

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
**SOCIĀLO ZINĀTŅU
FAKULTĀTE**
Diasporas un migrācijas
pētījumu centrs

Ārlietu ministrija

Diasporas jauniešu piesaiste izglītības iestādēm Latvijā

PĒTĪJUMA REZULTĀTI

Rita Kaša, Olga Cara, Inta Mieriņa

Rīga, 2020

LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs

Pētījums “Diasporas jauniešu piesaiste izglītības iestādēm Latvijā” pievēršas jautājumam par diasporas pieprasījumu pēc profesionālās un augstākās izglītības Latvijā un attiecīgo izglītības piedāvājumu šai potenciālo studentu grupai. Pētījuma dati par izglītības pieprasījumu ietver plašu diasporas jauniešu aptauju par faktoriem, kas ietekmē viņu terciārās izglītības izvēli. Pētījuma dati par izglītības piedāvājumu diasporai ietver Latvijas profesionālās un augstākās izglītības iestāžu aptauju un fokusgrupu intervijas. Pētījumā secināts, ka Latvijas diasporā pastāv noturīgs pieprasījums pēc terciārās izglītības. Izglītības kvalitāte ir noteicošais kritērijs, diasporas pārstāvjiem izvēloties izglītības iestādi. Tomēr uzmanība tiek pievērsta arī valstij, kur izglītības iestāde atrodas. Interese par studijām Latvijā ir nedaudz vairāk kā trešdaļai diasporas jauniešu. Kā iemeslu nestudēt

Latvijā diasporas jaunieši visbiežāk minēja iespēju iegūt konkurētspējīgāku izglītību citā valstī. Runājot par atbalstu, jaunieši, kas vēlētos mācīties Latvijā, minēja stipendiju, palīdzību ar iepriekšējās izglītības atzīšanu un atbalstu psiholoģisko un praktisko grūtību vai stresa gadījumā. Latvijas profesionālo un augstākās izglītības iestāžu aptauja liecina, ka tikai retā no tām uzlūko diasporas pārstāvjus kā potenciālos studentus. Tomēr, salīdzinot ar 2016./2017. gadu, šīs izglītības iestādes vairāk sākušas ievērot diasporas jauniešu klātbūtni un to, ka viņiem var būt vajadzīgs cita veida atbalsts nekā vietējiem vai ārvalstu studentiem. Šo pētījumu noslēdz rekomendācijas politikas veidotājiem un terciārās izglītības iestādēm izglītības piedāvājuma uzlabošanai, kas sekmētu gan diasporas interesi par studijām Latvijā, gan terciārās izglītības eksportspēju kopumā.

ABSTRACT

The study *Attracting Diaspora Youth to Educational Institutions in Latvia* focuses on the diaspora's demand for vocational and higher education in Latvia and the respective educational offer for this group of potential students. The evidence on educational demand in this study comes from a survey of diaspora youth on the factors that influence their choice of tertiary education. Data on the educational offer for the diaspora includes a survey of Latvian vocational and higher education institutions and focus group interviews. The study concludes that there is a steady demand for tertiary education in the Latvian diaspora. The quality of education is the main criterion when choosing the educational institution. However, attention is also paid to the country where the educational institution is located. Slightly more than a third of diaspora youths are interested in studying in Latvia. The most common reason for not choosing Latvia is

the possibility to obtain a more competitive education in another country. In terms of support, young people who would like to study in Latvia mentioned scholarships, help with recognition of previous education documents, and support in the case of psychological and practical difficulties or stress. The survey of Latvian vocational and higher education institutions shows that only a few of them view the diaspora as a pool for potential students. However, compared to 2016/2017, they are more aware of diaspora youths among their students and the fact that these students may need a different type of support than local or foreign students. This study concludes with recommendations for policy makers and tertiary education institutions on how improve the educational offer in a way that would promote both the diaspora's interest in studying in Latvia and the export capacity of tertiary education in general.

Rita KAŠA ir Rīgas Ekonomikas augstskolas (SSE Rīga) un Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas centra pētniece. Ieguvusi maģistra grādu politikas zinātnē Latvijas Universitātē un Ph.D. salīdzināmajā izglītībā Ņujorkas pavalsts universitātē Bufalo, ASV. Specializējas izglītības politikas jautājumu izpētē, īpaši pievēršoties vienlīdzīgu izglītības iespēju nodrošināšanai, izglītības pārvaldībai un finansēšanai transnacionālisma apstākļos. Ir bijusi atbildīga par Latvijas gadījuma izpēti vairākos Eiropas Komisijas un Pasaules Bankas finansētos starptautiskos salīdzināmās izglītības projektos. Eiropas Sociālā fonda finansētajā pētījumā “Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika” pievērsusies tam, kā augstāko izglītību finansē Latvijas studenti ārvalstīs. Kopā ar Dr. Intu Mieriņu ir līdzredaktore Springer izdotajai grāmatai “The Emigrant Communities of Latvia: National Identity, Transnational Belonging, and Diaspora Politics”, kas lasāma brīvpieejā: <https://www.springer.com/gp/book/9783030120917>

Olga CARA ir vecākā pētniece un Izglītības socioloģijas lektore Londonas Koledžas Universitātes Izglītības institūtā. Ieguvusi gan socioloģijas, gan antropoloģijas izglītību. Ir eksperte komplicēto administratīvo datubāžu izmantošanā izglītības pētījumos un jaukto metožu izmantošanā sociālojos pētījumos. Pētnieciskās intereses iekļauj etnicitāti, migrāciju un to saistību ar izglītības procesiem, kā arī ģimenes mācīšanās programmas un vecāku iesaisti šanos bērnu mācīšanās procesā. Ir vairākas publikācijas par krievvalodīgo minoritāti Latvijā, Latvijas diasporu Anglijā, kā arī ģimenes mācīšanās programmām Anglijā.

Inta MIERIŅA ir Latvijas Universitātes (LU) Sociālo zinātņu fakultātes asociētā profesore, LU Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece un Diasporas un migrācijas pētījumu centra direktore. Specializējusies politiskajā socioloģijā, viņas nesenie pētījumi koncentrējas uz jauniem migrācijas veidiem, migrantu un etnisko minoritāšu integrāciju, sadarbību ar diasporas zinātniekiem un latviešu valodas uzturēšanu ārpus Latvijas. Piedalījusies daudzos starptautiskos pētījumos un vadījusi vairākus migrācijas projektus, to skaitā lielāko latviešu emigrantu aptauju, kas ir sasniegusi 14 068 latviešus 118 valstīs. Publicējusies tādos žurnālos kā *Social Science Research*, *The Sociological Review*, *European Societies*, *Europe-Asia Studies*. Regulāri sniedz ieteikumus saistībā ar migrācijas un integrācijas jautājumiem politikas veidotājiem Latvijā un ir arī Eiropas Komisijas vērtēšanas eksperte.

SATURA RĀDĪTĀJS

Attēlu un tabulu saraksts	7
Ievads	10
Politikas konteksts diasporas piesaistei profesionālajai un augstākajai izglītībai Latvijā	13
Valsts politikas kopējais ietvars mijiedarbībai ar diasporu	13
Iekļaujoša izglītība diasporas pārstāvjiem un remigrantiem Latvijā	13
Latvijas profesionālās un augstākās izglītības eksports	14
Tiesības uz izglītību un ārvalstu diploma atzišana	14
Prasības valsts valodas zināšanām	15
Diasporas studentu situāciju atbilstība izglītības prasībām Latvijā	15
Metodoloģija	17
Pētījuma dizains	17
Diasporas jauniešu un vecāku aptauja	17
Izlases kopums	17
Statistiskā svarošana	18
Respondentu kopums	19
Padziļinātās intervijas ar diasporas pārstāvjiem	20
Latvijas profesionālo un augstākās izglītības iestāžu aptauja	20
Izlases kopums	20
Respondentu kopums	21
Fokusgrupas diskusijas ar profesionālās un augstākās izglītības iestāžu pārstāvjiem	22
Diasporas pieprasījums pēc profesionālās un augstākās izglītības Latvijā	24
Latvijas diasporas studenta profils: Kur, ko un kā mācās?	24
Domas par izglītības turpināšanu nākotnē	28
Interese par mācībām Latvijā	40
Iemesli vēlmei mācīties vai nemācīties Latvijā	46
Padziļinātās intervijas ar diasporas studentiem Latvijā	51
Pieteikšanās studijām, diplomu un kursu atzišana	51
Studiju process	52
Ekonomiskais aspekts	53
Latvijas profesionālās un augstākās izglītības piedāvājums diasporai	54
Kur un cik diasporas pārstāvju mācās Latvijā	54

Profesionālo izglītības iestāžu skatījums uz izglītības piedāvājumu diasporai	55
Apziņa, ka diaspora ir atsevišķa potenciālo audzēkņu mērķa grupa	55
Motivācija piesaistīt diasporas audzēkņus nākotnē	56
Atbalsts, kas nepieciešams diasporas jauniešiem profesionālajās skolās	57
Atbalsts, ko profesionālās izglītības iestādes nodrošina diasporas jauniešiem	59
Pasākumi diasporas jauniešu piesaistišanai profesionālajai izglītībai Latvijā	61
Koledžu skatījums uz izglītības piedāvājumu diasporai	63
Apziņa, ka diaspora ir atsevišķa potenciālo audzēkņu mērķa grupa	63
Motivācija piesaistīt diasporas audzēkņus nākotnē	66
Atbalsts, kas nepieciešams diasporas studentiem koledžās	67
Atbalsts, ko koledžas nodrošina diasporas jauniešiem	68
Pasākumi diasporas jauniešu piesaistišanai koledžām Latvijā	69
Augstākās izglītības iestāžu pieredze	71
Apziņa, ka diaspora ir atsevišķa potenciālo studentu mērķa grupa	71
Motivācija piesaistīt diasporas studentus	73
Pasākumi diasporas jauniešu piesaistišanai augstākajai izglītībai Latvijā	74
Atbalsts, kas ir nepieciešams diasporas jauniešiem augstskolās	79
Atbalsts, ko augstākās izglītības iestādes nodrošina diasporas jauniešiem	81
Izmaiņas izglītības iestāžu piedāvājumā diasporas jauniešiem, salīdzinot ar 2016. gadu	82
Secinājumi par Latvijas profesionālās un augstākās izglītības pieprasījumu diasporā un atbilstošo tās piedāvājumu	84
Pētījuma fokuss	84
Diasporas pieprasījums pēc profesionālās un augstākās izglītības Latvijā	84
Izglītības izvēles faktori	84
Interese par studijām Latvijā	85
Iemesli vēlmei mācīties vai nemācīties Latvijā	85
Latvijas profesionālās un augstākās izglītības piedāvājums diasporai	86
Rekomendācijas	88
Bibliogrāfija	91
1. pielikums. Fokusgrupu diskusijas vadlīnijas	93
2. pielikums. Fokusgrupu diskusijās piedalījušās izglītības iestādes	95

ATTĒLU UN TABULU SARAKSTS

Tabulu saraksts

Tabula 1. Respondentu pārstāvētās valstis (%)	19
Tabula 2. Respondentu vecums (%)	19
Tabula 3. Respondentu dzimums (%)	20
Tabula 4. Sarunvaloda mājās (%)	20
Tabula 5. Kāda formāta izglītībai dotu priekšroku (%)	31
Tabula 6. Kāda formāta izglītībai dotu priekšroku dažāda līmeņa studijās (%)	32
Tabula 7. Kādi faktori svarīgi, izvēloties mācību iestādi konkrētā studiju līmenī (%)	39
Tabula 8. Kā apmaksātu mācības Latvijā (%)	45

Attēlu saraksts

Attēls 1: Aptaujas respondentu pārstāvētās izglītības iestādes	21
Attēls 2: Iestāžu atrašanās vieta	21
Attēls 3: Respondentu pārstāvēto iestāžu audzēkņu vai studentu skaits	22
Attēls 4: Kurā valstī dzīvo tie, kuri šobrīd iegūst profesionālo vai augstāko izglītību (%)	24
Attēls 5: Kur atrodas izglītības iestāde, kurā mācās (%)	25
Attēls 6: Kā sedz mācību maksu (%)	25
Attēls 7: Kādā jomā iegūst izglītību (%)	26
Attēls 8: Kāda tipa programmā mācās (%)	26
Attēls 9: Vai plāno turpināt mācīties arī pēc pašreizējās izglītības programmas beigšanas (%)	27
Attēls 10: Vai tie, kas šobrīd nemācās, plāno kādreiz turpināt mācības (%)	28
Attēls 11: Vai vecāku, kuru bērniem ir 10–25 gadi, bērni mācās (%)	28
Attēls 12: Kādā izglītības līmenī plāno vai varētu turpināt mācības (%)	28
Attēls 13: Kādā izglītības līmenī varētu turpināt mācības aptaujāto vecāku bērni (%)	29
Attēls 14: Kurā studiju jomā vēlas iegūt izglītību (%)	29
Attēls 15: Kurā studiju jomā varētu iegūt izglītību aptaujāto vecāku bērni (%)	30
Attēls 16: Kāds ir augstākais izglītības līmenis, ko vēlas sasniegt dzīves laikā tie, kuri turpinās mācības (%)	30
Attēls 17: Kāds ir augstākais izglītības līmenis, ko vēlas sasniegt dzīves laikā tie, kuri turpinās mācības dažādās studiju jomās (%)	31
Attēls 18: Kam pievērš uzmanību, izvēloties, kur mācīties (%)	33
Attēls 19: Kas būtu svarīgi, izvēloties studiju valsti (%)	33

Attēls 20: Kādi faktori ir svarīgi, domājot par izglītības iestādes izvēli (%)	34
Attēls 21: Svarīgie un svarīgākie faktori, domājot par izglītības iestādes izvēli (%)	35
Attēls 22: Vecākiem svarīgie un svarīgākie faktori, domājot par izglītības iestādes izvēli (%)	36
Attēls 23: Svarīgie faktori, domājot par izglītības iestādes izvēli, un to atbilstība izglītības iestādēm Latvijā	37
Attēls 24: Vecākiem svarīgie faktori, domājot par izglītības iestādes izvēli, un to atbilstība izglītības iestādēm Latvijā	38
Attēls 25: Vai ir kādreiz interesējies/-usies vai meklējis/-usi informāciju par izglītības iespējām Latvijā vidējās profesionālās vai augstākās izglītības līmenī (%)	40
Attēls 26: Vai tie, kuri plāno studēt noteiktā izglītības līmenī, ir kādreiz interesējušies vai meklējuši informāciju par izglītības iespējām Latvijā (%)	40
Attēls 27: Kur meklēja vai ieguva informāciju par izglītības iespējām Latvijā (%)	41
Attēls 28: Kur meklēja vai ieguva informāciju par izglītības iespējām Latvijā vecāki (%)	42
Attēls 29: Informētība par izglītības iespējām Latvijā (%)	43
Attēls 30: Cik daudz zina par to, kā ir mācīties Latvijā (%)	43
Attēls 31: Attieksme pret iespēju mācīties/ studēt Latvijā (%)	43
Attēls 32: Kāda līmeņa programmā studēt plānojošajiem būtu interese par studijām Latvijā (%)	44
Attēls 33: Kāda līmeņa programmā studēt plānojošo vecāki vēlētos, lai bērns mācītos Latvijā (%)	44
Attēls 34: Vai Latvijā mācīties vēlētos tie, kuri plāno studēt noteiktā jomā (%)	45
Attēls 35: Kāpēc interesē mācības jeb studijas Latvijā (%)	46
Attēls 36: Kāpēc neinteresē mācības jeb studijas Latvijā (%)	47
Attēls 37: Potenciālo studentu valodu zināšanas (%)	48
Attēls 38: Kādas informācijas par mācību iespējām Latvijā pietrūkst (%)	49
Attēls 39: Kur šo informāciju vislabprātāk iegūtu (%)	49
Attēls 40: Kāda veida atbalsts būtu noderīgs, uzsākot mācības Latvijā (%)	50
Attēls 41: Interese par dažādām apmācību programmām Latvijā (%)	50
Attēls 42: Remigrējušu vai diasporas jauniešu skaits izglītības iestādēs	54
Attēls 43: Vai izglītības iestāde orientējas uz ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes jauniešiem (diasporas jauniešiem) kā vienu no atsevišķām mērķa grupām?	55
Attēls 44: Kādus informācijas izplatīšanas veidus izglītības iestādes izmanto diasporas jauniešu piesaistišanai	55
Attēls 45: Vai izglītības iestāde savā komunikācijā tiešā veidā aicina diasporas jauniešus studēt	56
Attēls 46: Vai nākotnē būtu vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti izglītības iestādei?	56
Attēls 47: Kāpēc izglītības iestādei būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus?	57

Attēls 48:	Lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras diasporas jaunieši, iekļaujoties mācību vidē Latvijā	58
Attēls 49:	Kādu atbalstu, kas palīdzētu diasporas jauniešiem veiksmīgāk iekļauties mācību procesā, piedāvā izglītības iestādes	59
Attēls 50:	Kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu	61
Attēls 51:	Vai izglītības iestādei ir kādi īpaši piedāvājumi, kas varētu būt interesanti diasporas jauniešiem	63
Attēls 52:	Vai koledža orientējas uz ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes jauniešiem (diasporas jauniešiem) kā vienu no atsevišķām mērķa grupām	64
Attēls 53:	Kādus informācijas izplatīšanas veidus koledžas izmanto diasporas jauniešu piesaistīšanai	64
Attēls 54:	Vai koledžā ir kādi īpaši piedāvājumi, kas varētu būt interesanti diasporas jauniešiem?	65
Attēls 55:	Vai nākotnē būtu vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti koledžai?	66
Attēls 56:	Kāpēc koledžai būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus?	67
Attēls 57:	Lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras diasporas jaunieši, iekļaujoties mācību vidē Latvijā	67
Attēls 58:	Kādu atbalstu, kas palīdzētu diasporas jauniešiem iekļauties mācību procesā, piedāvā	68
Attēls 59:	Kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu	70
Attēls 60:	Kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu	72
Attēls 61:	Atšķirības atkarībā no augstskolas atrašanās vietas	72
Attēls 62:	Vai nākotnē būtu vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti augstskolai?	73
Attēls 63:	Kāpēc augstskolai būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus	74
Attēls 64:	Vai augstskolas savā komunikācijā tiešā veidā aicina diasporas jauniešus studēt?	75
Attēls 65:	Kādus informācijas izplatīšanas veidus augstskolas izmanto diasporas jauniešu piesaistīšanai	75
Attēls 66:	Kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu	77
Attēls 67:	Lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras diasporas jaunieši, iekļaujoties mācību vidē Latvijā	79
Attēls 68:	Kādu atbalstu, kas palīdzētu diasporas jauniešiem veiksmīgāk iekļauties mācību procesā, piedāvā augstskolas	81
Attēls 69:	Vai augstskolā ir kādi īpaši piedāvājumi, kas varētu būt interesanti diasporas jauniešiem	82

Mūsdienās studenti pārstāv vienu no starptautiski mobilākajām jauno migrantu grupām (Murphy-Lejeune, 2002), un skaitliski šīs grupas migrācija pieaug straujāk nekā citi migrācijas veidi (Bilecen 2014; Brooks & Waters, 2011). No 1990. līdz 2012. gadam to cilvēku skaits, kuri augstāko izglītību ieguva ārpus savas izcelsmes vai mītnes valsts, trīskāršojās, sasniedzot 4,5 miljonus starptautisko studentu pasaulē (OECD, 2014: 342). 2017. gadā jau 5,3 miljoni cilvēku pārvietojās pāri valstu robežām, lai iegūtu augstāko izglītību (Migration Data Portal, 2020).

Ārvalstu studentu piesaistīšana ar mērķi gūt ienākumus ir viens no izglītības eksporta aspektiem. Starptautiskās izglītības jomas eksperti norāda, ka pārspīlēts uzsvars uz izglītības pirkšanu un pārdošanu (Knight, 2013) var negatīvi ietekmēt izglītības akadēmiskos, sociālos un kultūras mērķus. To, ka starptautiskā studentu mobilitāte nav tikai finanšu transakcija, apliecina pētījumi, kas parāda, ka ārvalstu studentu iesaistīšanai izglītības procesā novērojama pozitīva ietekme uz mācīšanas un mācīšanās kvalitāti skolā un ka citu valstu studentu klātbūtne paplašina vietējās izglītības vides redzējumu uz pasauli un tās globālajiem procesiem (de Wit et al., 2015). Tas atbilst novērojumam, ka izglītības eksports ietver abpusēju intelektuālā kapitāla apmaiņu starp izglītības pakalpojuma sniedzēju un tā saņēmēju (Lönngqvist et al., 2018). Tajā pašā laikā tas, kādi tieši ir izglītības eksporta mērķi, ir atkarīgs no tā, kā tos definē politikas limenī. Nav vienas absolūtas un vienādi saprastas šā jēdziena definīcijas. Izglītības eksporta jēdziens var tikt definēts, piemēram, ļoti šauri – kā starptautisks biznesa darījums, kas ietver izglītības pakalpojumus un saturu, vai arī pavisam plaši – kā apzināta vai neapzināta zināšanu izplatīšana (Schatz, 2015).

Jautājums par augstākās izglītības eksportu, ar ko saprot ārvalstu studentu piesaistīšanu, Latvijā ir aktuāls jau ilgu laiku. Runājot par šo jautājumu, sabiedriskajā diskursā lielākoties tiek akcentēti ekonomiskā

ieguvuma aspekti valstij un universitātēm (Auers, 2017). Ir secināts, ka augstākās izglītības eksports ir strauji augoša Latvijas tautsaimniecības pakalpojumu nozare (Auers, 2017). Galvenie augstskolu aktivitātes iemesli, piesaistot ārvalstu studentus, ir demogrāfiskā krīze valstī un ekonomisks aprēķins (Chankseliani & Wells, 2019), kas norāda uz šaurās izglītības eksporta definīcijas lietojumu Latvijas augstākajā izglītībā. Sociālie, kultūras, akadēmiska un politiska rakstura ieguvumi, ko varētu dot studentu piesaistīšana no ārvalstīm, ir pakārtoti augstskolu ekonomiskajām interesēm (Chankseliani & Wells, 2019). Līdz ar to diskusija par šiem jautājumiem Latvijā nav izvērstā, tā saglabājas kā neizmantota iespēja veidot izpratni politiku vidū un plašākā sabiedrībā par intelektuālā un sociālā kapitāla ieguvumiem, ko rada studenti ar ārvalstu pieredzi.

Lai gan jautājums par atbalstu Latvijas diasporas bērnu un jauniešu izglītībai jau ir nostiprinājies valsts politiskajā dienaskārtībā, tas līdz šim nav iztirzāts Latvijas izglītības eksporta kontekstā. Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka primārais fokuss līdz šim ir bijis uz latviešu valodas prasmes stiprināšanu un diasporas bērnu iekļaušanos vispārējā izglītībā, atbraucot uz Latviju (piem., Lulle un Kļave, 2015). Augstākās izglītības kontekstā uzmanība vairāk veltīta studentiem no Latvijas ārvalstīs (piem., Kaša, 2015, 2019; Lulle un Bužinska, 2015).

Tomēr informatīvu ieskatu augstākās un profesionālās izglītības iestāžu pieejā, piesaistot diasporas jauniešus, sniedz pirms dažiem gadiem veiktais Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas pētījumu centra pilotpētījums (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017). Tas parādīja, ka Latvijas profesionālās un augstākās izglītības iestādes tikai retos gadījumos uzlūkoja diasporu kā potenciālo audzēkņu vai studentu mērķa grupu. Šajā pētījumā veiktās intervijas atklāja daudzas problēmas, ar ko ārzemēs izglītību ieguvušiem diasporas jauniešiem jāsaskaras, lai varētu studēt augstskolā Latvijā. Grūtības bija

saistītas ar ārzemēs iegūtā izglītības diploma atzīšanu Latvijā, attālināti nenokārtojamo uzņemšanas procesu augstskolā, problēmas sagādāja arī valodas kursu prasības, kas nepalīdzēja diasporas jauniešiem uzlabot savu latviešu valodas prasmi.

2018. gada nogalē Saeima pieņēma Diasporas likumu, kas ietver prasību izglītības iestādēm īstenot iekļaujošu pieeju un efektīvi integrēt diasporas locekļus izglītības sistēmā (Saeima, 2018). Likuma 15. pants nosaka, ka Latvijas institūcijas “nodrošina pastāvīgu un sistēmisku atbalstu diasporas bērnu integrācijai Latvijas izglītības sistēmā” un “veicina diasporas jauniešu piesaisti studijām Latvijas augstākās izglītības iestādēs uz laiku vai pastāvīgi, citstarp sniedzot latviešu valodas apguvei nepieciešamo atbalstu”. Likuma 11. pants paredz, ka Latvijas institūcijām jāsniedz “atbalsts apmaiņas programmām, kas nodrošina diasporas bērniem un jauniešiem iespēju mācīties Latvijas skolās vai augstākās izglītības iestādēs”.

Tātad likums atzīst, ka diasporas jaunieši ir atsevišķa apmācāmo un studējošo izglītības grupa, kuras vajadzības var atšķirties no jauniešiem, kas visu mūžu dzīvojuši Latvijā. Tāpat šis likums atspoguļo realitāti, ka diasporas jaunieši, pilnīgi iespējams, nekļūs par repatriantiem. Tomēr izglītības apmaiņas programmas, kā Erasmus, ir laba iespēja ārpus Latvijas dzimušiem un augušiem jauniešiem iepazīt dzīvi Latvijā personiski. Diasporas likumā rakstītais atklāj valstisku apziņu, ka migrācija nav lineāra parādība, kad cilvēks vienkārši pārceļas no vienas valsts uz otru. Aizvien biežāk cilvēkiem, un tā tas ir arī Latvijas diasporas gadījumā, vārds “mājas” vairs nesaistās tikai ar vienu valsti (Levitt, 2004; Robertson, 2013). Arī dzīves gaitas nenotiek lineāri, kur vispārējai izglītībai seko profesionālā vai augstākā izglītība un tad darba dzīve (Lulle un Bužinska, 2015). Ņemot to vērā, “grupas un indivīdi diasporā veido daudzvirzienu attiecības ar dzimteni, savstarpēji un ar mītnes sabiedrības kopienām, kurā ļaudis pašlaik dzīvo” (Lulle un Bužinska, 2015: 228).

Šī situācija rada pamatu raudzīties uz diasporas pārstāvju izglītību Latvijā izglītības eksporta kontekstā. Lai diasporas jaunieši izvēlētos Latviju kā savu studiju vietu,

augstākās un profesionālās izglītības iestādēm jābūt atpazīstamām kā labai iespējai iegūt kvalifikāciju un sasniegt citus, ar mācībām nesaistītus dzīves mērķus.

Latvijas Rīcības plāna darbam ar diasporu 2021.–2023. gadam (Ārlietu ministrija, 2020) 4.3.2. punkts specifiski paredz “*īstenot pasākumus diasporas bērnu un jauniešu piesaistei profesionālās un augstākās izglītības jomā Latvijā*”, tostarp izmantojot platformu “Study in Latvia” un “Profesiju pasaule” un citas publicitātes un sadarbības iespējas. Papildus dažādiem citiem pasākumiem plānā paredzēts iegūt iespējami precīzu informāciju par diasporas jauniešu interesi un potenciālu iesaistīties Latvijas profesionālās izglītības procesos.

Šā pētījuma mērķis ir apzināt diasporas potenciālo interesi par mācībām Latvijā. Lai noskaidrotu, kādi ir diasporas jauniešu priekšstati par Latvijas izglītības sistēmu un gatavība studēt Latvijā, kādas ir viņu izglītības vajadzības un vēlmes, kā arī to, kas attur diasporas jauniešus no studijām Latvijā, Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas centra pētnieku grupa veica diasporas potenciālo studentu un viņu vecāku aptauju. Iegūtais datu kopums ietver 1345 mērķa grupas pārstāvju (studentu, potenciālo studentu, vecāku) atbildes. Šī pētījuma daļa sniedza vispārīnāmu ticamu statistisku informāciju par to, kā studēt gribētāji diasporā pieņem lēmumus par mācību turpināšanu profesionālās un augstākās izglītības līmenī un kāds ir šīs potenciālās audzēkņu un studentu grupas pieprasījums pēc profesionālās un augstākās izglītības Latvijā.

Lai noskaidrotu, kāds ir profesionālās un augstākās izglītības piedāvājums ārpus Latvijas dzīvojošo valstspiederīgo vidū, šajā pētījumā Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas pētījumu centrs veica arī Latvijas profesionālās un augstākās izglītības iestāžu aptauju, uzrunājot 295 cilvēkus no 66 profesionālās izglītības iestādēm, koledžām un augstskolām. Aptaujas mērķis bija noskaidrot, kā Latvijas profesionālās un augstākās izglītības iestādes uzlūko diasporu, domājot par audzēkņu un studentu piesaisti, vai redz to kā potenciālu mērķa grupu.

Lai rastu detalizētāku ieskatu profesionālās un augstākās izglītības pieprasījumā

un piedāvājuma procesos, šajā pētījumā iekļautas atziņas no intervijām ar diasporas jauniešiem, kas studējuši Latvijas augstskolās, kuras tika veiktas Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas centra pilotpētījumā (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017). Tāpat ziņojums ietver jauniešu sniegtās atvērtās atbildes, kas saņemtas šā pētījuma aptaujā un ļauj rast dziļāku izpratni par izglītības pieprasījumu diasporas jauniešu vidū. Vēl diasporas jauniešu pieredzi, studējot profesionālās izglītības limenī, šajā pētījumā atklāj profesionālās izglītības iestāžu pārstāvju stāstītais. Profesionālo skolu, koleģu un augstskolu izvērstāks redzējums uz diasporas studējošo piesaisti Latvijā iegūts, veicot fokusgrupu diskusijas ar šo izglītības iestāžu pārstāvjiem.

Pētījuma rezultāti, kas parāda profesionālās un augstākās izglītības pieprasījumu Latvijā diasporas pārstāvju vidū, ietverti šā ziņojuma 4. nodaļā “Diasporas pieprasījums pēc profesionālās un augstākās izglītības Latvijā”. Šī nodaļa sniedz informāciju, kāda ir diasporas jauniešu un potenciālo studentu vecāku informētība par iespējām iegūt izglītību Latvijā, atklāj diasporas pārstāvju priekšstatus par Latvijas izglītības sistēmu, tās priekšrocībām un trūkumiem un informācijas kanālus, kas veido šos priekšstatus. Šajā nodaļā sniegta ticama statistiskā informācija par diasporas jauniešu pašreizējām un līdzšinējām izglītības gaitām, tostarp cik daudzi studē, kurās valstīs un kāda virziena izglītības programmās studē. Parādīts, kādi ir jauniešu plāni attiecībā uz turpmāko izglītības ieguvu un attieksme pret iespēju studēt Latvijā, kādi ir izglītības iestādes izvēles kritēriji un kas attur no studijām Latvijā. Atbilstoši Rīcības plānā darbam ar diasporu 2021.–2023. gadam uzsvērtajam pētījumā analizētas iespējas piesaistīt jauniešus gan klātienē studijām, gan tālmācībā.

Pētījuma rezultāti, kas parāda Latvijas profesionālās un augstākās izglītības

piedāvājumu diasporas pārstāvjiem, ietverti ziņojuma 5. nodaļā “Latvijas profesionālās un augstākās izglītības piedāvājums diasporai”. Šajā nodaļā iztirzāta izglītības iestāžu motivācija piesaistīt diasporas jauniešus. Atklātas diasporas jauniešu vajadzības, lai iekļautos mācību procesā, un atbalsts, ko izglītības iestādes jauniešiem piedāvā. Izklāstīts profesionālās un augstākās izglītības iestāžu redzējums par to, kādi pasākumi būtu jāveic, lai sekmētu diasporas potenciālo studējošo interesi par kvalifikācijas iegūšanas iespējām Latvijā.

Diasporas profesionālās un augstākās izglītības politikas konteksts, kura ietvarā veikts šis pētījums un interpretēti tā rezultāti, sniegts ziņojuma 2. nodaļā “Politikas konteksts diasporas piesaistei profesionālajai un augstākajai izglītībai Latvijā”. Detalizēta pētījuma metodoloģija aprakstīta ziņojuma 3. nodaļā. Pētījuma datu analizē gūtie secinājumi apkopoti ziņojuma 6. nodaļā “Secinājumi par Latvijas profesionālās un augstākās izglītības pieprasījumu diasporā un atbilstošu tās piedāvājumu”. Ziņojums noslēdzas ar rekomendācijām profesionālās un augstākās izglītības iestāžu vadībai un politikas veidotājiem.

Par ziņojuma saturu pilnībā atbildīga Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas centra pētnieku grupa, un tas nav uzskatāms par Ārlietu ministrijas, pētījuma pasūtītājas, viedokli.

Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas centra pētnieku grupa pateicas visiem indivīdiem un organizācijām, kas iesaistījās un sniedza palīdzību šā pētījuma aptauju īstenošanā. Īpašs paldies Ārlietu ministrijai, Izglītības un zinātnes ministrijai, Latviešu valodas aģentūrai un portāliem Latviansonline.com un Latviesi.com. Pētnieki pateicas arī katram pētījuma dalībniekam, kas dalījās ar savu viedokli, aizpildot aptaujas anketu, sniedzot atbildes individuālā intervijā vai piedaloties fokusgrupas diskusijā.

POLITIKAS KONTEKSTS DIASPORAS PIESAISTEI PROFESIONĀLAJAI UN AUGSTĀKAJAI IZGLĪTĪBAI LATVIJĀ

Valsts politikas kopējais ietvars mijiedarbībai ar diasporu

Valsts politikas kopējo ietvaru diasporas piesaistei profesionālajai un augstākajai izglītībai veido Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (Saeima, 2010) un uz to balstītais Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam (NAP 2027) (Saeima, 2020).

NAP 2027 formulē pārmaiņas un izaugsmi četros virzienos, kas ietver: (1) vienlīdzīgas tiesības visiem; (2) ikviena Latvijas iedzīvotāja dzīves kvalitātes un iespēju pieaugumu; (3) zināšanu sabiedrību veidojošas pārmaiņas izglītībā, zinātnē, sabiedrībā un tautsaimniecībā; (4) klimata un negatīvu demogrāfisko tendenču radīto apdraudējumu novēršanu.

Iztirzājot soļus minēto četru virzienu sasniegšanai, NAP 2027 pievēršas arī diasporas lomai un remigrācijai Latvijas attīstības kontekstā. Diasporas loma ir īpaši uzsvērtā zināšanu sabiedrības un inovatīvas tautsaimniecības veidošanas kontekstā. Šī mērķa sasniegšanai NAP 2027 rosina izmantot iespējas, ko sniedz diaspora visā pasaulē. Tajā pašā laikā NAP 2027 atzīst, ka tautsaimniecības attīstībai nepieciešamā darbaspēka pieejamība Latvijā būs jārisina, piesaistot šeit studējošos ārvalstniekus un talantus, īpaši caur darbaspēka remigrāciju.

Remigrācijas veicināšana, attīstot visaptverošu un visā Latvijā vienotu atbalsta sistēmu remigrējošo personu un ģimeņu iekļaušanai, minēts kā viens no NAP 2027 rīcības uzdevumiem. Īpaši tas pieminēts kvalitatīvas, pieejamas un iekļaujošas izglītības kontekstā. Vienlaicīgi NAP 2027 atzīst, ka jāstiprina Latvijas augstākās izglītības starptautiskā konkurētspēja. Lai to panāktu, kā viens no soļiem minēta pētniecības cilvēkresursu piesaiste un kapacitātes celšana, piešķirot finanšu resursus doktorantūras studijām, īstenojot pēcdoktorantūras

finansēšanas programmu, piesaistot ārvalstu pētniekus, jo īpaši diasporas profesorus un jaunos zinātniekus.

Iekļaujoša izglītība diasporas pārstāvjiem un remigrantiem Latvijā

Diasporas likumā (Saeima, 2018) noteiktais iekļaušanas princips uzsvēr nepieciešamību veidot tādu izglītības iestāžu praksi, kas veicinātu diasporas pārstāvju integrāciju Latvijas izglītības sistēmā un darba tirgū atbilstoši viņu spējām, izglītībai un kvalifikācijai. Sistemātisks atbalsts paredzēts kā priekšnoteikums diasporas bērnu integrācijai izglītības sistēmā. Likumā minētais atbalsts diasporas jauniešu piesaistei studijām Latvijas augstākās izglītības iestādēs īpaši uzsvēr atbalstu latviešu valodas apguvei.

Uzsvars uz iekļaujošas izglītības vides veidošanu atbilst gan Izglītības attīstības pamatnostādņiem (IAP) no 2014. līdz 2020. gadam (Saeima, 2014), gan pašreiz vēl izskatīšanas stadijā esošajam Izglītības attīstības pamatnostādņu 2012.–2027. gadam (IAP 2027) projektam (Izglītības un zinātnes ministrija [IZM], 2020). Abi dokumenti uzlūko remigrējušos un ārzemēs dzimušos Latvijas valstspiederīgo bērnus un jauniešus kā vienu no iekļaujošas izglītības mērķa grupām. Vispārējās izglītības kontekstā IAP 2027 projektā norādīta nepieciešamība palīdzēt, lai vecāki mājās varētu kopā ar bērnu atraktīvā un saistošā veidā uzlabot gan latviešu valodas zināšanas, gan vienlaikus apgūt citu mācību priekšmetu saturu. Atsevišķas piebildes par latviešu valodas mācīšanu diasporas jauniešiem profesionālajā un augstākajā izglītībā nav. Runājot par augstāko izglītību, IAP 2027 projektā atzīta nepieciešamība izstrādāt pamatprincipus un atbalsta instrumentus integrētas un holistiskas studējošo atbalsta sistēmas izveidei augstākajā izglītībā, lai veicinātu izglītības pieejamību, iekļaušanos studiju vidē,

iesaistišanos pilnvērtīgā mācīšanās procesā un tā pabeigšanu.

Latvijas profesionālās un augstākās izglītības eksports

IAP 2027 projekts atzīst, ka starptautiskā sadarbība ir būtiska izglītības kvalitātes uzlabošanai visos līmeņos un identificē profesionālās un augstākās izglītības eksportspēju kā kvalitātes un konkurētspējas pazīmi.

Profesionālās izglītības jomā IAP 2027 (IZM, 2020) norāda, ka nepieciešams stiprināt Profesionālās izglītības kompetences centru kapacitāti Latvijas profesionālās izglītības starptautiskai konkurētspējai un eksportam. Dokuments uzsver, ka profesionālās izglītības attīstība Latvijā jāuzlūko globālas konkurences aspektā.

Arī par augstāko izglītību šajā dokumentā atzīts, ka mērķtiecīga augstākās izglītības eksporta veidošanai ir būtiski uzlabot Latvijas augstākās izglītības kvalitāti Eiropas augstākās izglītības telpā. Tieši ar mērķi sekmēt studentu un speciālistu starptautisko mobilitāti un Latvijas diasporas atgriešanos Latvijā IAP 2027 projektā atsevišķi akcentēta vajadzība vienkāršot diplomu un profesionālo kvalifikāciju atzīšanas procedūru.

Tiesības uz izglītību un ārvalstu diploma atzīšana

Konceptuālo izglītības sistēmas attīstību vada tādi politikas plānošanas dokumenti kā NAP 2027 (Saeima, 2020) un IAP 2027 (IZM, 2020). Konkrētas prasības, lai cilvēks mācītos vai studētu Latvijā, ir noteiktas izglītības jomu regulējošajos likumos un noteikumos.

Izglītības likums (Saeima, 1999) nosaka, ka tiesības uz izglītību Latvijā ir Latvijas pilsonim, Latvijas nepilsonim, Eiropas Savienības (ES) pilsonim, Eiropas Ekonomikas zonas pilsonim vai Šveices Konfederācijas pilsonim, Eiropas Kopienas (EK) pastāvīgajam iedzīvotājam, kuram ir derīga uzturēšanās atļauja Latvijā, bezvalstniekam, kuram ir derīgs bezvalstnieka ceļošanas dokuments, kas izsniegts Latvijā. Tāpat šādas tiesības ir tiem indivīdiem, kas nav ES, Eiropas Ekonomikas zonas vai Šveices Konfederācijas

pilsoni, valstspiederīgie vai bezvalstnieki ar derīgu uzturēšanās atļauja Latvijā, bēglim vai alternatīvo statusu ieguvušai personai, personai, kura ir saņēmusi pagaidu aizsardzību Latvijā.

Latvijā iegūstamās izglītības veidi ir vispārējā izglītība, profesionālā un akadēmiskā izglītība (Saeima, 1999). Izglītības iegūšana iespējama klātienē, neklātienē vai tālmācībā, kas ir neklātienes formas paveids, pašizglītības ceļā, vai gūstot izglītību ģimenē.

Pēc vispārējās pamatzglītības vai profesionālās pamatzglītības ieguves persona var tikt uzņemta profesionālās vidējās izglītības programmās. Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās persona tiek uzņemta pēc vispārējās vidējās izglītības vai profesionālās vidējās izglītības iegūšanas (NIID, 2020).

Lai iestātos augstskolā, personai jābūt iegūtai vidējai izglītībai (Saeima, 1995). Saskaņā ar Augstskolu likumu (Saeima, 1995) tiesības studēt augstskolā ir vienādas Latvijas pilsonim un nepilsonim, ES pilsonim, Eiropas Ekonomikas zonas pilsonim vai Šveices Konfederācijas pilsonim un Eiropas Kopienas (Savienības) pastāvīgajam iedzīvotājam, kuram ir derīga uzturēšanās atļauja. Vienādu tiesību jēdziens šajā gadījumā nozīmē, ka students var pretendēt uz studijām valsts budžeta finansētā studiju vietā vai arī, studējot par maksu, izglītības maksas nosacījumiem šim studentam jābūt tādiem pašiem kā studējošajiem no Latvijas. Studējošie, kas ir trešo valstu pilsoņi, nevar pretendēt uz studijām valsts finansētās budžeta vietās un, studējot par maksu, viņiem var tikt piemēroti citi studiju maksas nosacījumi.

Ja diploms par iepriekšējo izglītību ir izsniegts ārzemēs, izglītības turpināšanai pamata, vidējā vai augstākajā līmenī Latvijā nepieciešama Akadēmiskās informācijas centra (AIC) izsniegta izziņa par to, kādam Latvijā piešķirtam izglītības dokumentam vai grādam atbilst ārvalstīs iegūtais izglītības dokuments vai grāds (Saeima, 1995, 1999). Maksa par vienas šādas izziņas izsniegšanu ir 41 eiro (Ministru kabineta noteikumi nr. 778, 2018). Izziņas saņemšanai AIC jāiesniedz iesniegums, personu apliecinoša dokumenta kopija un izglītības dokuments (diploms, apliecība, atestāts u.c.) un

tā pielikums (sekmju izraksts) (AIC, 2020). Iesniegumu par izglītības dokumenta atzīšanu var iesniegt izglītības dokumenta īpašnieks, izglītības iestādes, valsts institūcijas, darba devēji vai profesionālās organizācijas. To var izdarīt klātienē AIC vai parakstītu ar drošu elektronisku parakstu nosūtot uz AIC norādītu e-pastu.

Prasības valsts valodas zināšanām

Primārā mācību valoda Latvijā ir valsts valoda. Citā valodā izglītību var iegūt īpaši likumā atrunātos gadījumos. Izglītības likums (Saeima, 1999) nosaka, ka ikvienam izglītojamajam, lai iegūtu pamatizglītību vai vidējo izglītību, jāapgūst valsts valoda un jākārto valsts valodas zināšanu pārbaudes eksāmens. Ja latviešu valodas eksāmens nav kārtots skolā, nepieciešams saņemt cita veida apliecinājumu mācību turpināšanai latviešu valodā.

Diasporas likums (Saeima, 2018) paredz, ka IZM nodrošina valsts valodas prasmes pārbaūžu organizēšanu un pieejamību diasporai tās locekļu pastāvīgajās dzīvesvietās ārvalstīs, izsniedzot atbilstošu valsts valodas prasmes apliecību. Latviešu valodas pārbaudi var kārtot arī Latvijā. Diasporas jaunieši, stājoties, piemēram, Latvijas Universitātē, valsts valodas prasmes apliecināšanai vai izmantot IZM Izglītības satura un eksaminācijas centra (ISEC) izsniegtu valsts valodas prasmes apliecību, kas apliecina valsts valodas zināšanas vismaz otrā līmeņa A pakāpes līmenī (no 2000. gada 1. septembra līdz 2009. gada 1. septembrim), vai Valsts izglītības satura centra (VISC) izsniegtu valsts valodas prasmes apliecību, kas apliecina valsts valodas zināšanas vismaz vidējā līmeņa 1. pakāpē (B1) (no 2009. gada 1. septembra) (Latvijas Universitāte, 2020). Valodas prasmes pārbaude VISC ir bez maksas (VISC, 2020). Vēl latviešu valodas zināšanas var apliecināt LU Humanitāro zinātņu fakultātes Lietišķās valodniecības centrā veiktā pārbaudē iegūtais vērtējums, kuram jābūt vismaz 4 (gandrīz viduvēji) 10 ballu skalā.

Saskaņā ar Augstskolu likumu (Saeima, 1995) augstskolās un koledžās studiju programmas jāīsteno valsts valodā un svešvalodu lietošana studiju programmu

īstenošanā iespējama tikai noteiktās situācijās. Pirmkārt, ES oficiālajās valodās var īstenot tās studiju programmas, kurās mācās ārvalstu studējošie vai arī studiju programmas īstenošana notiek ES programmu un starpvalstu līgumos paredzētās sadarbības ietvaros. Šajos gadījumos ārvalstu studējošajiem studiju kursu obligātajā apjomā iekļaujama valsts valodas apguve, ja studijas Latvijā ir paredzamas ilgāk par sešiem mēnešiem vai pārsniedz 20 kredītpunktus. Otrkārt, ES oficiālajā valodā Latvijas augstskola vai koledža var īstenot ne vairāk par vienu piekto daļu no studiju programmas kredītpunktu apjoma, ievērojot, ka šajā daļā nevar ietilpt gala un valsts pārbaudījumi, kā arī kvalifikācijas, bakalaura un maģistra darba izstrāde. Treškārt, svešvalodas lietošana ir atļauta studiju programmās, kur tas nepieciešams studiju programmas mērķu sasniegšanai šādās izglītības programmu grupās: valodu un kultūras studijas, valodu programmas. Visbeidzot, ES oficiālajās valodās drīkst īstenot kopīgās studiju programmas. Likums ļauj augstskolām un koledžām īstenot sagatavošanas kursus, lai sagatavotu ārzemniekus studijām augstskolas vai koledžas studiju programmās.

Diasporas studentu situāciju atbilstība izglītības prasībām Latvijā

2016./2017. gadā veiktais Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas pētījumu centra (LU DMPC) pilotpētījums (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017) parādīja, ka Latvijas diasporas studenti ne vienmēr atbilst tam studējošā profilam – ārvalstnieks vai pašmāju students, ko nosaka Augstskolu likums (1995). Pētījums parādīja, ka daļa no problēmām, ar kurām saskaras diasporas jaunieši, kuri ierodas studēt Latvijā, ir līdzīgas kā ārvalstniekiem (piem., diplomu atzīšana), turpreti citas (piem., latviešu valodas zināšanu līmenim atbilstoši valsts valodas kursi) ir atšķirīgas.

Pētījums parādīja, ka var veidoties tāda situācija, kad diasporas jaunieši ar labām latviešu valodas zināšanām var studēt Latvijā kā ārvalstnieki, bet 20% latviešu valodas komponentes ietvaros nesaņemt iespēju vēl uzlabot savas latviešu valodas prasmes,

jo valodas apmācības līmenis grupā ir pārāk zems (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017). Ņemot vērā to, ka cilvēku dzīves trajektorijas un pieredzes diasporā ir dažādas, pētījumā tika norādīts, ka, attīstot izglītības piedāvājumu diasporas jauniešiem, būtu vērts nošķirt šādas apakšgrupas: (1) Latvijas izcelsmes diasporas jaunieši ārpus Latvijas; (2) jaunieši remigranti, kuri atgriežas pēc mācībām ārzemēs; un (3) jaunieši repatrianti, kuri pārvācas uz dzīvi Latvijā. Turklāt pirmās grupas gadījumā jāņem vērā, ka atsevišķa apakšgrupa var būt tie Latvijas diasporas jaunieši no trešajām valstīm, kas runā

latviski un jūt piederību Latvijai, bet nav Latvijas pilsoņi. Ja šiem jauniešiem nav Latvijas dubultpilsonības, viņi nevar pretendēt uz vienlīdzīgiem nosacījumiem augstākās izglītības iegūšanai Latvijā pat tad, ja viņi labi runā latviski. Domājot par diasporas piesaisti un iespējām studēt Latvijā, jāņem vērā iespējamā situāciju daudzveidība Latvijas diasporas jauniešu vidū.

Tam, kā Latvijas diasporas pārstāvji izvēlas savas nākotnes studijas un vērtē iespējas mācīties Latvijā, pievēršas šī ziņojuma 4. nodaļa “Diasporas pieprasījums pēc profesionālās un augstākās izglītības Latvijā”.

Pētījuma dizains

Šis pētījums ir balstīts uz diviem pētāmo jautājumu kopumiem. Viens jautājumu kopums orientējas uz profesionālās un augstākās izglītības pieprasījumu diasporas jauniešu vidū. Formulētie jautājumi bija: (1) kādi ir diasporas jauniešu priekšstati par Latvijas izglītības sistēmu un gatavība studēt Latvijā; (2) kādas ir diasporas jauniešu izglītības vajadzības un vēlmes; (3) kas attur diasporas jauniešus no studijām Latvijā. Otrs jautājumu kopums orientējas izzināt, kā profesionālās un augstākās izglītības iestādes Latvijā uzlūko diasporas studēt gribētāju potenciālu. Formulēti tika jautājumi: (1) kāds ir Latvijas profesionālo un augstākās izglītības iestāžu piedāvājums diasporas studentiem; (2) kā Latvijas profesionālās un augstākās izglītības iestādes redz iespējas piesaistīt studējošos no diasporas.

Lai atbildētu uz iepriekš izvirzītajiem jautājumiem, pētījumā tika izmantota vairāku metožu kombinācija. Tā ietver divas tiešsaistē veiktas aptaujas – vienu ar diasporas jauniešiem un vecākiem, otru ar profesionālās un augstākās izglītības iestādēm Latvijā. Tāpat tika veiktas četras fokusgrupu diskusijas ar izglītības iestāžu pārstāvjiem, lai iegūtu izvērstāku skatījumu uz šā pētījuma tēmu. Kvalitatīva rakstura dati, kas iekļauti šajā pētījumā un raksturo diasporas jauniešu izglītības pieprasījumu, ir iegūti no vārdiskajām atbildēm šā pētījuma diasporas aptaujā un kvalitatīvajām pusstrukturētajām intervijām ar diasporas studentiem Latvijā, kas tika veiktas 2016. gadā (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017). Turpmāk šajā nodaļā sniegts detalizēts pētījuma dizaina apraksts.

Diasporas jauniešu un vecāku aptauja

Izlases kopums

Lai noskaidrotu, kāda ir mērķa grupas interese un priekšstati par studijām Latvijā,

tika veikta kvantitatīva ārvalstīs dzīvojošo latviešu un Latvijas valstspiederīgo (turpmāk – diaspora) aptauja. Ņemot vērā, ka mūsdienās mācības bieži tiek turpinātas arī lielākā vecumā, kā atlases kritērijs netika izmantots vecums, bet gan tas, vai diasporas pārstāvis šobrīd mācās, plāno vai pieļauj iespēju mācīties kādā izglītības iestādē. Atbilstoši pētnieku ētikas nosacījumiem zemākā robeža anketas aizpildei bez vecāku piekrišanas ir 16 gadi, taču pētījuma uzmanības lokā ir ne tikai augstākā, bet arī profesionālā izglītība, kurā mēdz būt iesaistīti arī bērni līdz 16 gadu vecumam. Tāpēc papildus pētījumā tika aicināti piedalīties un paust savu viedokli arī vecāki, kuriem ir bērni 10–25 gadu vecumā.

Aptauja veikta laikposmā no 2020. gada 3. novembra līdz 20. novembrim. Respondentu rekrutācijai tika izmantoti vairāki kanāli. Vispirms respondentu rekrutācijai tika izmantota LU Filozofijas un socioloģijas institūta rīcībā esošā datubāze ar ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu un Latvijas valsts piederīgo, kas piekrituši piedalīties turpmākos pētījumos, e-pasta adresēm, kas ļauj sazināties un uzaicināt piedalīties aptaujā uzreiz vairāk nekā 8000 cilvēku. Šī datubāze ir apkopota iepriekšējos pētījumos, tostarp “Latvijas emigrantu kopienas” pētījumā, kas īstenots 2014. gada nogalē, kā arī 2019. gada rudenī noslēgtajā Latvijas Zinātnes padomes finansēta pētījuma “Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvidās migrācijas kontekstā: longitudinālā pieeja” aptaujā, kurā piedalījās vairāk nekā 4000 ārvalstīs dzīvojošo. Pateicoties lielajam respondentu skaitam, aptaujā piedalījušies un savu kontaktinformāciju atstājuši ļoti dažādu demogrāfisko grupu pārstāvji, tostarp gan vecās, gan jaunās diasporas pārstāvji, gan latvieši, gan citu tautību emigranti, kuru pietiekamu pārstāvniecību izlasē parasti nodrošināt ir grūti. Šajā gadījumā uzaicinājums piedalīties aptaujā tika izsūtīts cilvēkiem līdz 60 gadu vecumam, pieņemot, ka viņiem ir lielākā varbūtība vai nu pašiem

mācīties, vai būt jauniešu vecākiem, kopumā 6515 cilvēku.

Lai nodrošinātu lielāku respondentu skaitu un attiecīgi labāku izlases precizitāti, papildus tika veikta respondentu rekrutācija sociālajos tīklos, tostarp ievietojot baneri latviešu, krievu un angļu valodā Facebook, kā arī izplatot aicinājumus sadarbības partneru (Arlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija) mājaslapās un/vai sociālo tīklu vietnēs – līdzīgi kā iepriekšējās diasporas aptaujās. Tika izvērstas arī aktīva komunikācija LU pētnieku tiešsaistes mājaslapās un sociālajos tīklos (tostarp migracija.lv un LU DMPC Facebook lapa) un sagatavota preses relīze. No visiem respondentiem 68% ir piesaistīti no iepriekš aprakstītās diasporas datubāzes, 32% – no ārējiem kanāliem.

Anketu bija iespējams aizpildīt latviešu, krievu vai angļu valodā. Faktiski 94% aptaujas anketu tika aizpildītas latviešu valodā.

Pēc datu faila tīrīšanas un nederīgo anketu dzēšanas, kurās bija atzīmēts tikai neliels skaits jautājumu, datu failā iekļautas 1345 respondentu atbildes, kuri atbilst kādai no mērķa grupām. Tiem, pēc kuru atbildēm tika konstatēta neatbilstība mērķa grupai, tika uzdots jautājums, vai interesētu kāds no alternatīviem izglītības veidiem Latvijā, un intervija beigta.

Rezultātu precizitātes un vispārināmības uzlabošanai tika veikta datu statistiskā svarošana, izmantojot ārējos statistikas datu avotus un datubāzes.

Statistiskā svarošana

Izmantotais paraugkopas (izlases) dizains un aptaujas metode nespēj pilnībā nodrošināt datu reprezentativitāti, tas ir, vispārināmību attiecībā pret ģenerālkopu (mērķa grupu), jo dažādu sociālo grupu varbūtība piedalīties aptaujā ir atšķirīga. Lai mazinātu šādu neproporcionālas pārstāvniecības problēmu un iegūtu mērījumus, kas ļautu izdarīt secinājumus par mērķa grupu kopumā, sociālos pētījumos tiek izmantoti statistiskie svāri. Proti, katram grupas j respondentam analizē tiek piešķirta *nozīmība* jeb *svāris*, kas ir apgrieztais lielums šīs grupas pārstāvju iekļūšanas varbūtībai paraugkopā ($w_j = 1/j$). Praksē varbūtības j nav novērojamas tieši,

bet ir jānovērtē, izmantojot atbilstošo grupu īpatsvaru paraugkopā un ģenerālkopā. Izmantotais novērtējums ir $j = pj/Pj$, kur pj un Pj ir grupas j īpatsvars, attiecīgi paraugkopā un ģenerālkopā.

Šajā pētījumā ievāktu datu kopumu veido četras paraugkopas:

1. Vecāki Latvijas diasporā, kuriem ir bērni vecumā no 10 līdz 25 gadiem ($n = 208$).
2. Pašreizējie studenti no Latvijas vai Latvijas diasporas, kas šobrīd studē ārzemēs ($n = 429$).
3. Latvijas diasporas pārstāvji, kuri noteikti plāno mācīties nākotnē neatkarīgi no tā, vai šobrīd mācās ($n = 522$).
4. Latvijas diasporas pārstāvji, kuri pieļauj iespēju mācīties nākotnē neatkarīgi no tā, vai šobrīd mācās ($n = 1070$).

Jāievēro, ka kopa (3) ir apakškopa kopai (4), bet pārējās kopas daļēji pārklājas cita ar citu. Tā kā šīm paraugkopām atbilst dažādas ģenerālkopas un atšķirīgi jautājumu bloki, katrai no tām tika aprēķināti atsevišķi statistiskie svāri.

- a. Paraugkopa (1) (vecāki) svarota attiecībā pret galveno valodu (latviešu vai krievu) un izglītības līmeni (augstākā vai zemāka par augstāko), pēc šīm pazīmēm sadalot paraugkopu četrās grupās. Katras grupas j svāris aprēķināts kā $w_j = 1/j = Pj/pj$, kur pj ir grupas j īpatsvars paraugkopā, Pj – attiecīgā īpatsvara novērtējums ģenerālkopā, kas iegūts no 2019. gada Latvijas Zinātnes padomes finansēta diasporas pētījuma “Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvidās migrācijas kontekstā: longitudinālā pēte”.
- b. Paraugkopas (2)-(4) (studenti/potenciālie studenti) svarotas attiecībā pret galveno valodu (latviešu vai krievu) un dzimumu (sieviešu vai vīriešu). Svāru aprēķināšanai nepieciešamais ģenerālkopas sadalījums pēc valodas iegūts no 2019. gada Latvijas Zinātnes padomes finansēta diasporas pētījuma “Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvidās migrācijas kontekstā: longitudinālā pēte”. Sadalījums pēc dzimuma novērtēts, izmantojot Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes datus par augstskolu studentu dzimumu sadalījumu

(balstoties pieņēmumā, ka diasporas studentu dzimumu sadalījums ir līdzīgs Latvijas studentu dzimumu sadalījumam). Tā kā kopīgais dzimuma-valodas sadalījums paraugkopā norāda uz saistību starp abiem mainīgajiem, bet abu mainīgo kopējais sadalījums ģenerālkopā nav zināms (jo katram mainīgajam ir citi atskaite dati), svāri aprēķināti ar iteratīvas līdzināšanas metodi (raking). Saskaņā ar šo algoritmu svarošana tiek atkārtota (iterēta) atsevišķi katram faktoram (pārmaiņus valodai un dzimumam), katrā nākamajā atkārtotumā (iterācijā) par izejas punktu ņemot nevis sākotnējos, nesvarotus datus, bet gan datus, kas svaroti, izmantojot iepriekšējā iterācijā iegūtos svarus. Tādējādi, vēlākās iterācijās aprēķinot kāda faktora ietekmi, tiek ņemta vērā arī iepriekšējās iterācijās iegūtā informācija par pārējo faktoru ietekmi. Šis iteratīvais process turpinās, līdz tiek sasniegta konverģence – svaru vērtības nākamajās iterācijās vairs nemainās.

Respondentu kopums

Visvairāk četru minēto respondentu grupu pārstāvju dzīvo Apvienotajā Karalistē (aptuveni ceturtdaļa). Ļoti daudz studējošo un potenciāli studējošo respondentu dzīvo arī Ziemeļvalstīs, starp populārākajām respondentu pārstāvētajām valstīm ir arī Vācija (1. tabula).

Studējošie, kas, piedalījās aptaujā, visbiežāk (42%) ir 16–25 gadus veci. 14% ir 34–40 gadu veci, 17% – pat vecāki. Tas, ka gandrīz trešdaļa studējošo ir virs 33 gadu vecuma, apliecina, ka mūsdienās mācās un par izglītības iestāžu mērķa grupu uzskatāmi ne tikai jaunieši. Vēl vairāk cilvēku virs 33 gadu vecuma ir starp respondentiem, kas nolēmuši vai pieļauj iespēju studēt nākotnē, arī pēc pašreizējo mācību pabeigšanas. Samērā lielā vecāku cilvēku proporcija potenciālo studentu grupā skaidrojama ar to, ka daļa aptaujāto jauniešu, kas šobrīd mācās, mācības vairs neturpinās, bet vienlaikus citi, kas šobrīd nemācās, pieļauj, ka nākotnē varētu turpināt mācīties.

Tabula 1. Respondentu pārstāvētās valstis (%)

	Vecāki	Studējošie	Noteikti studēs	Studēs vai varētu studēt
Apvienotā Karaliste	25,5	22,6	22,0	23,6
ASV un Kanāda	13,9	4,4	6,7	6,4
NVS	6,3	0,7	2,1	2,2
Vācija	14,9	13,3	10,2	10,2
Ziemeļvalstis	15,4	23,8	21,8	21,1
Nīderlande	1,4	11,9	7,3	7,0
Īrija	3,8	7,0	8,2	7,6
Citas ES valstis un Šveice	15,9	14,2	18,6	18,8
Citas valstis	2,9	2,1	3,1	3,2

Tabula 2. Respondentu vecums (%)

	Vecāki	Studējošie	Noteikti studēs	Studēs vai varētu studēt
16–25	0,0	41,7	25,5	18,7
26–33	3,8	27,5	28,2	25,0
34–40	23,1	14,2	25,1	28,2
41–60	73,1	16,6	21,3	28,1

Tabula 3. Respondentu dzimums (%)

	Vecāki	Studējošie	Noteikti studēs	Studēs vai varētu studēt
Sieviete	72,6	80,0	78,9	78,4
Vīrietis	27,4	18,2	20,1	20,4
Nevēlos atbildēt	0,0	1,9	1,0	1,2

Tabula 4. Sarunvaloda mājās (%)

	Vecāki	Studējošie	Noteikti studēs	Studēs vai varētu studēt
Latviešu	75,5	63,4	65,1	64,1
Angļu	34,6	45,2	44,1	46,2
Krievu	19,7	16,1	17,4	16,8
Citā	26,0	20,7	24,1	26,4
Dzīvoju viens/-a / Neattiecas	0,5	7,9	6,1	6,0

Līdzīgi kā citās aptaujās, arī šajā vairāk piedalījušās sievietes (3. tabula). Tas var radīt novirzi rezultātos, tāpēc jo vairāk nepieciešama datu svorošana pēc dzimuma, lai tie labāk raksturotu mērķa grupas patieso viedokli.

Aptaujas respondenti ģimenē runā lielākoties latviešu valodā, gandrīz puse esošo un potenciālo studentu ģimenē lieto arī angļu valodu. Krievu valodā mājās sarunājas 16–20% respondentu (atkarībā no grupas). Mazais krievu valodā runājošo respondentu skaits liecina, ka krievu emigrantu aptaujā ir mazāk nekā reāli mērķa grupā, un norāda uz nepieciešamību pēc datu svorošanas pēc valodas, lai korekti atspoguļotu aptaujas mērķa grupas viedokli.

Padziļinātās intervijas ar diasporas pārstāvjiem

2016./ 2017. gadā Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas pētījumu centrs veica pilotpētījumu “Diasporas jauniešu piesaistes iespējas Latvijas profesionālajām skolām un augstskolām”, kurā tika aptaujātas 43 augstākās izglītības iestādes un profesionālās skolas (to skaitā 16 valsts augstskolas un 7 privātās augstskolas), kā arī veiktas padziļinātās intervijas ar 15 jauniešiem, kuri, ieguvuši izglītību ārzemēs, atgriezušies

izglītību turpināt Latvijā (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017). Remigrējušo jauniešu skatījums par viņu pieredzi, studējot Latvijā pēc atgriešanās no ārvalstīm, tostarp ar kādām grūtībām viņi saskārušies un kādus uzlabojumus viņi ierosinātu, integrēts šajā ziņojumā.

Latvijas profesionālo un augstākās izglītības iestāžu aptauja

Lai uzzinātu, kāds ir Latvijas profesionālās un augstākās izglītības iestāžu piedāvājums diasporas pārstāvjiem, cik audzēkņu un studentu no diasporas izglītojas šajās izglītības iestādēs, kādas ir problēmas šīs grupas piesaistē, kā arī iespējamie to risinājumi, Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas pētījumu centra pētnieku grupa izstrādāja izglītības iestāžu anketu. Šī pētījuma anketa tika izstrādāta, pamatojoties uz 2016. gada pētījuma aptaujas instrumentu (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017). Aptaujas anketa ietver 17 slēgta tipa un vienu atvērta tipa jautājumu.

Izlases kopums

Izglītības iestāžu anketa tika izsūtīta 66 izglītības iestādēm, kas īsteno augstākās, 1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības

un profesionālās ne augstākā līmeņa izglītības programmas. Izglītības iestāžu saraksts, kas ietver augstskolas, koledžas un profesionālās izglītības iestādes, tika izveidots, pamatojoties uz Izglītības un zinātnes ministrijā (<https://www.izm.gov.lv/lv/augstakas-izglitiba-iestades>) un Nacionālajā izglītības iespēju datubāzē (niid.lv) pieejamo informāciju.

Nemot vērā aptaujas jautājumu fokusu uz izglītības iestādes nostāju diasporas pārstāvju piesaistes jautājumos, aptaujas anketas tika nosūtītas izglītības iestāžu vadības pārstāvjiem, aptaujas mērķa grupai atbilstošajiem departamentiem augstākās izglītības iestādēs un uz kopējo izglītības iestādes e-pastu, gadījumā ja konkrētā sūtījuma adresāts var nebūt sasniedzams novecojušas e-pasta adreses vai kāda cita tehniska iemesla dēļ. Vairāk par vienu aptaujāto bija augstskolās un koledžās, ņemot vērā, ka šīm izglītības iestādēm ir raksturīga izvērstāka struktūra. Profesionālās izglītības iestādēs aptaujas anketa tika nosūtīta to direktoriem un, atsevišķos gadījumos arī direktoru vietniekiem vai uz kopējo izglītības iestādes e-pasta adresi. E-pasta adresu saraksts tika izveidots, izmantojot izglītības iestāžu tīmekļvietnēs pieejamo informāciju. Tādējādi elektroniskā aptaujas anketa tika nosūtīta uz 295 e-pasta adresēm 66 profesionālās un augstākās izglītības iestādēs. Ar mērķi uzlabot respondentu skaitu vienu reizi aptaujas norises laikā izglītības iestāžu pārstāvjiem tika nosūtīts atkārtots uzaicinājums piedalīties aptaujā par izglītības iestādes skatījumu uz diasporas studentu un audzēkņu piesaisti. Lai palielinātu aptaujas respondentu skaitu, pēc elektroniskās aptaujas noslēguma Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas centra pētnieki veica vairākas telefonaptaujas ar profesionālo izglītības iestāžu pārstāvjiem.

Respondentu kopums

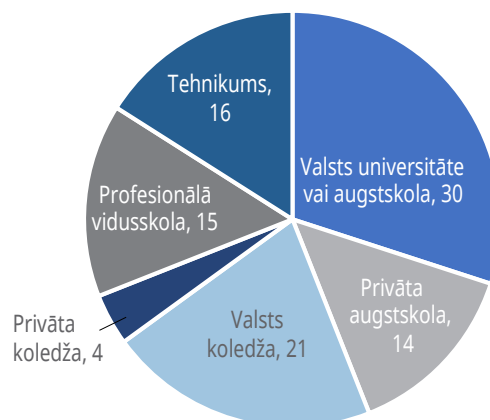
Kopā uz aptauju atsaucās un anketu aizpildīja 100 respondenti, to skaitā 30 valsts augstskolu pārstāvji, 14 privāto augstskolu pārstāvji, 21 valsts koledžas pārstāvis, 4 privāto koledžu pārstāvji, 15 profesionālo

vidusskolu un 16 tehnikumu pārstāvji (1. attēls).

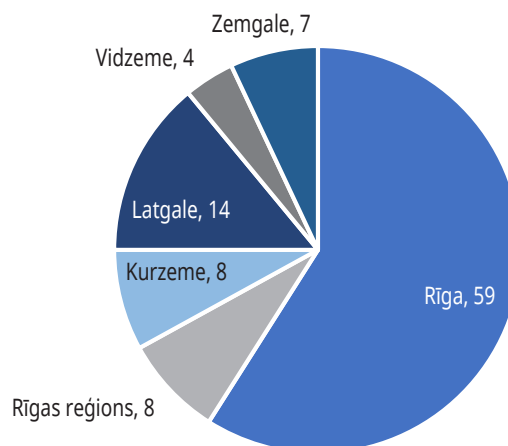
Vairumā gadījumu respondenta pārstāvētā izglītības iestāde atradās Rīgā (n = 59), seko Latgale (n = 14), Rīgas reģions un Kurzeme (abos gadījumos n = 8), Zemgale (n = 7) un Vidzeme (n = 4) (2. attēls).

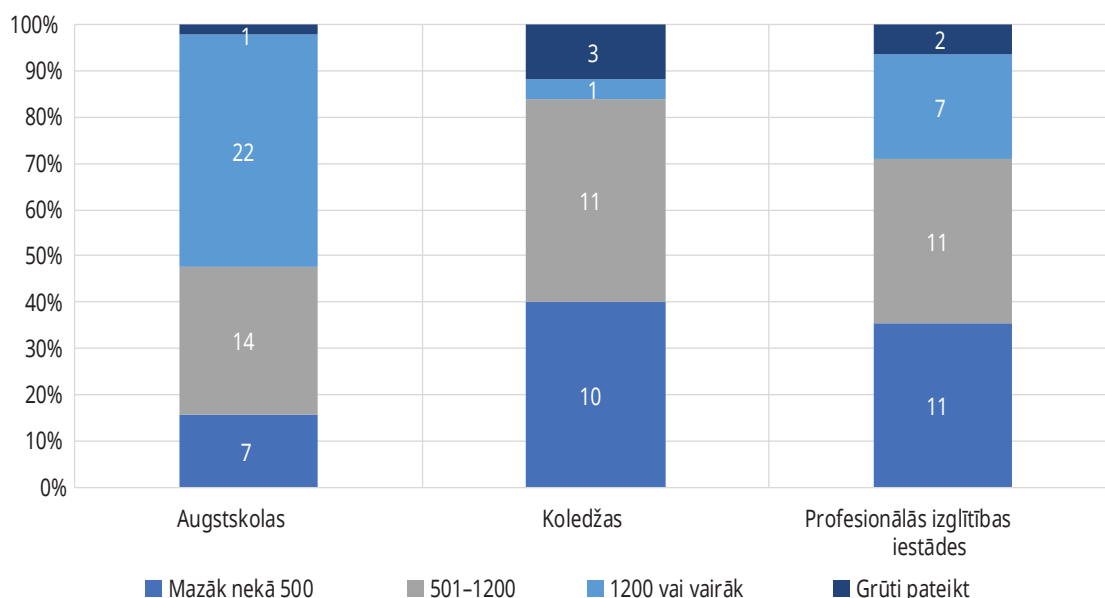
Vairums respondentu no augstskolām pārstāvēja izglītības iestādes, kur mācās vairāk nekā 1200 studentu (n = 22), 14 respondenti bija no augstskolām, kur mācās 501–1200 studējošo, septiņi respondenti no augstskolām, kurā ir mazāk nekā 500 studējošo, viens respondents atbildēja “grūti pateikt”. Respondenti no koledžām bija vienlīdz pārstāvēti no tām izglītības iestādēm, kur mācās mazāk nekā 500 un 501–1200 studējošo (attiecīgi n = 10 un n = 11). Viens

Attēls 1: Aptaujas respondentu pārstāvētās izglītības iestādes

Attēls 2: Iestāžu atrašanās vieta

Attēls 3: Respondentu pārstāvēto iestāžu audzēkņu vai studentu skaits

koledžas respondents norādīja, ka koledžā studē vairāk nekā 1200 studentu, trim respondentiem bija grūti pateikt, cik studējošo ir viņu pārstāvētajā koledžā. Vienāds skaits respondentu aptaujā (n = 11) pārstāvēja profesionālās izglītības iestādes ar mazāk nekā 500 un 501–1200 audzēkņiem, septiņi respondenti bija no izglītības iestādēm ar vairāk nekā 1200 audzēkņiem, divi respondenti atzīmēja “grūti pateikt”, cik audzēkņu mācās viņu pārstāvētajā izglītības iestādē.

Interpretējot izglītības iestāžu pārstāvju aptaujas rezultātus, jāņem vērā, ka daļa izglītības iestāžu aptaujā var pārstāvēt vairāk nekā viens respondents, bet daļai izglītības iestāžu var nebūt aizpildīta neviena anketa. Ņemot to vērā, izglītības iestāžu aptaujas dati šajā ziņojumā ir atspoguļoti absolūtos skaitļos. Tā kā respondentu sadalījums norāda uz neproporcionālu izglītības iestāžu pārstāvniecību, šīs aptaujas rezultāti nebūtu vispārināmi. Iespējams, ka aptaujā nepiedalījušos izglītības iestāžu vidū ir vairāk tādu, kam studentu vai audzēkņu piesaiste no diasporas nav aktuāla. Lai arī šīs aptaujas rezultātu vispārināmība uz visām augstākās un profesionālās izglītības iestādēm Latvijā ir ierobežota, tā iezīmē noteiktas tendences, kā šīs izglītības iestādes raugās uz jautājumu par diasporas studentu un audzēkņu piesaisti. Ar aptaujas rezultātus var iepazīties šā ziņojuma nodaļā “Latvijas

profesionālās un augstākās izglītības piedāvājums diasporai”.

Fokusgrupas diskusijas ar profesionālās un augstākās izglītības iestāžu pārstāvjiem

Lai iegūtu padziļinātu informāciju par profesionālās un augstākās izglītības iestāžu pieredzi, piesaistot un izglītojot audzēkņus un studentus no Latvijas diasporas ārvalstīs, šajā pētījuma notika četras fokusgrupu diskusijas – divas ar augstskolu, viena ar koledžu un viena ar profesionālās izglītības iestāžu pārstāvjiem. Diskusijas notika attālināti, izmantojot Zoom vietni. Divās fokusgrupu diskusijās piedalījās septiņu augstskolu pārstāvji. Intervija ar vēl vienas augstskolas pārstāvjiem notika atsevišķi laika plānojuma dēļ. Koledžu fokusgrupas diskusijā piedalījās piecu šo izglītības iestāžu pārstāvji. Arī profesionālo izglītības iestāžu fokusgrupas diskusijā piedalījās piecu šo skolu pārstāvji. Kopā tika iegūts astoņu augstskolu, piecu koledžu un piecu profesionālās izglītības iestāžu padziļināts skatījums uz jautājumiem par studējošo un audzēkņu piesaisti no diasporas.

Rekrutējot izglītības iestāžu pārstāvjus fokusgrupu diskusijām, tika ņemts vērā izglītības iestādes statuss un profils, atrašanās vieta un aptaujas anketā norādītā informācija par interesi piedalīties fokusgrupas

diskusijā. Dalība fokusgrupā bija brīvprātīga. Ievērojot datu konfidencialitātes un pētījuma dalībnieku anonimitātes principus, šā ziņojuma tekstā pie konkrētiem citātiem nav tieši norādīti izglītības iestāžu un to pārstāvju vārdi. Tā vietā ir identificēts izglītības iestādes veids un pārstāvja amata raksturojums. Atsevišķos citātos izglītības iestāžu nosaukumi ir aizstāti ar citu, izdomātu nosaukumu. Tomēr ar diskusiju dalībnieku piekrišanu, sniedzot priekšstatu par fokusgrupu diskusijās pārstāvēto izglītības

iestāžu loku, šā ziņojuma 2. pielikumā dots diskusijās pārstāvēto izglītības iestāžu saraksts.

Fokusgrupu diskusijās sacītais ir atspoguļots šā ziņojuma nodaļā “Latvijas profesionālās un augstākās izglītības piedāvājums diasporai”. Kvalitatīvie fokusgrupu diskusiju dati ir izmantoti, iztīrējot augstskolu aptaujā atklātās tendences, problēmas un iespējamās risinājumus diasporas studentu un audzēkņu piesaistei Latvijas augstākās un profesionālās izglītības iestādēm.

DIASPORAS PIEPRASĪJUMS PĒC PROFESIONĀLĀS UN AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS LATVIJĀ

Latvijas diasporas studenta profils: Kur, ko un kā mācās?

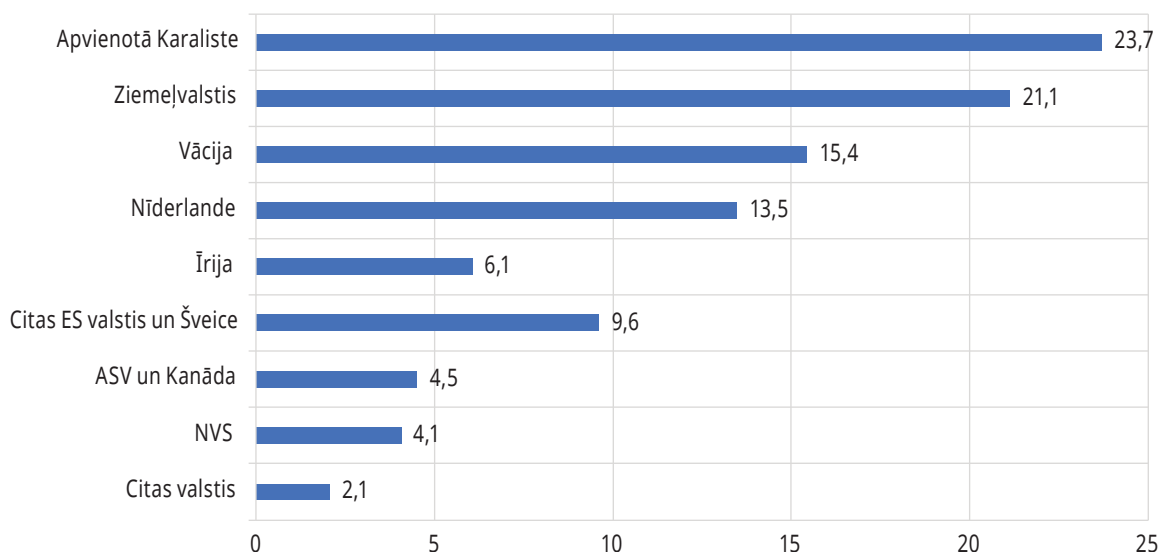
Latvijas valsts piederīgie, kas šobrīd iegūst profesionālo vai augstāko izglītību, ir sastopami visā pasaulē, sākot no tādām lielākajām diasporas valstīm kā Apvienotā Karaliste un Īrija, līdz tādām zemēm kā Singapūra un Filipīnas, kur lielu latviešu kopienu nav (Mieriņa un Koroļeva, 2015). Visvairāk diasporas pārstāvju, kas mācās profesionālās vai augstākās izglītības līmenī, ir Apvienotajā Karalistē (23,9%), kam seko Ziemeļvalstīs (21,7%), Vācijā (15,5%), un Nīderlande (14,1%), kas Latvijas izcelsmes studentu vidū ir aizvien iecienītāks galamērķis adekvāto studiju izmaksu un konkurētspējīgas angļu valodā pieejamas augstākās izglītības dēļ (Kaša, 2015). Īrijā, kas ir mājas vietai no četrām lielākajām Latvijas diasporām (Mieriņa, Koroļeva, 2015), profesionālo vai augstāko izglītību pašreiz iegūst 4,3%. Citās ES valstīs un Šveicē pašreiz studē 9,7%, ASV un Kanādā mācās 4,7% ārpus Latvijas dzīvojošu valsts piederīgo. Neatkarīgo Valstu

Savienības (NVS) esošajās un bijušajās daļībvalstīs profesionālo vai augstāko izglītību iegūst 3,9%, bet visur citur pasaulē to šobrīd dara 2,2% Latvijas diasporas pārstāvju (4. attēls).

Skatoties pēc izglītības līmeņiem, lielākais skaits Latvijas diasporas studentu iegūst bakalaura vai tam līdzvērtīgu grādu (42,4%), maģistra grādu vai līdzvērtīgu iegūst 21,6%, doktorantūrā studē 12,6%, bet 7% apgūst koledžas jeb 1. līmeņa profesionālo augstāko izglītību. Augstākajai izglītībai nepiederošās profesionālās izglītības programmās mācās 13,7% Latvijas diasporas pārstāvju.

Lielākā daļa Latvijas diasporas studentu (85,3%) mācās savā pašreizējā mītnes zemē (5. attēls). Izglītības iestādē Latvijā izglītību iegūst 5%, bet 10,4% profesionālo vai augstāko izglītību iegūst vēl citā valstī. No visiem diasporas studentiem, kas apgūst koledžas (1. līmeņa profesionālo augstāko) izglītību, 19,3% mācās Latvijā. No visiem studējošajiem bakalaura līmenī Latvijā mācās 2,9%, bet maģistra grāda līmenī – 4,9%

Attēls 4: Kurā valstī dzīvo tie, kuri šobrīd iegūst profesionālo vai augstāko izglītību (%)

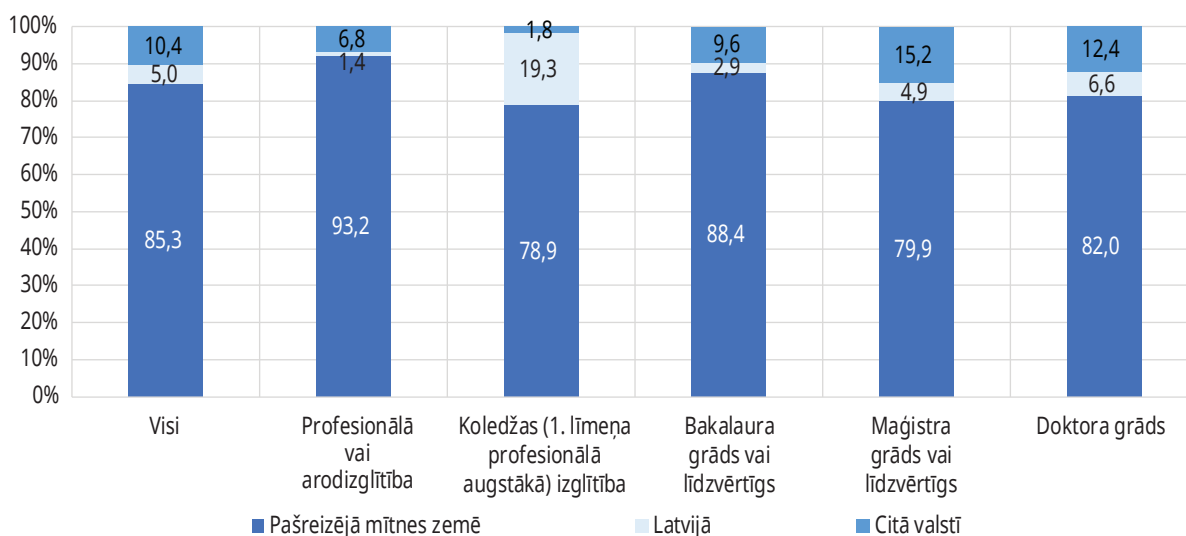
Bāze: šobrīd mācās vai studē, iegūstot profesionālo vai augstāko izglītību (n = 413)

diasporas pārstāvju. No doktora grāda programmās studējošajiem diasporas pārstāvjiem Latvijā šajā līmenī studē 6,6%. Vismazākā diasporas studentu grupa (1,4%), kas mācās Latvijā, ir tie, kas iegūst profesionālo vai arodizglītību.

Latvijas diasporas pārstāvji savas studiju izmaksas visbiežāk sedz no personīgajiem

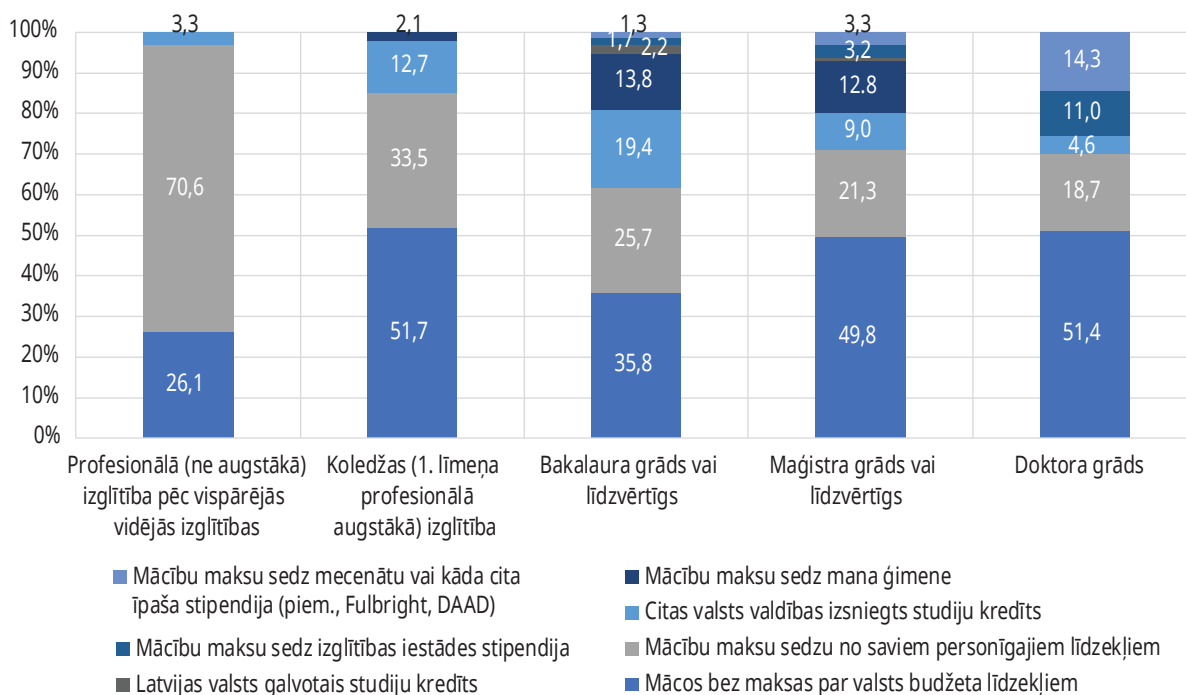
līdzekļiem vai arī studē valsts apmaksātās studiju vietās (6. attēls). Visbiežāk dažādus studiju finansēšanas avotus kombinē studenti bakalaurs studiju programmās. Šeit ir arī lielākā daļa to studentu, kas mācību izdevumu segšanai izmanto studiju kredītu, tai skaitā Latvijas valdības galvotu aizdevumu studiju maksas segšanai (2,2%).

Attēls 5: Kur atrodas izglītības iestāde, kurā mācās (%)

Bāze: šobrīd mācās vai studē, iegūstot profesionālo vai augstāko izglītību (n = 413)

Attēls 6: Kā sedz mācību maksu (%)

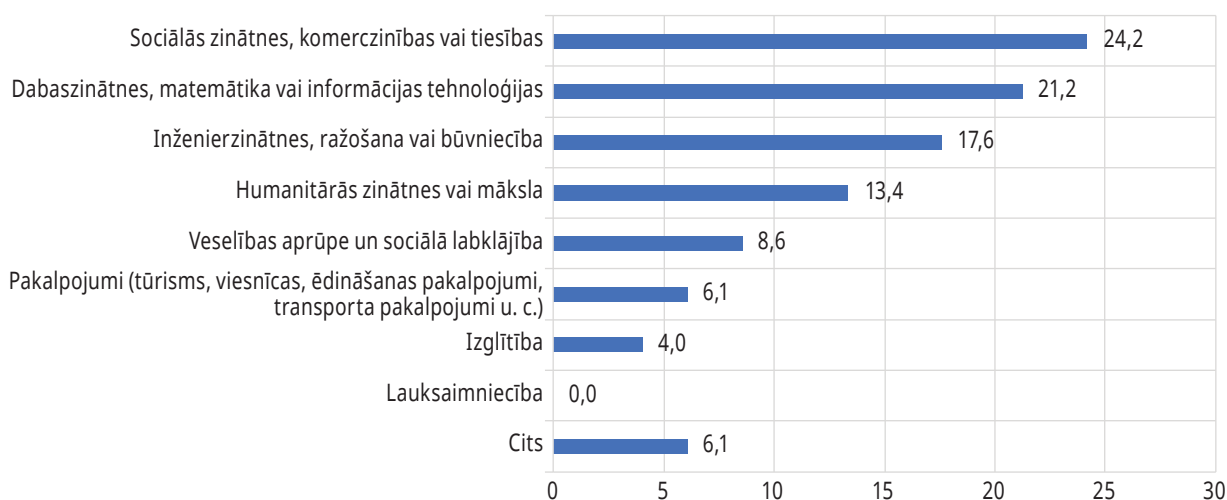

Bāze: šobrīd mācās vai studē, iegūstot profesionālo vai augstāko izglītību pēc vidējās izglītības (n = 325)

Pēc studiju jomām, gandrīz ceturrtā daļa (24,2%) diasporas studentu mācās sociālo zinātņu, komerczinību vai tiesību jomās (7. attēls). Otrs populārākais studiju virziens ir dabaszinātnes, matemātika vai informācijas tehnoloģijas (21,2%). Trešajā vietā ierindojas inženierzinātnes, ražošana vai būvniecība (17,6%), kam seko humanitārās zinātnes vai māksla (13,4%), studiju programmas veselības aprūpes un sociālās labklājības jomā (8,6%), pakalpojumi (6,1%), izglītība (4%), un 6,1% izglītību iegūst citās jomās.

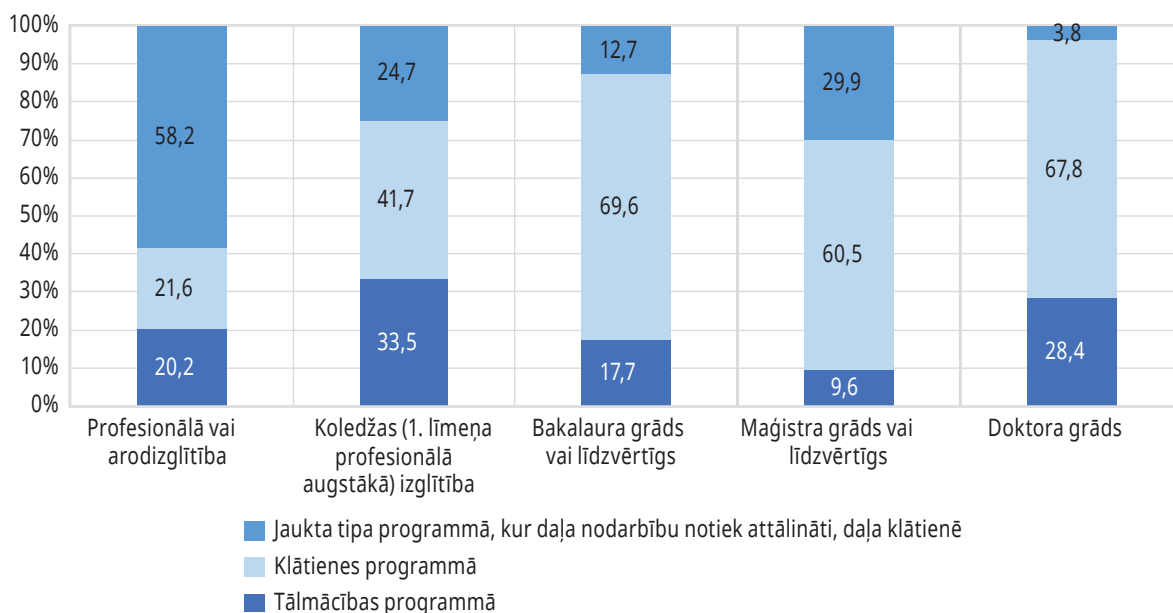
Pēc mācību programmas norises veida, Latvijas diasporas studenti mācās gan tālmācības, gan klātienē, gan jaukta tipa programmās, kas kombinē studijas tiešsaistē un klātienē (8. attēls). Lielākā daļa, kas studē klātienē, mācās bakalaura (69,9%) vai doktora (67,8%) līmeņa studiju programmās, sekojot maģistra (60,5%) un koledžas (41,7%) izglītības līmeņa programmām. Visretāk klātienē mācās profesionālo vai arodizglītību apgūstošie studenti (21,6%). Toties proporcionāli lielākā šo studentu daļa

Attēls 7: Kādā jomā iegūst izglītību (%)

Bāze: šobrīd mācās vai studē, iegūstot profesionālo vai augstāko izglītību (n = 413)

Attēls 8: Kāda tipa programmā mācās (%)

Bāze: šobrīd mācās vai studē, iegūstot profesionālo vai augstāko izglītību (n = 413)

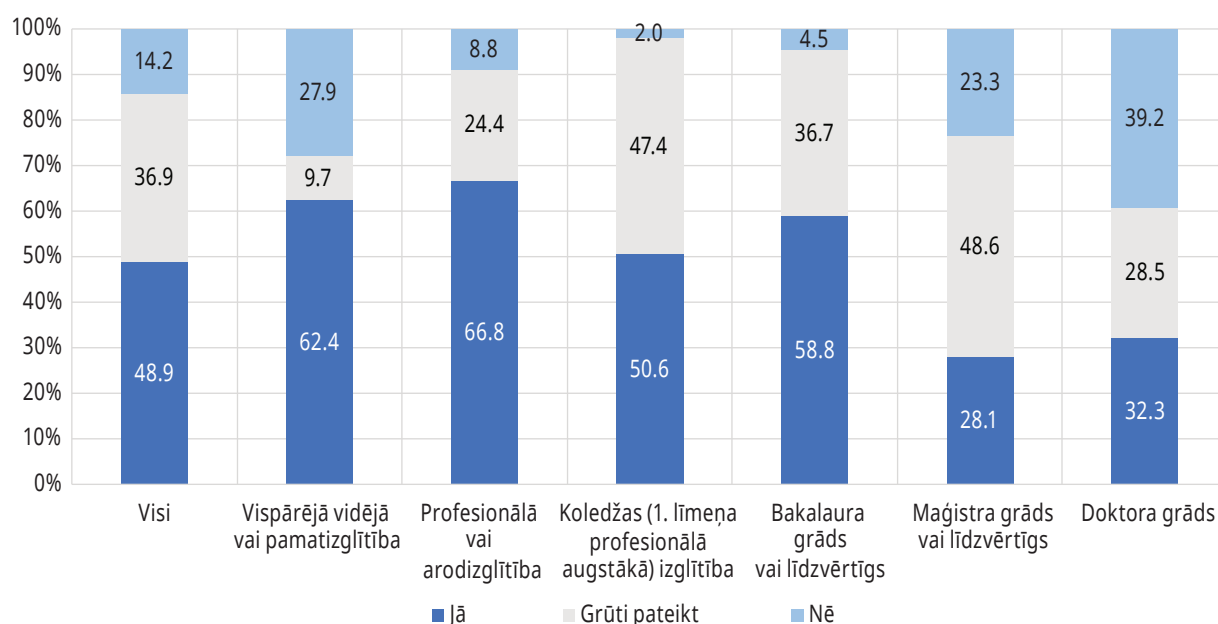
apgūst jaukta tipa mācību programmas (58,2%). Savukārt tālmācības studiju programmās visbiežāk mācās koledžas studenti (33,5%).

Vairums (76,4%) Latvijas diasporas pārstāvju, kas pašreiz apgūst profesionālo vai augstāko izglītību, ir vismaz reizi savas iepriekšējās izglītības laikā piedalījušies skolēnu, studentu apmaiņas programmā vai citā īslaicīgā starptautiskās mobilitātes programmā. Tas liecina par visai augstu mobilitātes kapitālu (Murphy-Lejeune, 2002) Latvijas diasporas studējošo vidū.

Gandrīz puse no šobrīd studējošajiem Latvijas diasporas pārstāvjiem (48,9%) plāno pēc pašreizējās izglītības programmas absolvēšanas nākotnē turpināt mācīties, 36,9% par to šaubās, bet mazākā daļa (14,2%) domā, ka vairs nestudēs (10. attēls). Divas lielākās grupas, kuras ir pārliecinātas, ka mācības turpinās, ir cilvēki, kas iegūst profesionālo vai arodizglītību (62,4%) un vispārējo izglītību (62,4%), sekojot bakalaura līmeņa studentiem (58,8%) un koledžas līmeņa studentiem (50,5%). Visos izglītības līmeņos studējošo vidū ir liela daļa vēl neizlēmušo par savām nākotnes izglītības gaitām, šai proporcijai izkārtoties no 24,4%

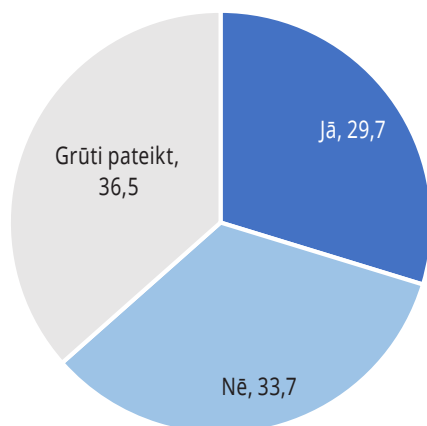
profesionālās vai arodizglītības ieguvēju vidū līdz 48,6% maģistra studijas apmeklējošo vidū. Vismazāk šaubīgo ir starp tiem, kas iegūst vispārējo izglītību, kur tikai 9,7% nav droši par to, vai turpinās mācīties pēc vispārējās izglītības iegūšanas. Lielākais procents to, kuri izlēmuši mācības pēc pašreizējās kvalifikācijas iegūšanas neturpināt, ir doktorantūrā studējošo vidū (39,2%), kas arī nav pārsteidzoši, ņemot vērā, ka šis ir augstākais akadēmiskās izglītības līmenis, pēc kura cilvēki parasti turpina darbu zinātnes un izglītības jomās (Hancock 2020). Starp tiem diasporas pārstāvjiem, kas šī pētījuma brīdī nepiedalījās nevienā izglītības programmā, trešā daļa (29,7%) plānoja mācības turpināt, trešā daļa par to šaubījās (36,5%), bet trešā daļa bija nolēmuši kādā izglītības programmā vairs nemācīties (33,7%) (9. attēls). Aptaujātie vecāki 90,7% gadījumu norādīja, ka viņu 10–25 gadus vecie bērni mācās. Runājot par tiem 5,9% bērnu, kas pētījuma brīdī nemācījās, lielākā daļa vecāku (62%) pauzda, ka bērns turpinās kādā brīdī mācīties (11. attēls). Kopumā šie dati par turpmākās izglītības plāniem liecina par pastāvīgu un ilglaicīgu pieprasījumu pēc izglītības Latvijas diasporas pārstāvju vidū.

Attēls 9: Vai plāno turpināt mācīties arī pēc pašreizējās izglītības programmas beigšanas (%)

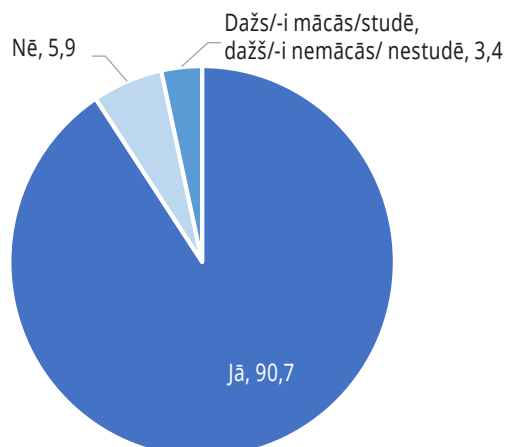
Bāze: šobrīd mācās vai studē (n = 429)

Attēls 10: Vai tie, kas šobrīd nemācās, plāno kādreiz turpināt mācības (%)

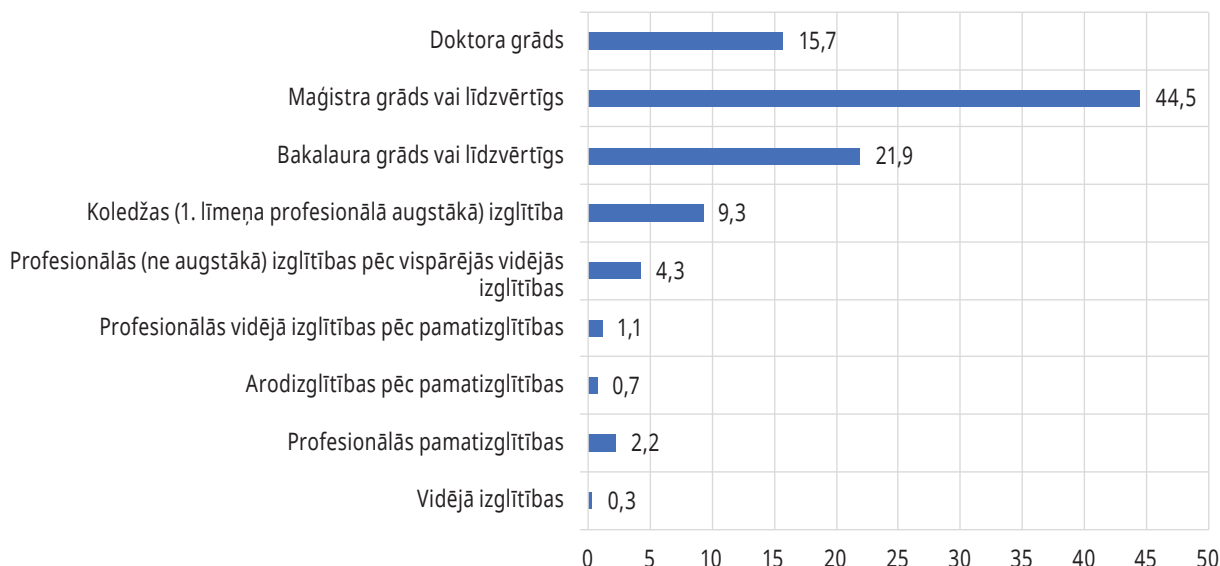
Bāze: šobrīd nemācās (n = 1109), nesvērti dati

Attēls 11: Vai vecāku, kuru bērniem ir 10–25 gadi, bērni mācās (%)

Bāze: bērnu no 10 līdz 25 gadiem vecāki (n = 208)

Attēls 12: Kādā izglītības līmenī plāno vai varētu turpināt mācības (%)

Bāze: turpinās mācīties (n = 522)

Domas par izglītības turpināšanu nākotnē

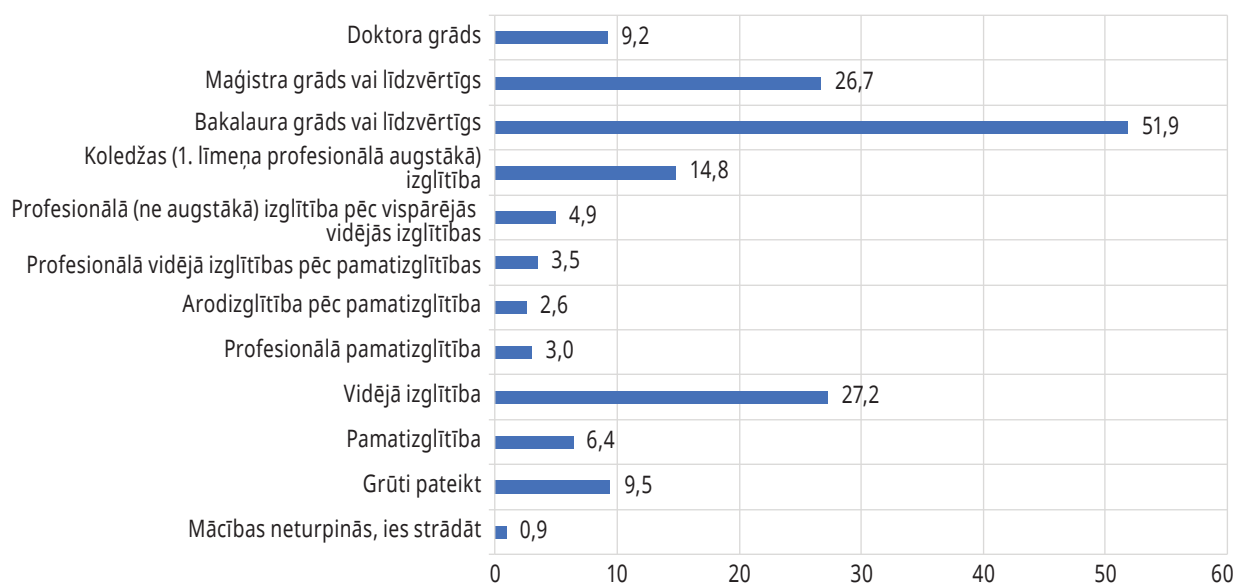
Tie diasporas pārstāvji, kas domā par mācībām nākotnē, visbiežāk norāda, ka tās turpinātu maģistra programmas studiju līmenī (44,5%), kam seko bakalaura līmeņa studijas (21,9%), studijas doktorantūrā (15,7%), koledžas (1. līmeņa profesionālā augstākā) izglītība (9,3%), un 8,3% plāno turpināt izglītoties profesionālās mācību

programmās, ne augstākās izglītības līmenī (12. attēls). Te jāatzīst, ka gandrīz uz pusi vairāk vecāku (14%) uzskata, ka viņu bērns turpinās mācības profesionālās, ne augstākā līmeņa izglītības programmās (13. attēls). Tomēr arī šeit lielākā daļa norāda, ka bērns turpinās mācīties bakalaura (51,9%), maģistra (26,7%), koledžas (14,8%) vai doktorantūras (9,2%) studiju līmenī. Trešā daļa vecāku (33,6%) norāda, ka bērns turpinās apgūt vispārējās izglītības programmu.

Trešā daļa, kas plāno studijas turpināt, redz sevi izglītojamies sociālo zinātņu jomās (31,7%), kam seko inženierzinātnes (19%), humanitārās zinātnes vai māksla (18,9%), dabaszinātnes un IT (17,2%), izglītība veselības aprūpes un sociālās labklājības sfērā (13,7%), pakalpojumu nozarē (9,4%), izglītības (8%) un lauksaimniecības jomās (2,3%) (14. attēls). Gandrīz trešā daļa

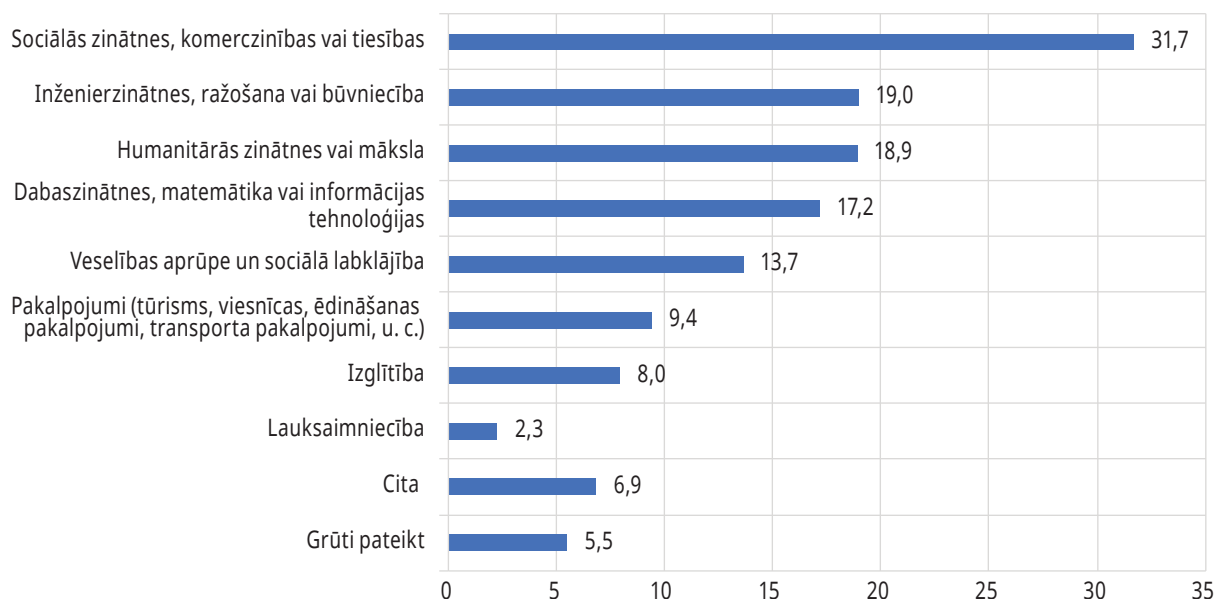
vecāku (27,3%) norāda, ka viņiem ir grūti pateikt, kādā profesionālajā jomā bērns turpinās mācības nākotnē (15. attēls). Taču lielākā daļa vecāku, kas to norādījuši, redz savu bērnu studijas turpinām dabaszinātņu un informācijas tehnoloģiju virzienā (23,3%) un tikai pēc tam seko sociālo zinātņu nozare (20,8%), bet inženierzinātnes ierindoja trešajā vietā (19,6%).

Attēls 13: Kādā izglītības līmenī varētu turpināt mācības aptaujāto vecāku bērni (%)

Bāze: vecāki, kuru bērni mācās vai varētu mācīties nākotnē (n = 206)

Attēls 14: Kurā studiju jomā vēlas iegūt izglītību (%)

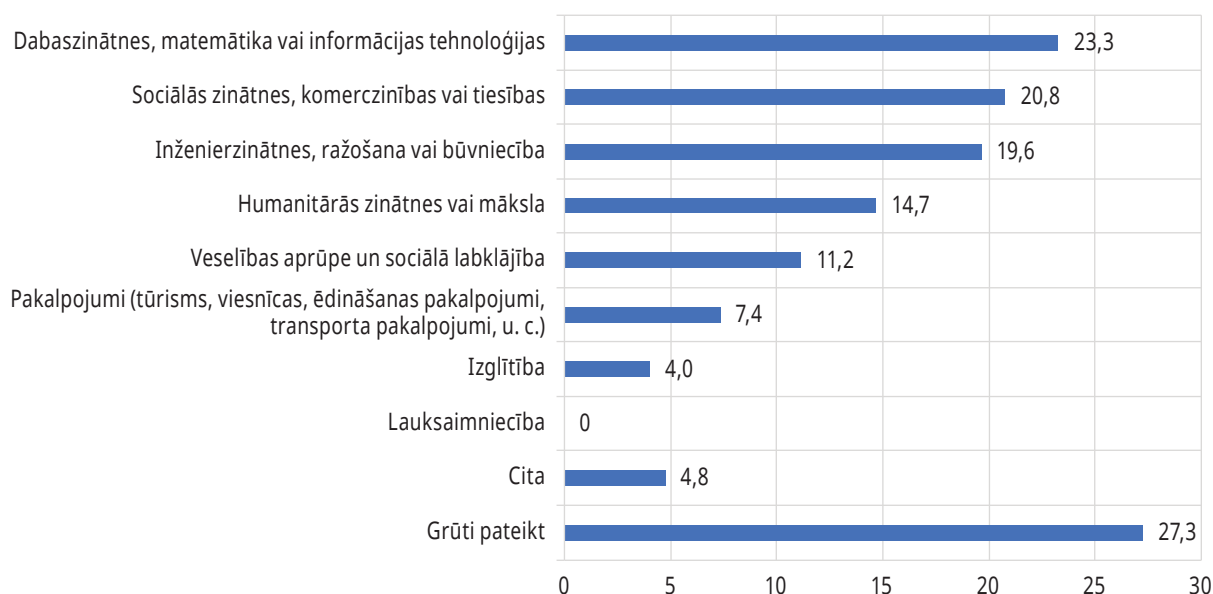
Bāze: turpinās mācīties (n = 522)

Vairāk nekā trešā daļa to, kas turpinās mācīties, kā augstāko izglītības līmeni savas dzīves laikā plāno iegūt maģistra grādu (37,9%). Gandrīz trešā daļa (28,5%) redz sevi kā doktora grāda ieguvēju. Tikai 10,4% domā, ka pietiks ar bakalaura grādu, 2,3% – ar vidējo profesionālo vai arodizglītību, 0,3% – ar vispārējo vidējo izglītību. Par to, kādu augstāko izglītības līmeni vēlētos sasniegt dzīves laikā, nebija izšķīrušies 20,6%

Latvijas diasporas pārstāvju, kas domā studijas turpināt (16. attēls).

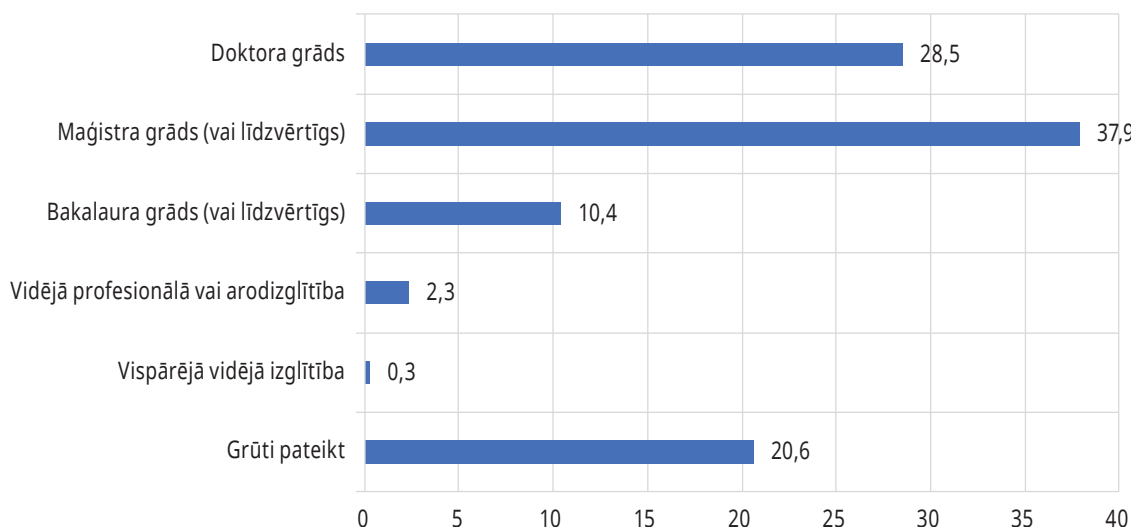
Visbiežāk doktora grāds (49%) ir mērķis tiem, kas plāno izglītību turpināt dabaszinātņu, matemātikas vai IT jomā (17. attēls). Savukārt maģistra grādu kā augstāko dzīves laikā iegūstamo izglītības līmeni sev par mērķi visbiežāk izvēlējušies tie, kas sevi redz mācāmies sociālo, komerczinību vai tiesību jomā (42,2%). Bakalaura grādu kā

Attēls 15: Kurā studiju jomā varētu iegūt izglītību aptaujāto vecāku bērni (%)

Bāze: vecāki, kuru bērni mācīsies vai varētu mācīties nākotnē (n = 206)

Attēls 16: Kāds ir augstākais izglītības līmenis, ko vēlas sasniegt dzīves laikā tie, kuri turpinās mācības (%)

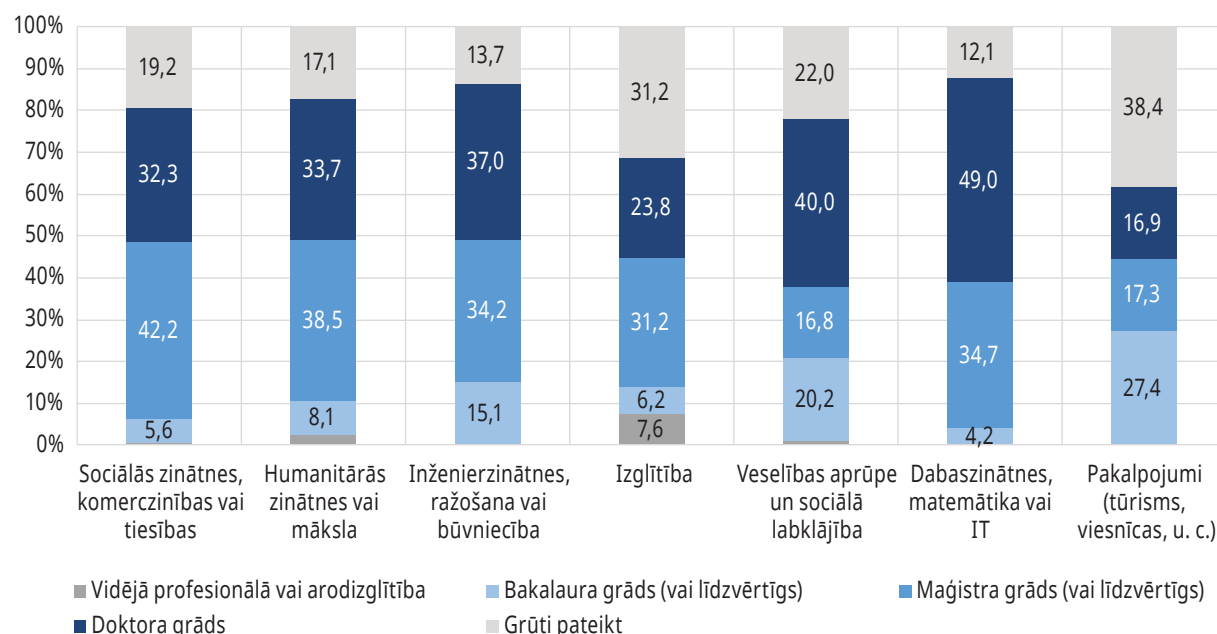
Bāze: turpinās mācīties (n = 522)

pievilcīgāko augstākās izglītības mērķi visbiežāk min tie, kas plāno turpināt mācības ar pakalpojumiem saistītās jomās (27,4%), lai gan šajā grupā ir arī lielākā daļa vēl neizlēmušo (38,4%). Kopumā visās studiju jomās vismaz divas trešdaļas diasporas pārstāvju, kas turpinās mācīties, redz sevi sasniedzam augstāko izglītību.

Pēc izglītības programmas formāta, vairums diasporas pārstāvju, kas plāno mācīties nākotnē, izvēlētos studijas, kas notiek klātienē (55,5%), ir organizētas moduļu formātā (47,6%) kā pilna laika studijas (42,2%)

(5. tabula). Tomēr gandrīz trešā daļa vēlētos studēt tālmācības studiju programmās (28,9%), 38,9% izvēlētos daļēja laika studijas un 28,9% gribētu mācīties attālināti. To potenciālo diasporas studējošo daļa, kas aptaujas brīdī vai nu nevarēja izšķirties par sev vēlamāko studiju organizācijas formu, vai arī viņiem visi piedāvātie risinājumi šķita pieņemami, bija 25,7% jautājumā par izvēli starp moduļu un semestru sistēmā organizētām studijām, 15,7% jautājumā par klātieni vai tālmācību un 18,8% jautājumā par pilna laika vai nepilna laika studijām.

Attēls 17: Kāds ir augstākais izglītības līmenis, ko vēlas sasniegt dzīves laikā tie, kuri turpinās mācības dažādās studiju jomās (%)

Bāze: turpinās mācīties (n = 522)

Tabula 5. Kāda formāta izglītībai dotu priekšroku (%)

	Noteikti izvēlētos šo	Drīzāk izvēlētos šo	Nevaru izšķirties/Vienalga	Drīzāk izvēlētos šo	Noteikti izvēlētos šo	
Moduļu sistēma (vairākas nedēļas no vietas notiek intensīvas nodarbības vienā priekšmetā)	19,6	28,0	25,7	18,4	8,3	Semestru sistēma (vairāki mācību priekšmeti tiek pasniegti vienlaicīgi vairāku mēnešu garumā)
Klātienē izglītības iestādē	24,3	31,2	15,7	14,2	14,7	Tālmācība
Pilna laika studijas	20,9	21,3	18,8	19,1	19,8	Daļēja laika studijas

Bāze: turpinās mācīties (n = 522)

Tabula 6. Kāda formāta izglītībai dotu priekšroku dažāda līmeņa studijās (%)

Profesionālā vai arodizglītība						
	Noteikti izvēlētos šo	Drīzāk izvēlētos šo	Nevaru izšķirties/ Vienalga	Drīzāk izvēlētos šo	Noteikti izvēlētos šo	
Moduļu sistēma (vairākas nedēļas no vietas notiek intensīvas nodarbības vienā priekšmetā)	36,0	15,4	37,1	3,3	8,2	Semestru sistēma (vairāki mācību priekšmeti tiek pasniegti vienlaicīgi vairāku mēnešu garumā)
Klātienē izglītības iestādē	26,7	27,2	16,4	14,0	15,6	Tālmācība
Pilna laika studijas	18,1	23,4	11,2	21,3	26,0	Daļēja laika studijas
Koledžas (1. līmeņa profesionālā augstākā) izglītība						
	Noteikti izvēlētos šo	Drīzāk izvēlētos šo	Nevaru izšķirties/ Vienalga	Drīzāk izvēlētos šo	Noteikti izvēlētos šo	
Moduļu sistēma	15,5	36,0	14,2	30,9	3,4	Semestru sistēma
Klātienē izglītības iestādē	17,2	32,4	21,3	17,0	12,1	Tālmācība
Pilna laika studijas	9,3	9,3	30,8	27,3	23,3	Daļēja laika studijas
Bakalaura grāds vai līdzvērtīgs						
	Noteikti izvēlētos šo	Drīzāk izvēlētos šo	Nevaru izšķirties/ Vienalga	Drīzāk izvēlētos šo	Noteikti izvēlētos šo	
Moduļu sistēma	17,7	24,2	30,4	14,9	12,9	Semestru sistēma
Klātienē izglītības iestādē	15,5	32,3	19,4	16,8	16,0	Tālmācība
Pilna laika studijas	15,1	30,1	15,5	12,5	26,8	Daļēja laika studijas
Maģistra grāds vai līdzvērtīgs						
	Noteikti izvēlētos šo	Drīzāk izvēlētos šo	Nevaru izšķirties/ Vienalga	Drīzāk izvēlētos šo	Noteikti izvēlētos šo	
Moduļu sistēma	19,2	31,0	24,0	18,0	7,7	Semestru sistēma
Klātienē izglītības iestādē	29,7	25,3	16,1	13,4	15,6	Tālmācība
Pilna laika studijas	21,4	19,2	23,9	17,7	17,7	Daļēja laika studijas
Doktora grāds						
	Noteikti izvēlētos šo	Drīzāk izvēlētos šo	Nevaru izšķirties/ Vienalga	Drīzāk izvēlētos šo	Noteikti izvēlētos šo	
Moduļu sistēma	18,3	23,4	24,8	26,5	7,0	Semestru sistēma
Klātienē izglītības iestādē	25,2	47,8	5,8	12,5	8,7	Tālmācība
Pilna laika studijas	33,8	23,2	3,7	29,1	10,3	Daļēja laika studijas

Bāze: turpinās mācīties (n = 522)

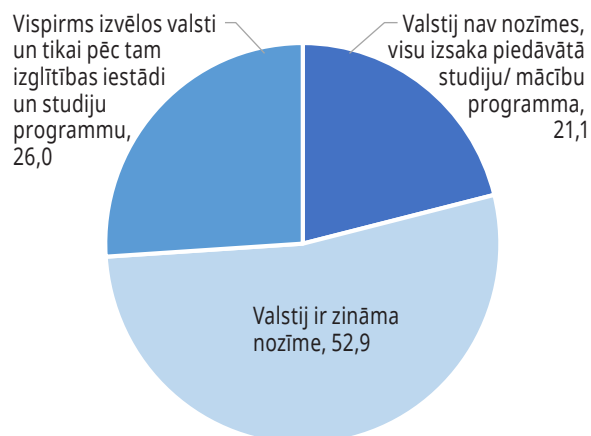
Studijas, kas organizētas moduļu formātā, vispievilcīgākās šķiet tiem, kas plāno mācīties profesionālās vai arodizglītības programmās (51,4%) un koledžu (1. līmeņa profesionālā augstākā) izglītības studiju programmās (51,5%). Starp tiem, kas studijas turpinās maģistrantūrā, moduļu sistēmai priekšroku dod 50,2%, bakalaura

līmenī to izvēlas 41,9%, bet doktorantūras līmenī 41,7% (6. tabula). Klātienē un pilna laika studijas visvairāk izvēlētos tie, kas sevi redz doktora līmeņa studiju programmā (attiecīgi 73% un 57%). Klātienē vēlētos mācīties apmēram puse no respondentiem visos plānotajos studiju līmeņos – 55% maģistratūras līmenī, 47,8% bakalaura līmenī,

49,6% koledžas līmenī un 53,9% profesionālās un arodizglītības līmenī. Pilna laika studijām priekšroku dotu 40,6%, kas studēs maģistra grāda studiju līmenī, 45,2% bakalaura līmeņa programmā. Tikai 18,6% koledžas līmeņa programmā izvēlētos pilna laika studijas, bet profesionālās un arodizglītības mācību programmās to darītu 41,5%.

Uz jautājumu, kam diasporas pārstāvji pievērš uzmanību, izvēloties, kur mācīties, tikai 21,1% atbild, ka valstij, kur mācību iestāde atrodas, nav nozīmes un visu nosaka piedāvātā studiju programma (18. attēls). To, ka valstij, kur izglītības iestāde atrodas, ir nozīme, saka 85% vecāku. Tātad vairums respondentu, izvēloties savu nākamo izglītības iestādi, izvēlas arī valsti.

Attēls 18: Kam pievērš uzmanību, izvēloties, kur mācīties (%)

Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070)

Attēls 19: Kas būtu svarīgi, izvēloties studiju valsti (%)

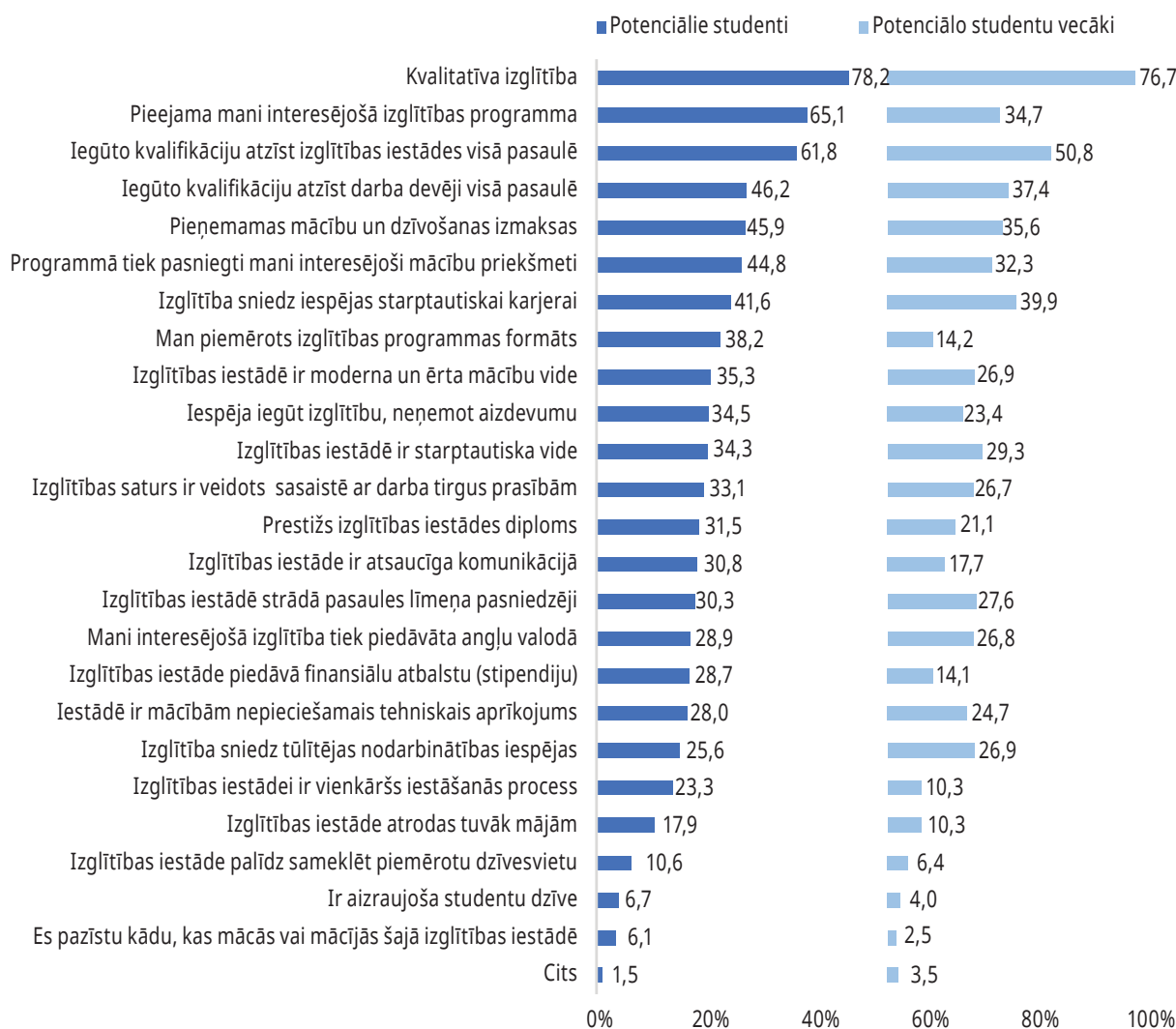

Bāze: tie, kuri turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties un kuriem ir svarīga studiju valsts (n = 825), vai arī vecāki, kuru bērni varētu mācīties un kuriem ir svarīga studiju valsts (n = 167)

Izvēloties studiju valsti, potenciālie studenti visvairāk ņem vērā izglītības sistēmas reputāciju (69,6%), un to dara 71,5% potenciālo studentu vecāku (19. attēls). Darba iespējas pēc studiju beigšanas šai valstī ir svarīgas 51,8% potenciālo studentu un 44,5% potenciālo studentu vecāku. Valstī pieejamais finansiālais atbalsts studiju laikā ir svarīgs kritērijs 49,5% potenciālo studentu un 40,7% viņu vecāku. Tam, lai valstī būtu politiska un sociāla stabilitāte, uzmanību pievērš 49% potenciālo studentu un 50,9% viņu vecāku. Mācību maksas lielums šajā valstī ir svarīgs potenciālajiem studentiem (44,7%) un retāk viņu vecākiem (27,6%). Trešā daļa potenciālo studentu (36,9%) un viņu vecāku

(30,4%) pievērš uzmanību tam, cik atvērta un toleranta ir sabiedrība. Pazīstama sociālā un kultūras vide ir svarīgāka potenciālo studentu vecākiem (27,8%) nekā pašiem potenciālajiem studentiem (23,2%). Savukārt potenciālajiem studentiem (22,5%) ir svarīgāk nekā viņu vecākiem (16,1%), lai šajā valstī dzīvotu ģimene un draugi. Tāpat jaunieši (19,1%) vairāk nekā viņu vecāki (10,4%) raudzītos, lai izvēlēta studiju valsts nav pārāk tālu. Jaunieši pie citas atbildes arī visbiežāk atzīmēja, ka gribētu mācīties valstī, kur viņi pašlaik dzīvo vai vēlāk arī gribētu dzīvot un strādāt. Kā svarīgu faktoru jaunieši minēja arī tās valsts valodas zināšanas vai iespēju mācīties valodā, ko labi pārvalda.

Attēls 20: Kādi faktori ir svarīgi, domājot par izglītības iestādes izvēli (%)

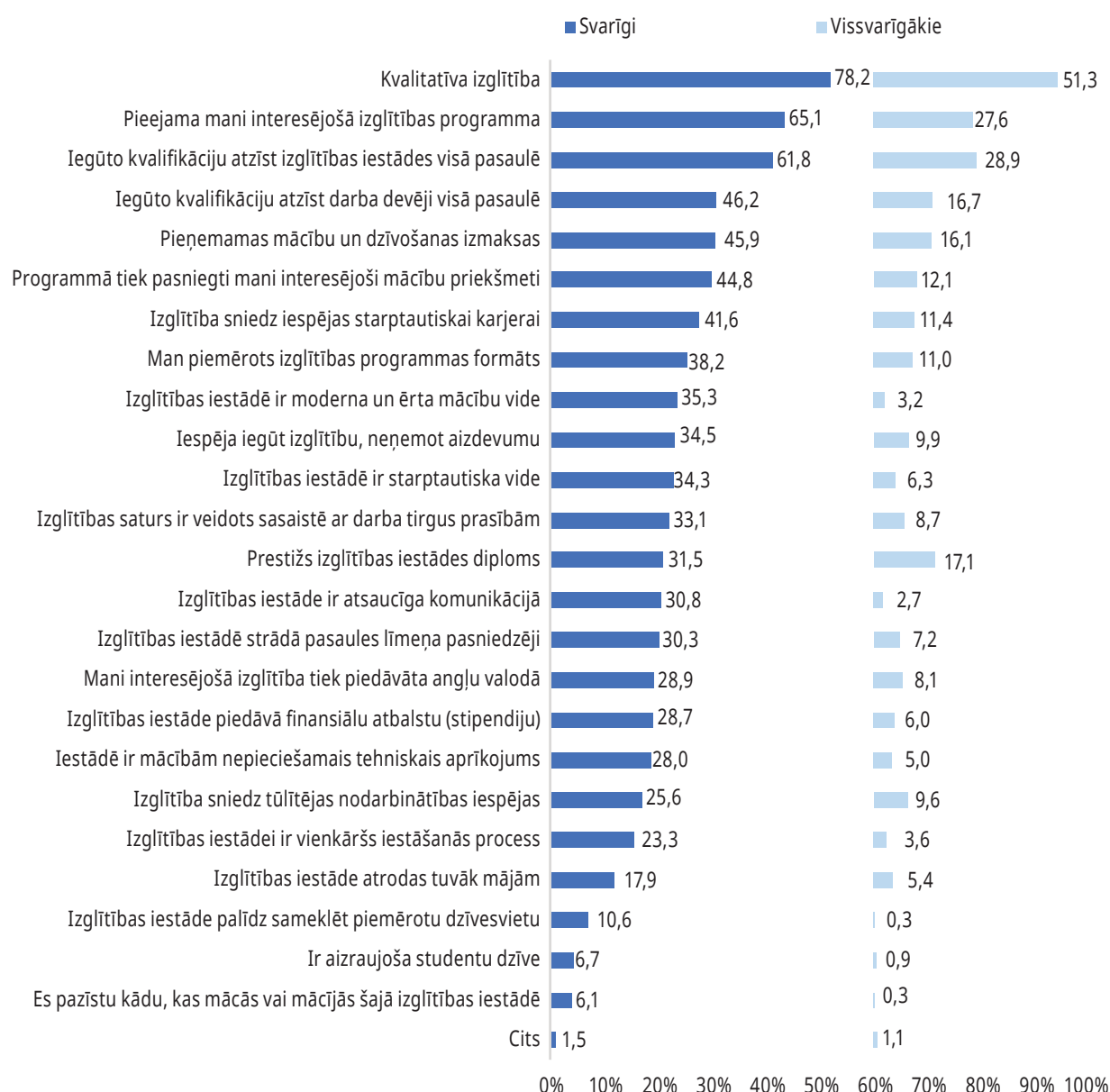

Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070) vai arī ir bērni, kas, iespējams, mācīsies nākotnē (n = 204)

Iespāids, ka izvēlētā izglītības iestāde piedāvā kvalitatīvu izglītību, ir svarīgs gan trīs ceturtdaļām potenciālo diasporas studējošo (78,2%), gan viņu vecāku (76,7%) (20. attēls). Potenciālo studentu vidū, izvēloties izglītības iestādi, noteicoša ir interesējošās studiju programmas pieejamība (65,1%) un tas, ka iegūto kvalifikāciju atzīst izglītības iestādes visā pasaulē (61,8%).

Tas, lai iegūto kvalifikāciju atzīstu darba devēji visā pasaulē, ir svarīgi 46,2% potenciālo studentu. Pieņemamas kopējās dzīvošanas un studiju izmaksas ir svarīgas 45,9% potenciālo studentu. Iespēja iegūt izglītību, neņemot aizdevumu, ir svarīga 34,5% potenciālo studējošo, bet iespēja saņemt izglītības iestādes piedāvātu finansiālu atbalstu – 28,7%.

Attēls 21: Svarīgie un svarīgākie faktori, domājot par izglītības iestādes izvēli (%)

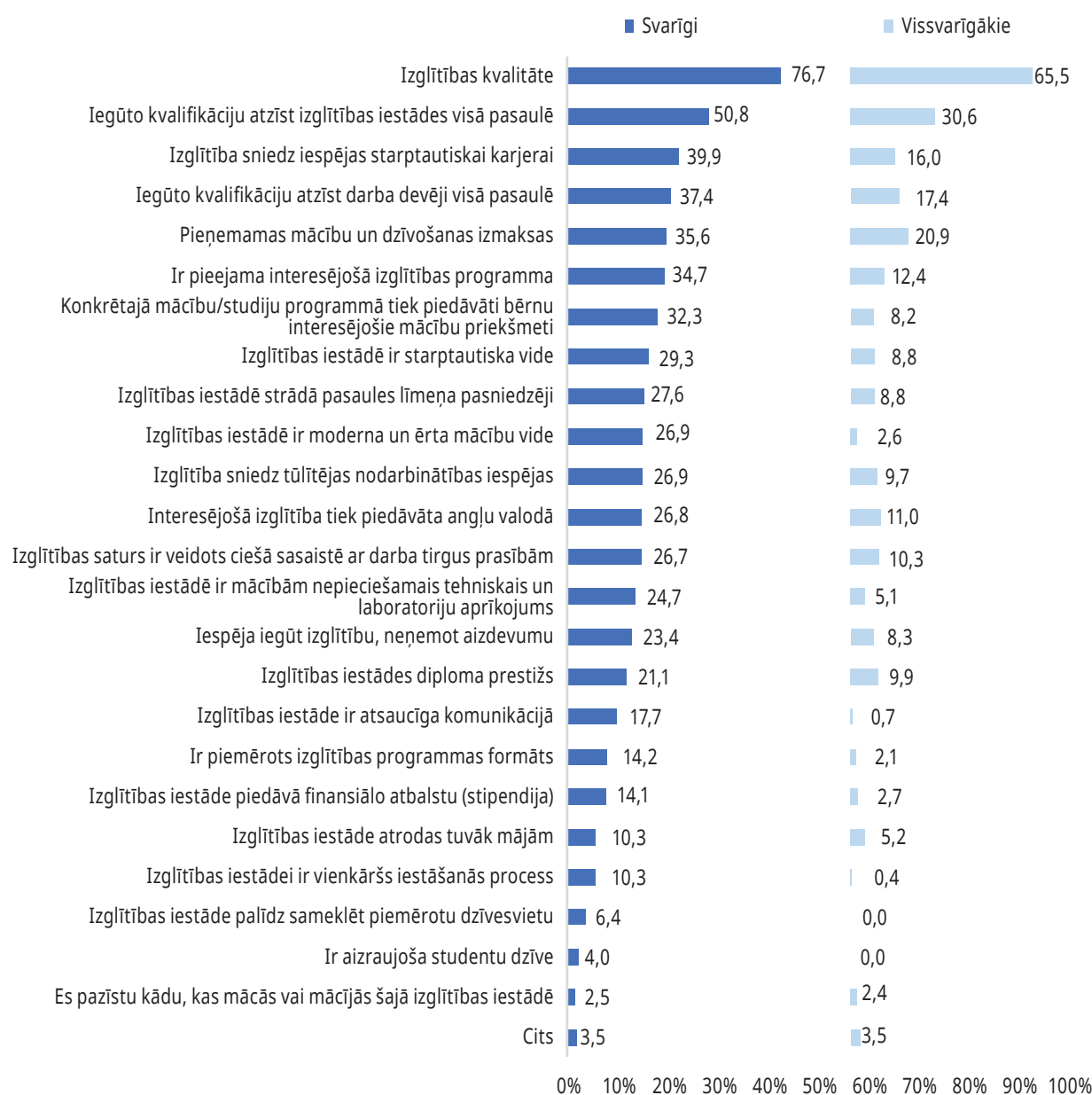
Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070)

Piezīme. Respondentiem tika lūgts minēt līdz trim svarīgākajiem faktoriem

Iespēju iegūt kvalitatīvu izglītību kā vis-svarīgāko kritēriju, izvēloties, kur mācīties, norādīja 51,3% potenciālo diasporas studējošo (21. attēls) un 65,5% potenciālo studējošo vecāku (22. attēls). Otrs visbiežāk pieminētais vissvarīgākais kritērijs bija tas, lai iegūto kvalifikāciju atzīst izglītības iestādes visā pasaulē (28,9%), kam piekrita arī vecāki (30,6%). Trešajā vietā jauniešiem ierindojās izglītības diploma prestižs (17,1%).

Turpretī vecāki uzsvēra pieņemamas mācību un dzīvošanas izmaksas (20,9%). Ceturtais vissvarīgākais faktors, lemjot, kur mācīties, ir tas, lai iegūto kvalifikāciju atzīst darba devēji visā pasaulē (16,7%), ko izvēlējās arī vecāki (17,4%). Visnozīmīgāko izglītības izvēles faktoru piecinieku jauniešiem noslēdz pieņemamas mācību un dzīvošanas izmaksas (16,1%), bet vecākiem – iespējas starptautiskai karjerai (16,0%).

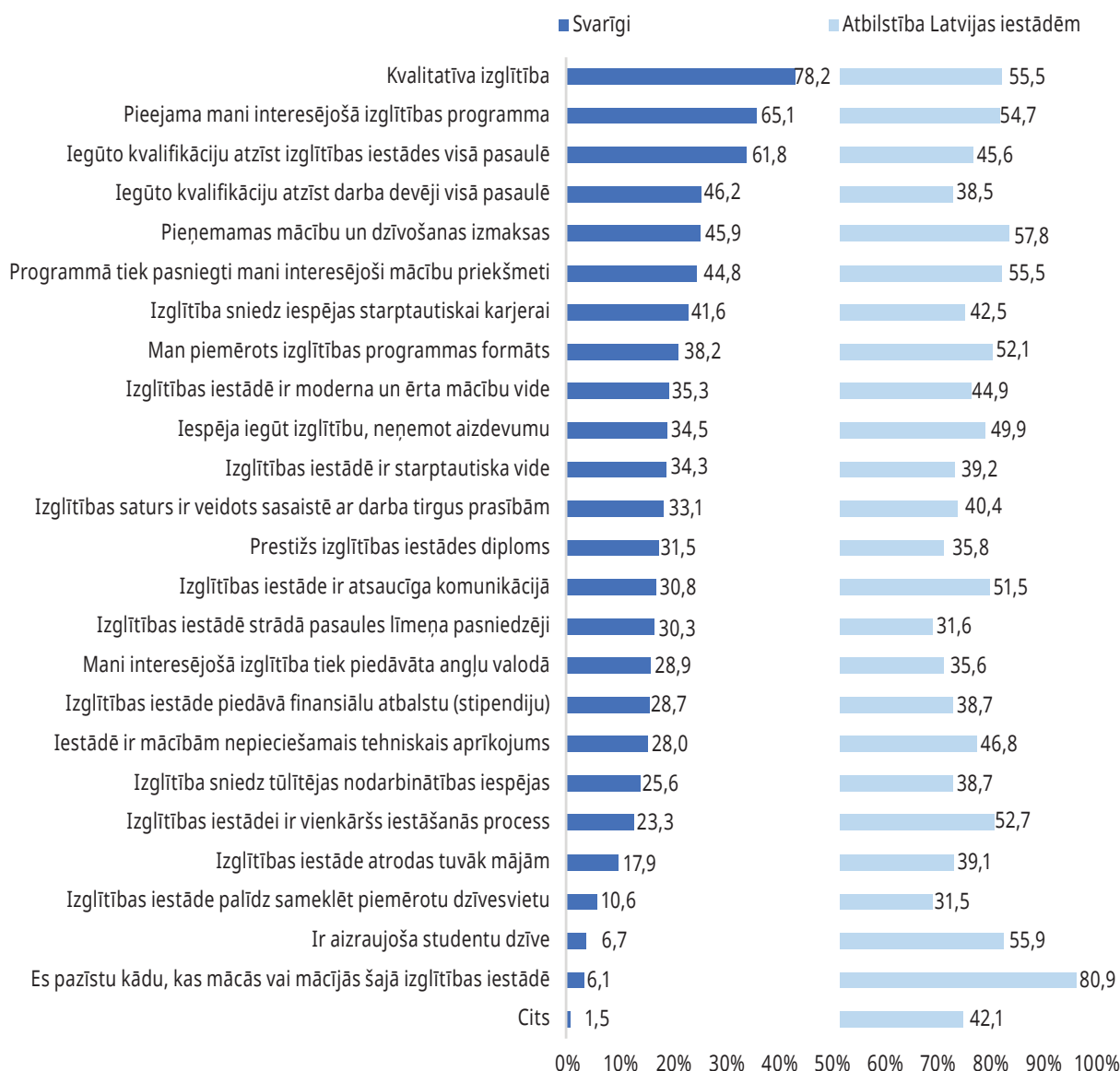
Attēls 22: Vecākiem svarīgie un svarīgākie faktori, domājot par izglītības iestādes izvēli (%)

Bāze: vecāki, kuriem ir bērni, kas, iespējams, mācīsies nākotnē (n = 204)

Piezīme. Respondentiem tika lūgts minēt līdz trim svarīgākajiem faktoriem

Attēls 23: Svarīgie faktori, domājot par izglītības iestādes izvēli, un to atbilstība izglītības iestādēm Latvijā

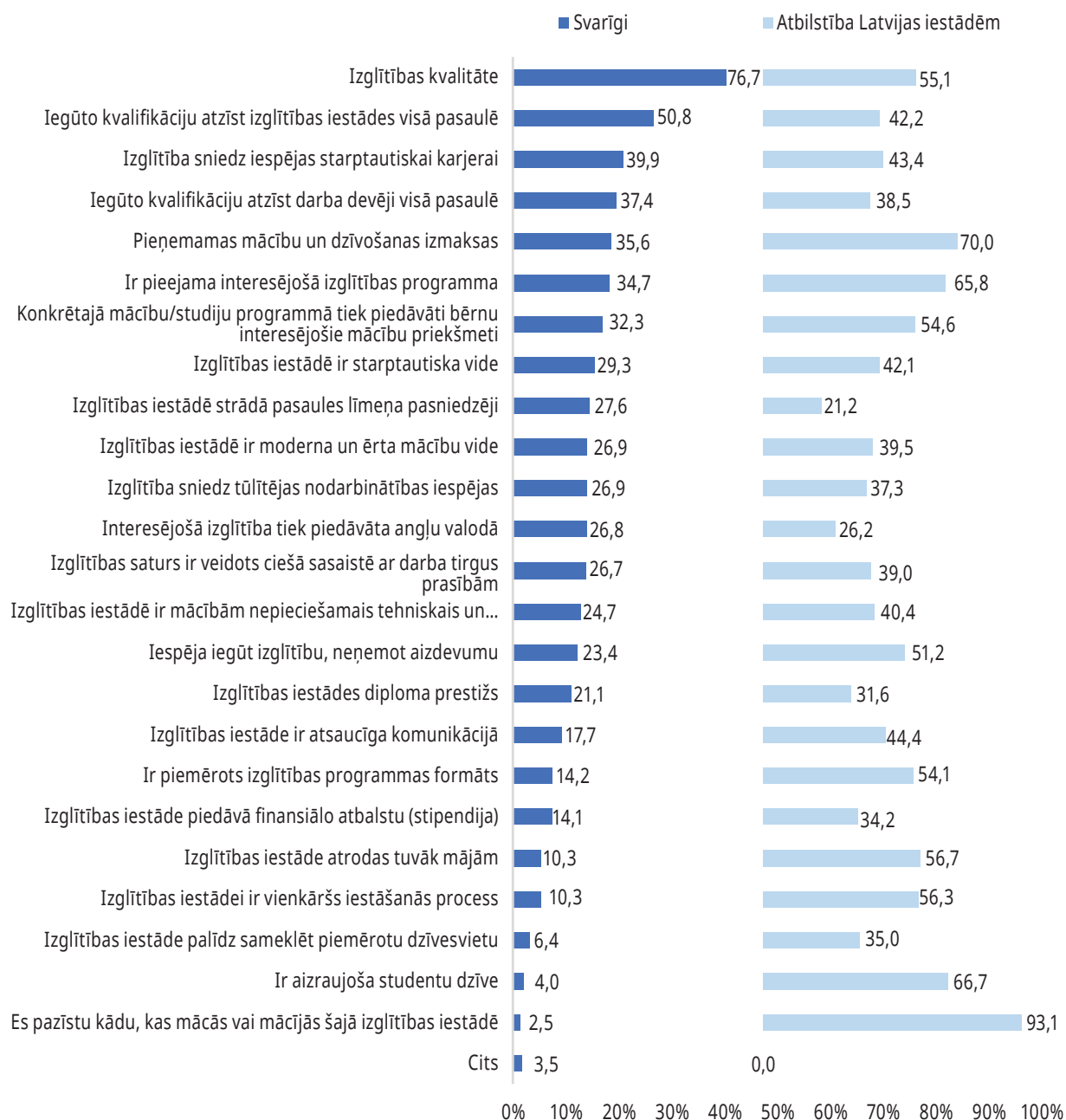
Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070)

Piezīme. Atbilstība novērtēta skalā no 0 (nemaz neatbilst) līdz 100 (pilnībā atbilst)

Potenciālo diasporas studējošo vērtējums tam, cik daudz svarīgie izglītības izvēles faktori atbilst profesionālās un augstākās izglītības iestādēm Latvijā, ir diezgan skeptisks (23. attēls). Respondentu skatījumā Latvijas izglītības iestādes piedāvā daļēji kvalitatīvu izglītību (vidējais vērtējums 55,5 skalā no 0 līdz 100). Viņus interesējošā studiju programma Latvijā var nebūt pieejama (54,7 punkti). Potenciālie studenti diasporā šaubās par to, vai Latvijas izglītības iestāžu izsniegto kvalifikāciju atzīst izglītības iestādes visā pasaulē (45,6 punkti). Vēl skeptiskāk diasporas pārstāvji vērtē,

vai viņu Latvijas izglītības iestādes izsniegto diplomu atzītu darba devēji visā pasaulē (38,5 punkti). Savukārt kopējās dzīvošanas un studiju izmaksas Latvijā vērtētas drīzāk kā pieņemamas (57,8 punkti). Zemākais atbilstības vērtējums ir dots izglītības iestādes atbalstam, palīdzot atrast dzīvesvietu (31,5 punkti), bet augstākā piekrišana ir apgalvojumam, ka kāds no pazīstamiem cilvēkiem mācās vai ir mācījies izglītības iestādē Latvijā (80,9 punkti). Vecāku vērtējums par Latvijas izglītības sistēmas atbilstību svarīgajiem izglītības iestādes izvēles kritērijiem parādīts 24. attēlā.

Attēls 24: Vecākiem svarīgie faktori, domājot par izglītības iestādes izvēli, un to atbilstība izglītības iestādēm Latvijā

Bāze: vecāki, kuriem ir bērni, kas, iespējams, mācīsies nākotnē (n = 204)

Piezīme. Atbilstība novērtēta skalā no 0 (nemaz neatbilst) līdz 100 (pilnībā atbilst)

Aptaujas rezultāti rāda atšķirības starp faktoriem, izvēloties mācību iestādi dažādos studiju līmeņos (7. tabula). Izglītības

kvalitāte ir daudzkreiz svarīgāka maģistra un doktora studiju līmeņos, un arī citi kritēriji šķiet svarīgāki tieši šajos izglītības līmeņos.

Tabula 7. Kādi faktori svarīgi, izvēloties mācību iestādi konkrētā studiju līmenī (%)

	Profesionālā vai arodizglītība	Koledžas (1. līmeņa profesionālā augstākā) izglītība	Bakalaura grāds vai līdzvērtīgs	Maģistra grāds vai līdzvērtīgs	Doktora grāds
Pieejama mani interesējošā izglītības programma	62,3	65,5	60,0	72,3	64,4
Kvalitatīva izglītība	57,5	64,2	55,3	84,5	91,0
Iegūto kvalifikāciju atzīst izglītības iestādes visā pasaulē	48,7	62,6	53,4	66,9	65,0
Man piemērots izglītības programmas formāts (piem., moduļi, semestru formāts)	46,4	52,5	38,8	42,8	32,3
Iegūto kvalifikāciju atzīst darba devēji visā pasaulē	42,6	27,1	42,0	48,9	37,2
Pieņemamas mācību un dzīvošanas izmaksas	42,2	34,7	42,9	42,7	38,4
Izglītības saturs ir veidots ciešā sasaistē ar darba tirgus prasībām	34,6	31,0	21,7	39,0	14,9
Izglītība sniedz tūlītējas nodarbinātības iespējas	34,6	17,9	30,0	21,9	7,8
Izglītības iestāde atrodas tuvāk mājām	34,3	22,9	28,4	14,8	3,2
Izglītība sniedz iespējas starptautiskai karjerai	33,5	22,7	33,5	48,5	39,9
Izglītības iestādei ir vienkāršs iestāšanās process	32,9	23,2	30,4	26,9	9,1
Izglītības iestāde ir atsaucīga komunikācijā	29,7	24,4	25,3	32,9	24,3
Prestižs izglītības iestādes diploms	29,7	14,7	17,5	36,1	31,5
Izglītības iestāde piedāvā finansiālu atbalstu (stipendiju)	28,7	27,6	30,0	30,6	36,8
Konkrētajā mācību/studiju programmā tiek pasniegti mani interesējoši mācību priekšmeti	28,3	36,1	48,6	53,5	41,2
Iespēja iegūt izglītību, neņemot aizdevumu	25,7	28,5	47,7	33,9	17,2
Izglītības iestādē ir starptautiska vide	22,8	16,1	30,7	38,8	22,4
Izglītības iestādē ir mācībām nepieciešamais tehniskais un laboratoriju aprīkojums	19,2	19,7	17,7	27,3	38,4
Izglītības iestādē ir moderna un ērta mācību vide	19,2	24,7	34,8	32,1	37,0
Izglītības iestādē strādā pasaules līmeņa pasniedzēji	15,0	15,0	15,5	29,8	54,4
Izglītības iestāde palīdz sameklēt piemērotu dzīvesvietu	10,8	0,0	3,5	8,8	21,0
Mani interesējošā izglītība tiek piedāvāta angļu valodā	10,6	18,1	31,5	35,0	25,8
Es pazīstu kādu, kas mācās vai mācījās šajā izglītības iestādē	4,7	0,0	12,9	5,5	4,3
Ir aizraujoša studentu dzīve	1,5	1,6	10,9	10,2	9,8
Cits	3,2	3,2	0,6	0,8	0,8

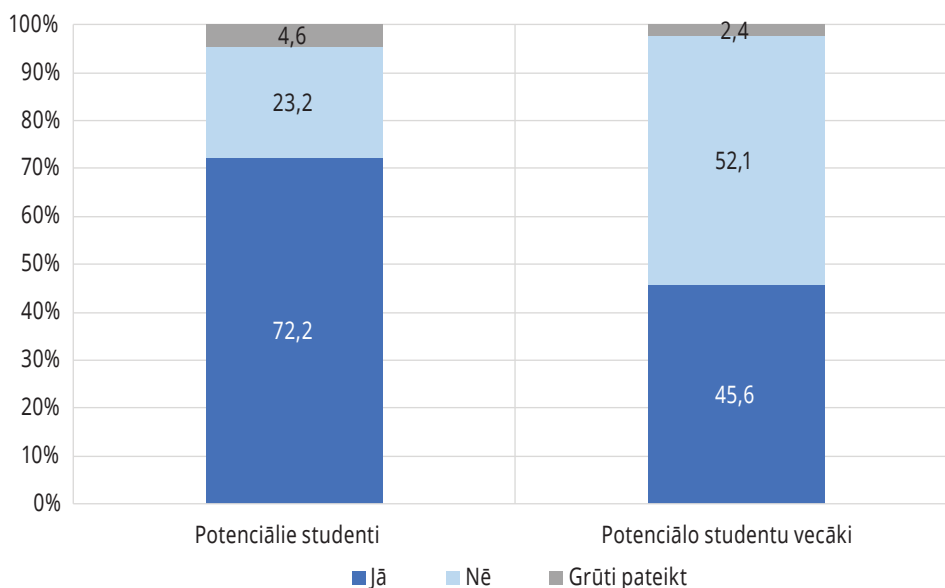
Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070)

Interese par mācībām Latvijā

Lielākā daļa (72,2%) jauniešu, kas turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties nākotnē, un tikai 45,6% vecāku, kuru bērni, iespējams, mācīsies nākotnē, ir interesējušies vai meklējuši informāciju par izglītības iespējām Latvijā (25. attēls). Nedaudz vairāk nekā puse no vecākiem (52,1%) un

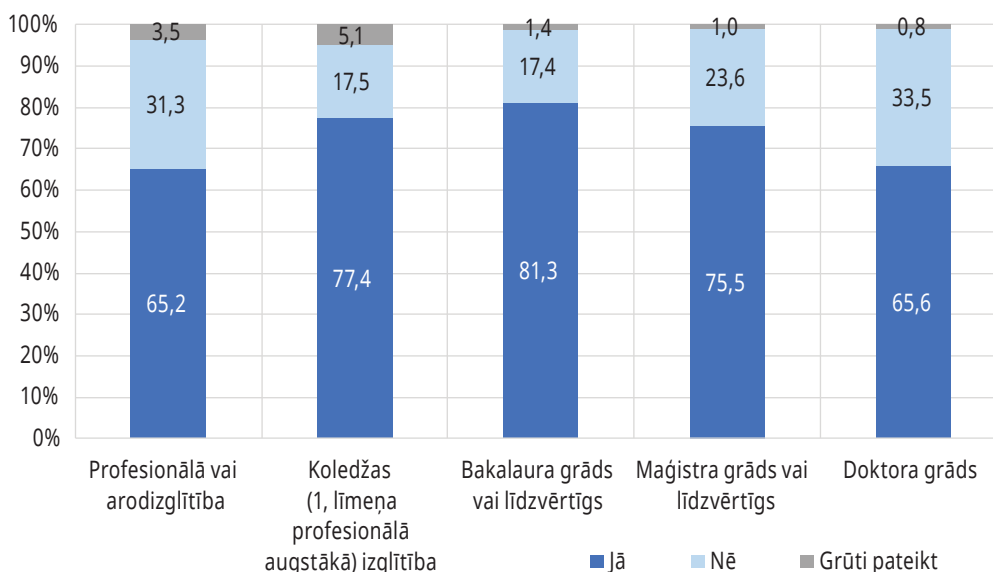
tikai ceturrtā daļa jauniešu (23,2%) par mācībām Latvijā nav interesējušies. Visvairāk par izglītības iespējām Latvijā ir interesējušies tie jaunieši, kas mācības domā turpināt bakalaura līmenī (81,3%), bet salīdzinoši mazāk tie, kas to plāno darīt profesionālas vai arodizglītības līmenī (65,2%) un doktorantūrā (65,6%) (26. attēls).

Attēls 25: Vai ir kādreiz interesējies/-usies vai meklējis/-usi informāciju par izglītības iespējām Latvijā vidējās profesionālās vai augstākās izglītības līmenī (%)

Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070) vai arī ir bērni, kas, iespējams, mācīsies nākotnē (n = 204)

Attēls 26: Vai tie, kuri plāno studēt noteiktā izglītības līmenī, ir kādreiz interesējušies vai meklējuši informāciju par izglītības iespējām Latvijā (%)

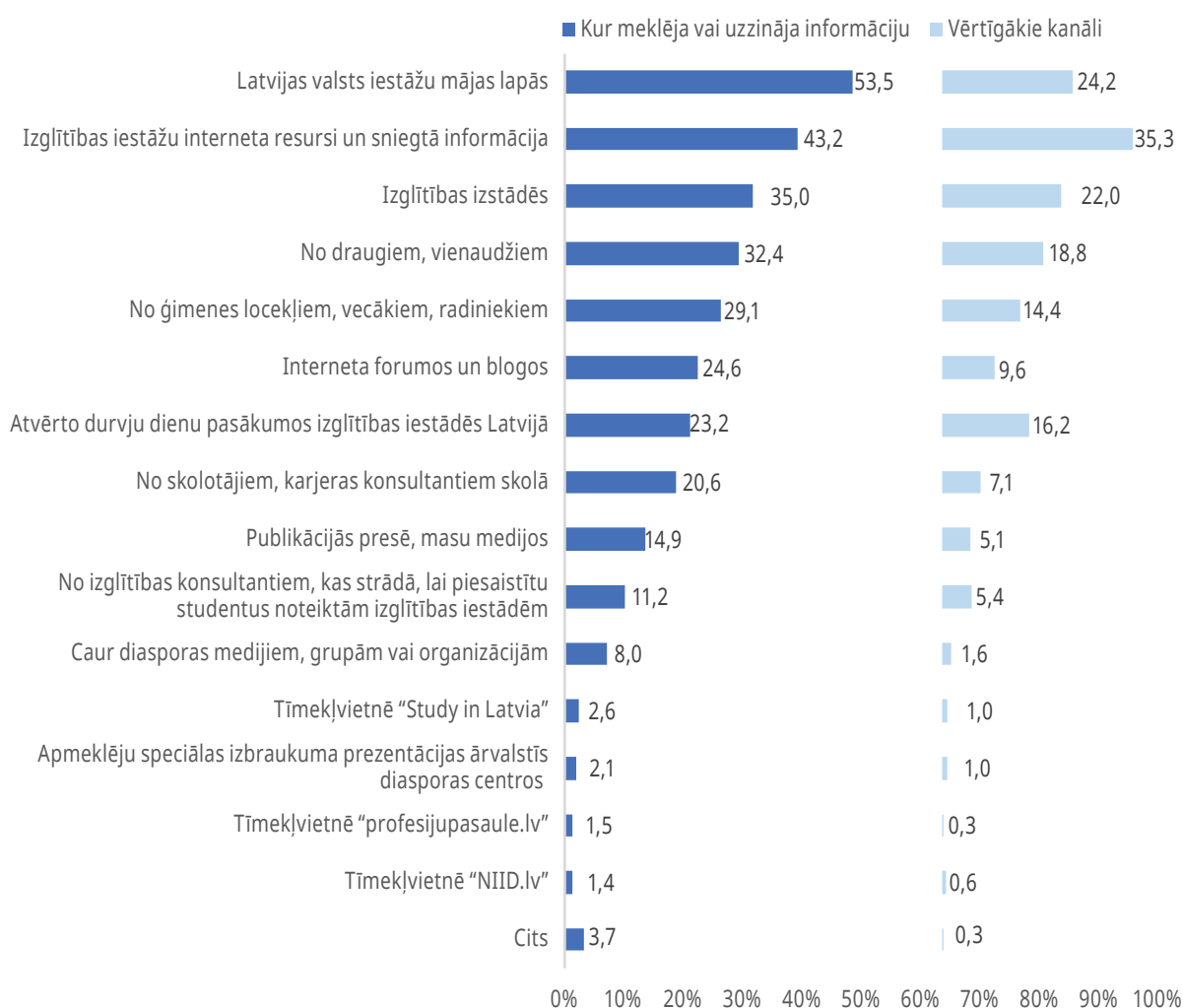
Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070)

Kā visbiežāk izmantoto kanālu informācijas iegūšanai par izglītības iespējām Latvijā jaunieši minēja (27. attēls) Latvijas valsts iestāžu mājaslapas (53,5%), izglītības iestāžu interneta resursus un sniegto informāciju (43,2%). Kā informācijas kanālus apmēram trešdaļa jauniešu atzīmēja arī draugus, vienaudžus (32,4%) un ģimenes locekļus, vecākus un radniekus (29,1%). Savukārt kā vērtīgākos kanālus informācijas ieguvei aptaujātie

norādīja izglītības iestāžu tiešsaistē sniegto informāciju (35,3%), Latvijas valsts iestāžu mājaslapas (24,2%) un izglītības iestādes (22%).

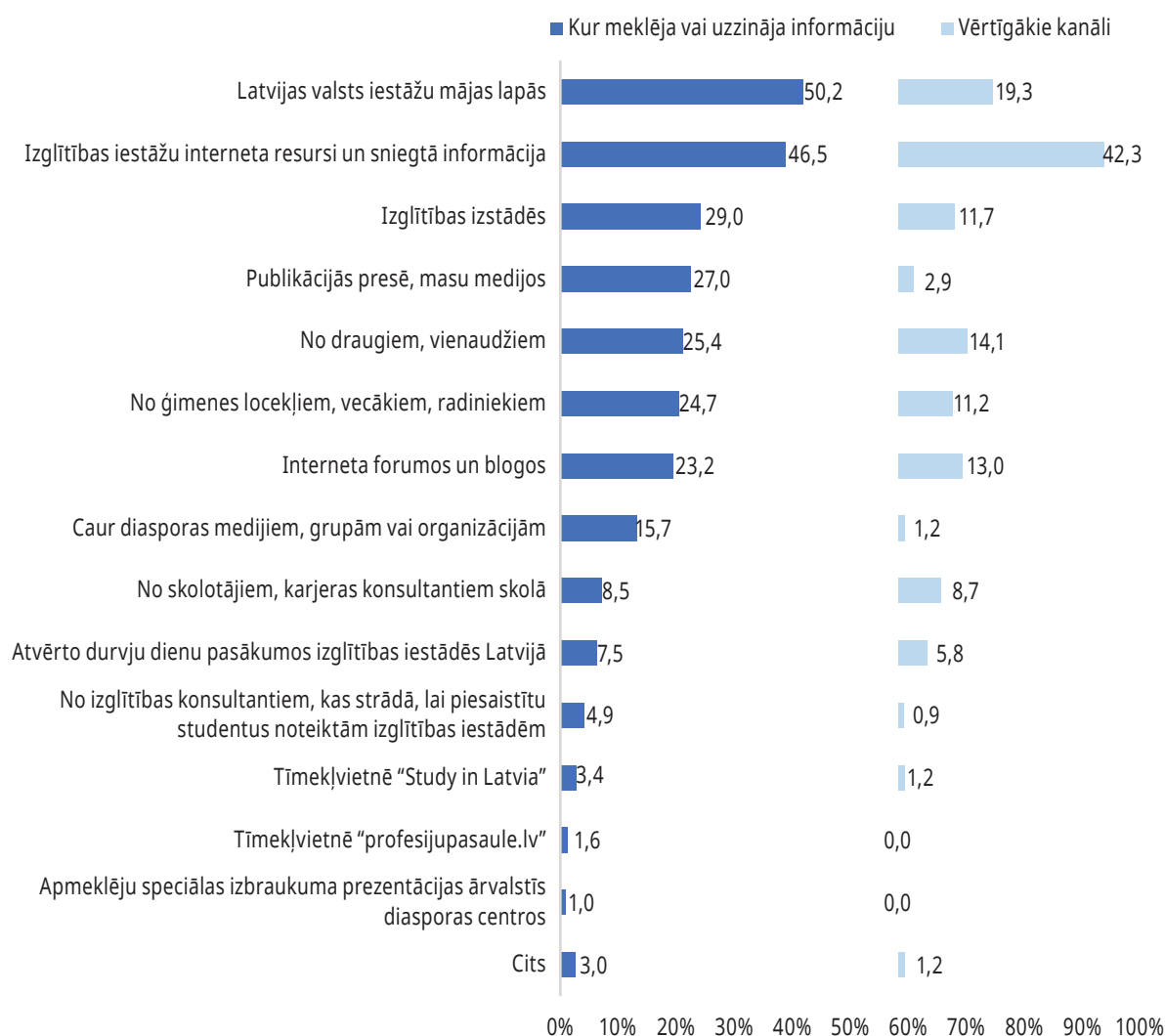
Līdzīgi kā jaunieši, arī vecāki norādīja, ka visbiežāk izmanto (28. attēls) Latvijas valsts iestāžu mājaslapas (50,2%) un izglītības iestāžu interneta resursus (46,5%), kā arī uzskata tos par vērtīgiem (attiecīgi 19,3% un 42,3%) informācijas iegūšanai par izglītības iespējām Latvijā.

Attēls 27: Kur meklēja vai ieguva informāciju par izglītības iespējām Latvijā (%)

Bāze: ir meklējuši informāciju un atbildēja uz jautājumu (n = 645)

Attēls 28: Kur meklēja vai ieguva informāciju par izglītības iespējām Latvijā vecāki (%)

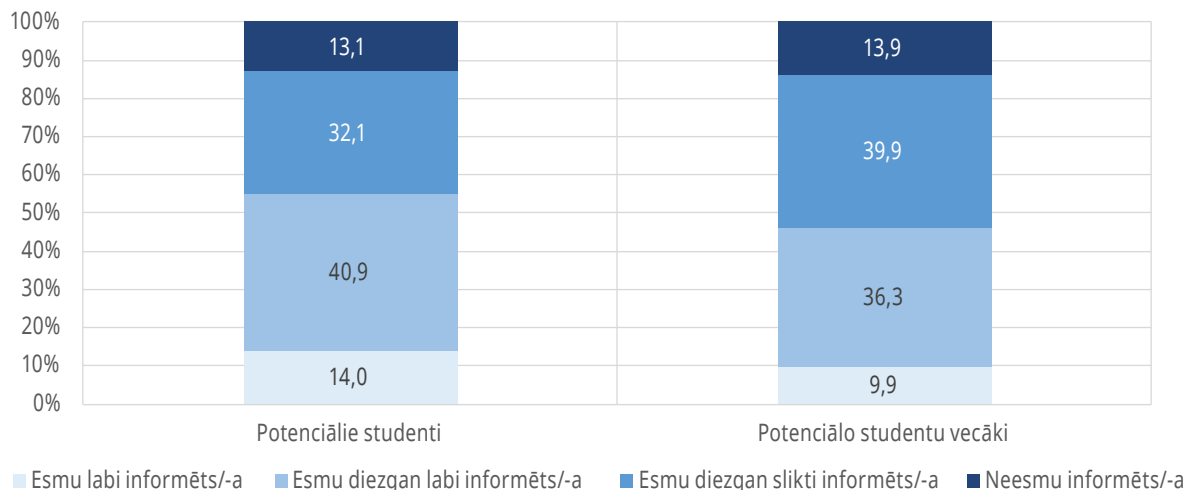
Bāze: vecāki, kas ir meklējuši informāciju un atbildēja uz jautājumu

Tikai 14% jauniešu un 9,9% potenciālo studentu vecāki uzskata, ka ir labi informēti par izglītības iespējām Latvijā (29. attēls). Savukārt 40,9% jauniešu un 36,3% vecāku atzīmēja, ka ir diezgan labi informēti, un 32,1% jauniešu un 39,9% vecāku domāja, ka ir slikti informēti par izglītības iespējām Latvijā. Tikai 13,1% jauniešu, kas turpinās vai, iespējams, turpinās mācības Latvijā, un 13,9% potenciālo studentu vecāku aptauja pateica, ka nav informēti par izglītības iespējām Latvijā.

Vēl nedaudz labāk gan jaunieši, kas turpinās vai, iespējams, turpinās mācības, un

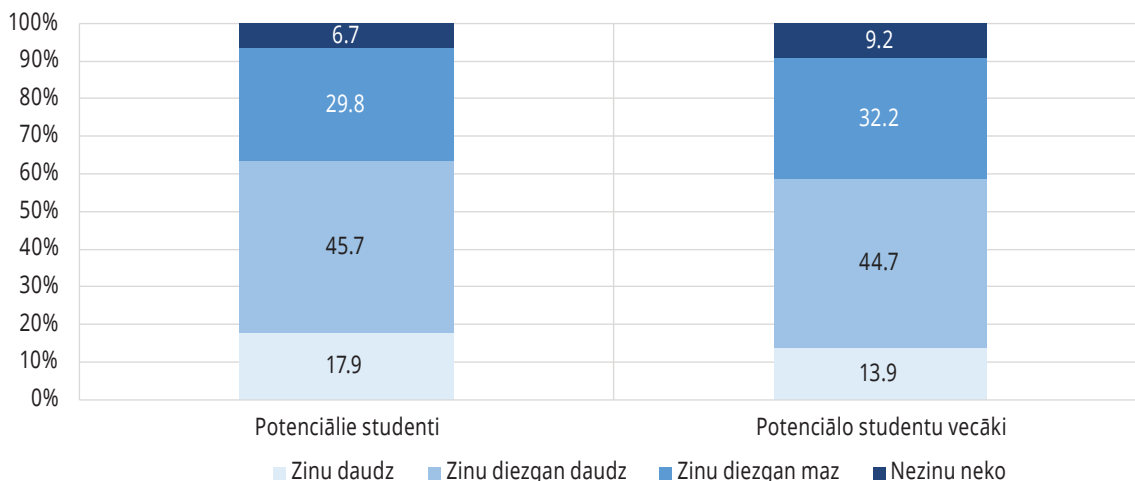
potenciālo studentu vecāki izvērtēja savas zināšanas par to, kā ir mācīties Latvijā (30. attēls). 63,6% jauniešu un 58,6% vecāku atzīmēja, ka zina daudz vai diezgan daudz, un tikai 6,7% jauniešu un 9,2% vecāku uzskatīja, ka nezina neko par to, kā ir mācīties Latvijā. Tomēr tikai 38,1% jauniešu, kas turpinās vai, iespējams, turpinās mācības, un 38,7% potenciālo studentu vecāku izteica, ka vēlas paši mācīties Latvijā vai lai viņu bērni mācās Latvijā (31. attēls). Salīdzinoši liels aptaujāto īpatsvars nebija vēl izlēmuši, lai atbildētu uz jautājumu par vēlmi mācīties Latvijā (18% jauniešu un 18,1% vecāku).

Attēls 29: Informētība par izglītības iespējām Latvijā (%)

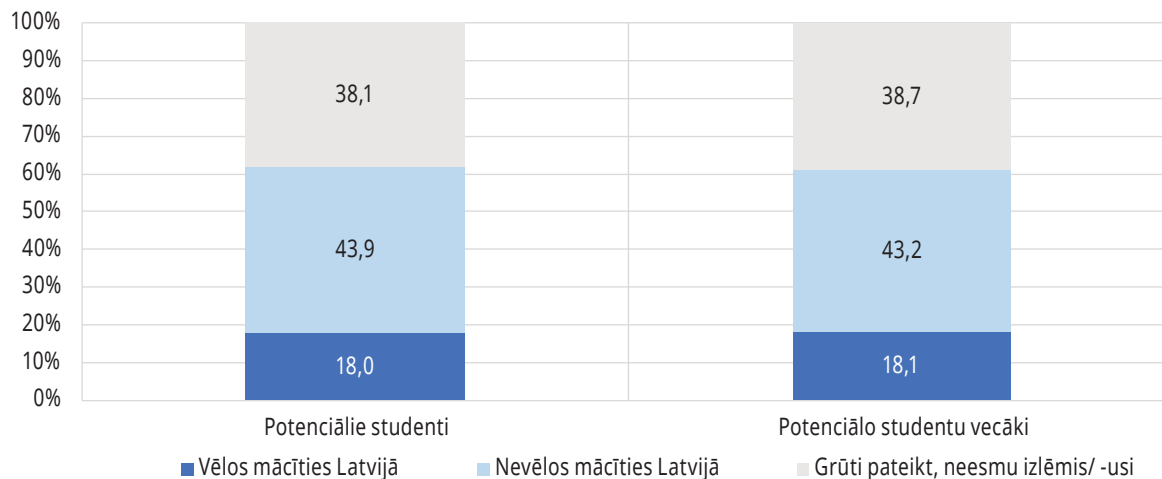
Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070) vai arī ir bērni, kas, iespējams, mācīsies nākotnē (n = 204)

Attēls 30: Cik daudz zina par to, kā ir mācīties Latvijā (%)

Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070) vai arī ir bērni, kas, iespējams, mācīsies nākotnē (n = 204)

Attēls 31: Attieksme pret iespēju mācīties/ studēt Latvijā (%)

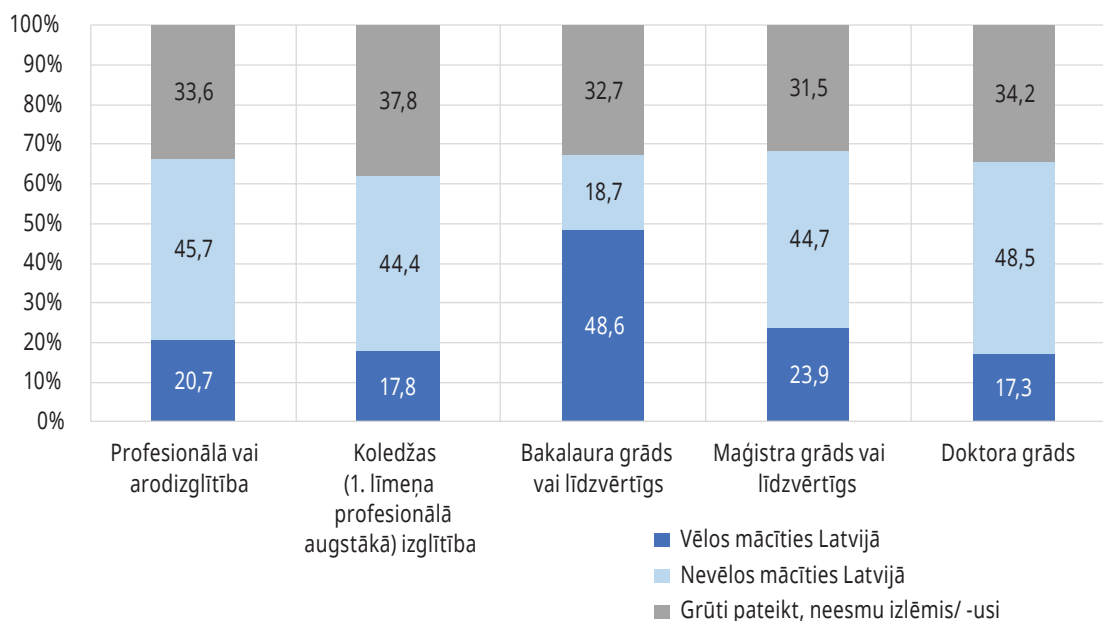

Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070) vai arī ir bērni, kas, iespējams, mācīsies nākotnē (n = 204)

No tiem jauniešiem, kas plāno savas nākotnes studijas bakaura līmenī, 48,6% izteica vēlmi mācīties Latvijā (32. attēls), mazāka interese par to bija tiem, kas iecerējuši turpināt studijas maģistra līmenī (23,9%), kas turpinās profesionālo vai arodizglītību (20,7%), koledžas izglītību

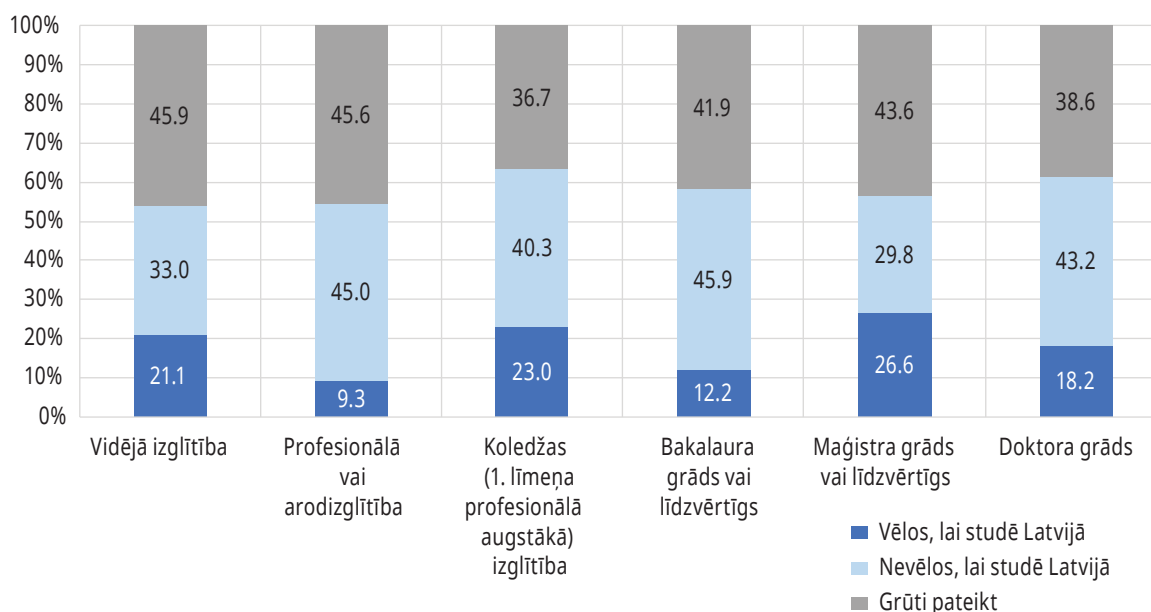
(17,8%) un vēlas iegūt doktora grādu (17,3%). Vecāki kopumā mazāk vēlējas, lai viņu bērni turpina mācības Latvijā, un arī no tiem, kas uzskatīja, ka viņu bērni varētu turpināt mācības Latvijā, tas bija koledžas (23%) vai maģistra līmenī (26,6%) (33. attēls).

Attēls 32: Kāda līmeņa programmā studēt plānojošajiem būtu interese par studijām Latvijā (%)

Bāze: turpinās mācīties (n = 522)

Attēls 33: Kāda līmeņa programmā studēt plānojošo vecāki vēlētos, lai bērns mācītos Latvijā (%)

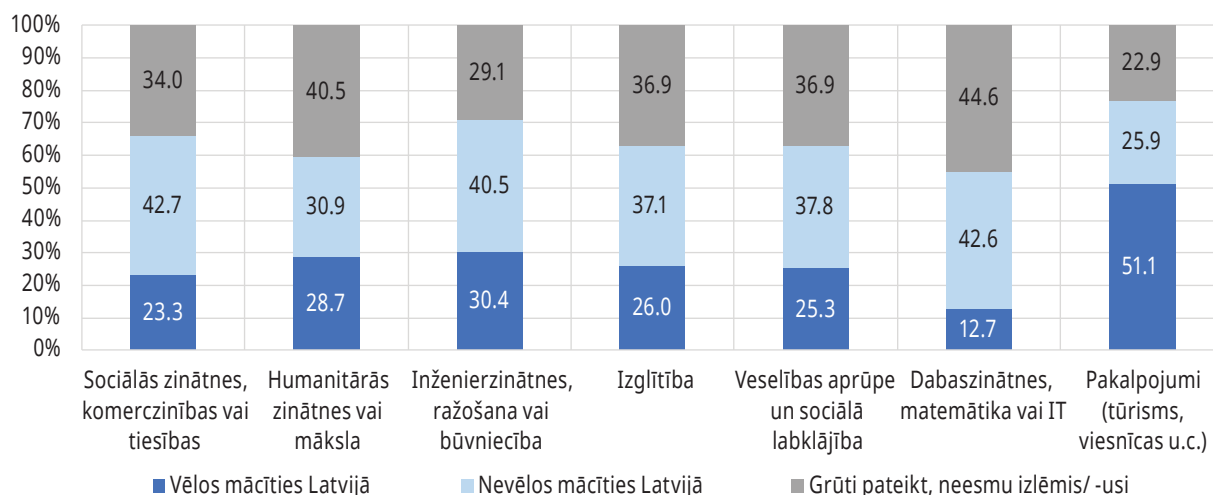

Bāze: ir bērni, kas mācīsies nākotnē (n = 202)

Skatoties uz jomām, vismazāk Latvijā mācības gribētu turpināt tie jaunieši, kas plānojuši studēt dabaszinātnes, matemātiku vai IT (12,7%), bet visvairāk tie, kas savām studijām izvēlējušies pakalpojumu jomu (51,5%) (34. attēls).

Vislielākais procents no tiem jauniešiem, kas vēlētos vai pieļauj iespēju mācīties Latvijā (8. tabula), mācības apmaksātu no personīgajiem iekrājumiem (54%) vai no paralēli mācībām gūtiem darba ienākumiem (46,2%), kā arī 27,7% aptaujāto Latvijā studētu tikai budžeta grupā.

Attēls 34: Vai Latvijā mācīties vēlētos tie, kuri plāno studēt noteiktā jomā (%)

Bāze: turpinās mācīties (n = 522)

Tabula 8. Kā apmaksātu mācības Latvijā (%)

	Visi	Profesionālā vai arod-izglītība	Koledžas (1. līmeņa profesionālā augstākā) izglītība	Bakalaura grāds vai līdzvērtīgs	Maģistra grāds vai līdzvērtīgs	Doktora grāds
Studētu tikai budžeta grupā	27,7	28,0	40,9	9,8	31,3	39,3
Personīgie iekrājumi	54,0	60,4	29,3	56,9	68,5	43,8
Ienākumi no darba paralēli mācībām	46,2	38,9	36,2	63,5	43,0	42,5
Latvijas valsts garantēts studiju un/vai studējošā kredīts	9,7	7,8	9,6	15,7	7,3	3,4
Apmaksāta prakse	8,4	11,7	7,0	12,5	7,4	17,6
Izglītības iestādes stipendija	8,0	7,8	16,5	1,6	12,4	7,4
Mācības apmaksātu vecāki, radnieki, aizbildņi, laulātais	6,9	11,7	20,1	8,7	5,2	6,7
Stipendija un/vai finansiāls atbalsts no manas pašreizējās dzīvesvietas valsts valdības	5,0	3,9	13,8	7,4	5,9	3,4
Privātā fonda stipendija	4,2	0,0	0,0	1,7	3,0	10,7
Grūti pateikt	4,8	0,0	3,2	5,5	4,1	3,4
Cits	1,2	0,0	0,0	1,6	1,7	1,7

Bāze: vēlētos vai pieļauj iespēju mācīties Latvijā (n = 483)

Iemesli vēlmei mācīties vai nemācīties Latvijā

No tiem jauniešiem, kas izteica vēlmi mācīties Latvijā, 36,7% savu interesi skaidroja ar vēlmi mācīties latviešu valodā, 32,5% norādīja, ka viņiem Latvijā ir ģimene vai radnieki, 32,1% teica, ka viņiem vienkārši patīk Latvija, un 30,1% – patīk Latvijas kultūras vide (35. attēls). Daži jaunieši aptaujā norādīja arī citas atbildes, kas izskaidro viņu interesi mācīties Latvijā. Tika minēti gan plāni atgriezties un dzīvot Latvijā un tāpēc arī studijas Latvijā, lai atrastu labāku

darbu nākotnē, gan iespējas mācīties latviešu valodā neklātienē, gan arī tas, ka Latvijā ir mazāka izglītības konkurence.

Potenciālo studentu vecāki, kas teica, ka gribētu, lai viņu bērni mācās Latvijā, lielāku uzsvāru lika uz vēlmi būt starp latviešiem (37,7%) un uz Latvijas konkurētspējīgu izglītību (31,5%), bet arī līdzīgi jauniešiem savu attieksmi pamatoja ar patiku pret Latviju (34,1%), ģimeni un radniekiem Latvijā (32,5%) un Latvijas kultūras vidi (26,4%). Viens no vecākiem pie citas atbildes norādīja, ka vēlas, lai viņu bērns “atrodas starp krieviski runājošajiem latviešiem”.

Attēls 35: Kāpēc interesē mācības jeb studijas Latvijā (%)

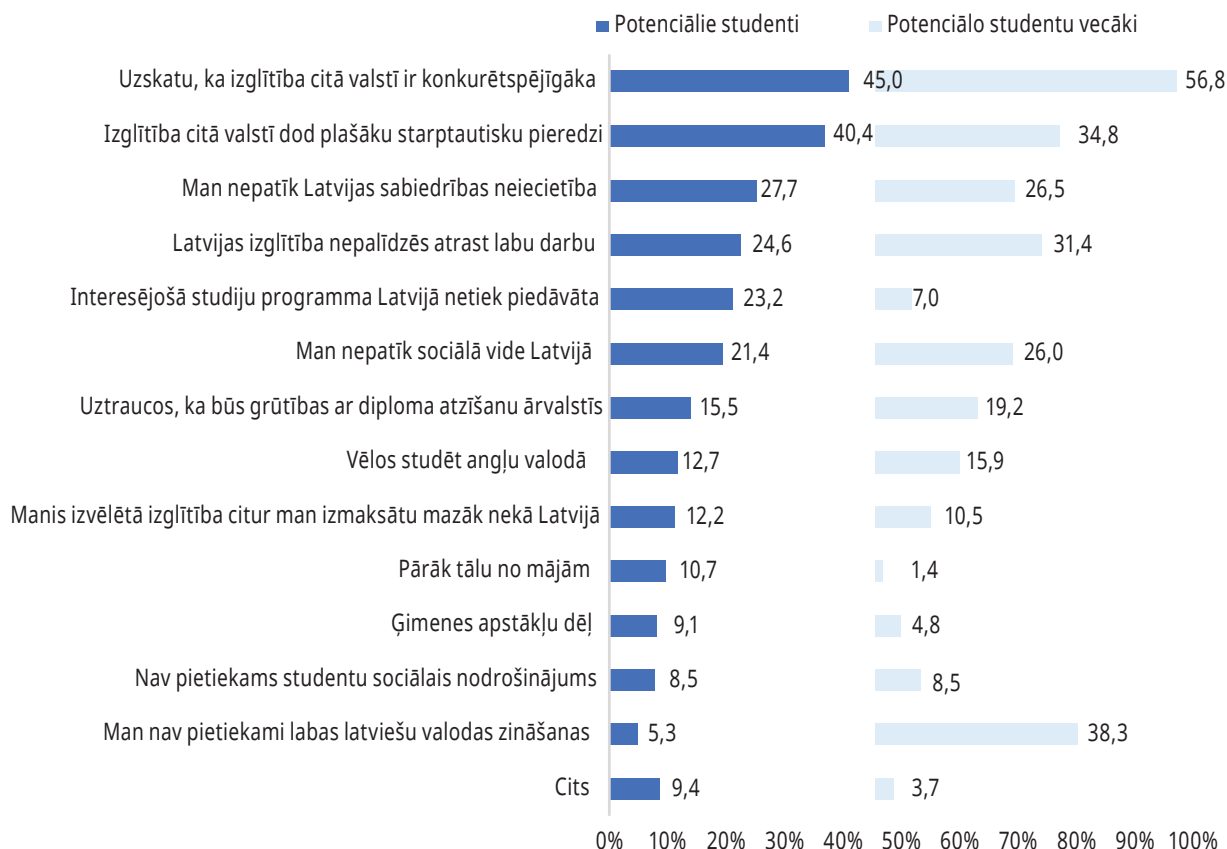
Bāze: tie, kuri vēlētos mācīties Latvijā (n = 145), vai vecāki, kuri vēlētos, lai viņu bērni mācās Latvijā (n = 34)

Tie jaunieši, kas nevēlas mācīties Latvijā, aptaujā atzīmēja (36. attēls), ka, viņuprāt, izglītība citā valstī ir konkurētspējīgāka (45%) un dod plašāku starptautisku pieredzi (40,4%), kā arī to, ka viņiem nepatīk Latvijas sabiedrības neiecietība (27,7%) un sociālā vide Latvijā (21,4%). 24,6% jauniešu savu nevēlēšanos mācīties Latvijā pamatoja ar to, ka Latvijas izglītība nepalīdzēs atrast labu darbu, savukārt 23,2% atzīmēja, ka Latvijā netiek piedāvāta viņus interesējoša programma. Starp atbildēm, ko jaunieši sniedza brīvā tekstā, viņi skaidroja, ka jau ir izlēmuši dzīvot citā valstī, kur viņiem jau ir ģimene un pat darbs. Tie, kas varbūt varētu pieļaut domu par mācībām Latvijā, bet neplānoja atgriezties uz dzīvi, sprieda, ka Latvijas izglītība un diplomu viņu izvēlētajā jomā netiek atzīti viņu mītnes zemē vai ir grūtāk atrast darbu, ja esi mācījies kaut kur citur. Jaunieši arī uzskata, ka Latvijas izglītība nav tik elastīga un nepiedāvā tik daudz dažādu

iespēju, kas palīdzētu studentiem atrast kaut ko, kas ir vajadzīgs tieši viņiem gan valodas, gan mācību programmu un mācīšanas veida ziņā.

Potenciālo studentu vecāki sniedza līdzīgas atbildes dažās jomās. Viņi arī uzskata, ka izglītība citā valstī ir konkurētspējīgāka (56,8%) un dod plašāku starptautisku pieredzi (34,8%) un atzīmēja savu nepatiku pret Latvijas sabiedrības neiecietību (26,5%) un sociālo vidi Latvijā (26%). Kamēr 31,4% vecāku līdzīgi jauniešiem piekrita, ka Latvijas izglītība nepalīdzēs atrast labu darbu, 38,3% vecāku atzina, ka viņu bērniem nav pietiekami labas latviešu valodas zināšanas. Tikai 5,3% jauniešu, kas nevēlas mācīties Latvijā, savas latviešu valodas zināšanas uzskatīja par nepietiekamām. Iespējams, vecākiem, kas piedalījās aptaujā, ir jaunāki bērni un šo atbildi starpība liecina par paaudžu nomaiņu un latviešu valodas pasliktināšanos diasporā.

Attēls 36: Kāpēc neinteresē mācības jeb studijas Latvijā (%)

Bāze: tie, kuri nevēlotos mācīties Latvijā (n = 390), vai vecāki, kuri nevēlotos, lai viņu bērni mācās Latvijā (n = 76)

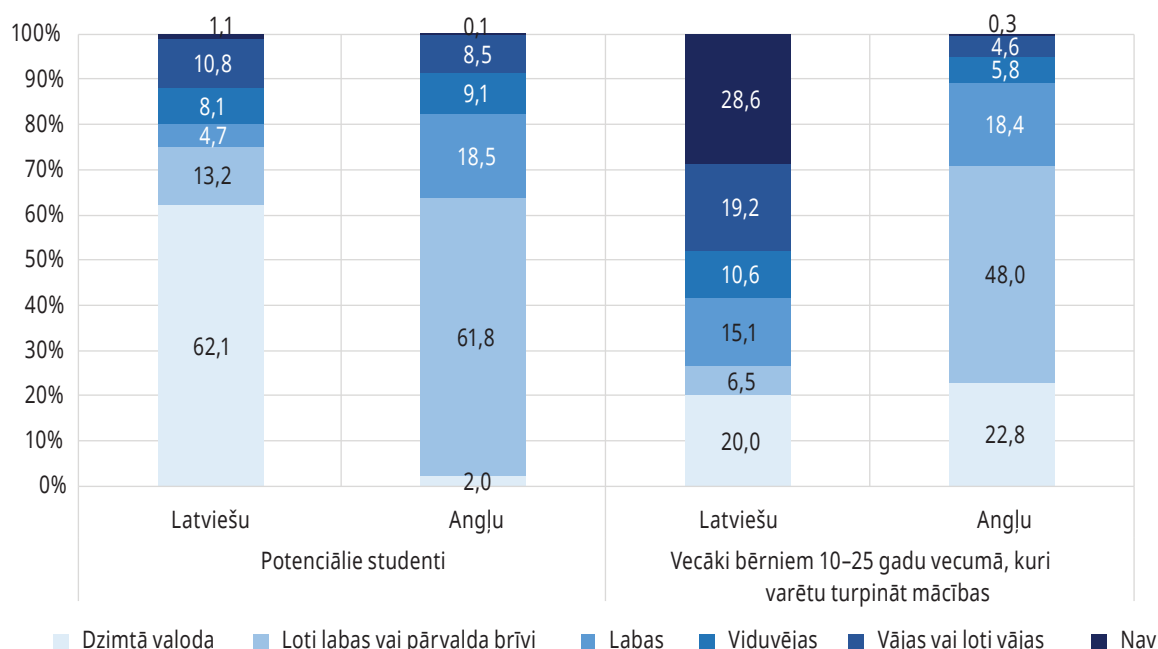
Atšķirību latviešu valodas zināšanu novērtējumā starp jauniešiem un vecākiem parāda arī atbildes uz tiešu jautājumu par latviešu valodas zināšanām (37. attēls). Kamēr 62,1% jauniešu uzskata latviešu valodu par dzimto un vēl 13,2% to pārvalda ļoti labi vai brīvi, tikai 20% vecāku uzskata, ka viņu bērniem 10–25 gadu vecumā latviešu valoda ir dzimtā, un 6,5% atzīmē, ka viņu bērnu latviešu valoda ir ļoti laba vai to pārvalda brīvi. 28,6% vecāku (atbildot par saviem bērniem) un tikai 1,1% jauniešu atzīmēja latviešu valodas zināšanu neesamību.

Starpt pieciem jauniešu visvairāk atzīmētajiem trūkstošajiem informācijas veidiem par mācību iespējām Latvijā bija (38. attēls): kvalifikācijas atzišana (36,1%), darba iespējas pēc studiju beigām (30,9%), pasnie dzēju pieredze un reputācija (29,8%), studiju saturs (28,7%) un uzņemšanas nosacījumi (28,3%). Savukārt vecākiem pietrūka informācijas par latviešu valodas zināšanu prasībām (34,7%), kvalifikāciju atzišanu

(33,4%), studiju saturu (29,6%), uzņemšanas nosacījumiem (28,3%) un pasnie dzēju pieredzi un reputāciju (28,1%). Savās brīvajās atbildēs jaunieši arī bieži pieminēja, ka viņiem trūkst informācijas par tālmācības iespējām.

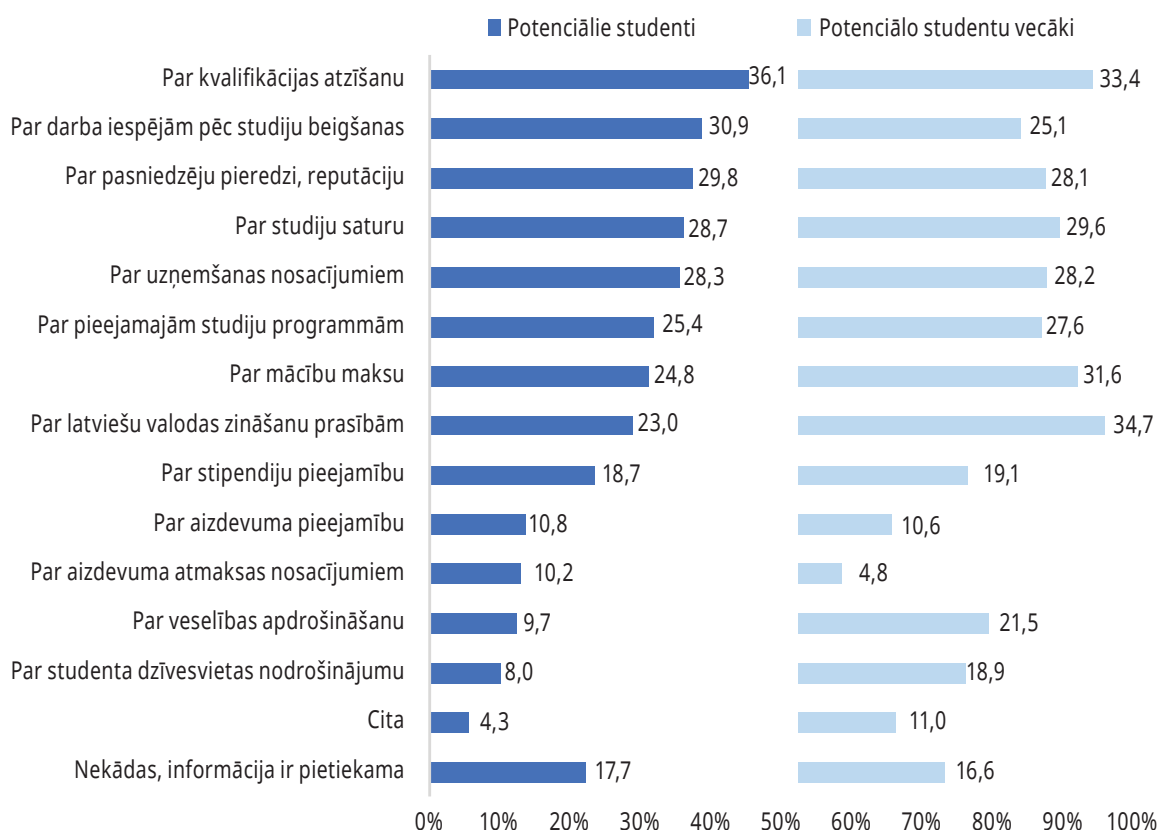
Šo trūkstošo informāciju gan jaunieši (69,7%), gan vecāki (74,9%) vislabprātāk iegūtu izglītības tīmekļvietnēs. Aptaujātie minēja arī izglītības iestāžu virtuālu apmeklējumu (31,1% jauniešu un 27,8% vecāku), sociālos medijus (30,4% jauniešu un 24,4% vecāku) un video prezentācijas internetā (27,2% jauniešu un 21% vecāku) (39. attēls). Jaunieši un vecāki arī piebilda, ka būtu ļoti izveidot vienotu tiešsaistes mājaslapu, kas būtu noderīga ne tikai diasporai, bet visiem – gan Latvijas, gan ārzemju studentiem. Tur varētu būt, pēc viena no aptaujātajiem vārdiem, “vispārējā informācija kādā centralizētā vietnē (viengabalaina, bez dažādās interpretācijas) ar piesaistītām saitēm uz konkrēto izglītības programmu (-ām, ja piedāvā vairākas skolas)”.

Attēls 37: Potenciālo studentu valodu zināšanas (%)

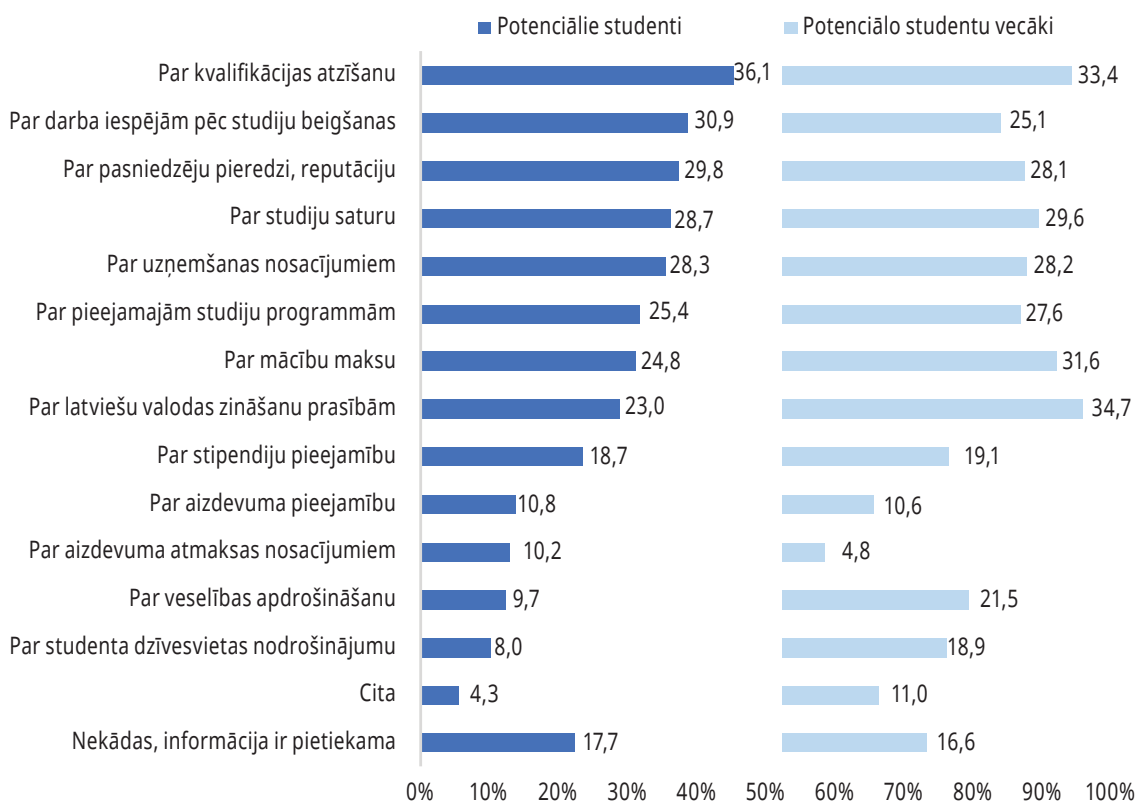
Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070) vai arī ir bērni, kas, iespējams, mācīsies nākotnē (n = 204)

Attēls 38: Kādas informācijas par mācību iespējām Latvijā pietrūkst (%)

Bāze: vēlētos vai pieļauj iespēju mācīties Latvijā (n = 483) vai arī vēlētos vai pieļauj, ka bērns mācītos Latvijā (n = 109)

Attēls 39: Kur šo informāciju vislabprātāk iegūtu (%)

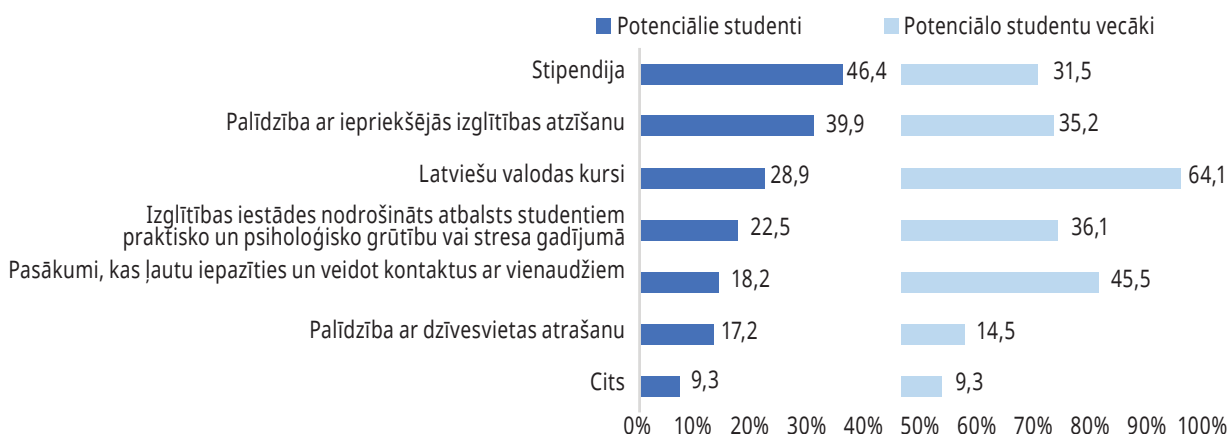
Bāze: tie, kuriem pietrūkst kaut kādas informācijas

Runājot par atbalstu, kas būtu noderīgs, jaunieši, kas vēlētos vai pieļauj iespēju mācīties Latvijā, un vecāki, kas vēlētos vai pieļauj, ka viņu bērni mācītos Latvijā (40. attēls), minēja stipendiju (46,4% jauniešu un 31,5% vecāku), palīdzību ar iepriekšējās izglītības atzišanu (39,9% jauniešu un 35,2% vecāku) un atbalstu psiholoģisko un praktisko grūtību vai stresa gadījumā (22,5% jauniešu un 36,1% vecāku). Kamēr iepriekšminētajās jomās jauniešu un vecāku atbildes bija ļoti līdzīgas, vairāk vecāki gribēja, lai viņu bērni saņem atbalstu latviešu valodas apgūšanai (28,9% jauniešu un 64,1% vecāku) un arī viņiem ir iespēja apmeklēt pasākumus, kas ļautu iepazīties un veidot kontaktus ar vienaudžiem (18,2% jauniešu un 45,5% vecāku). Jaunieši un vecāki arī rakstīja, ka noderētu ne tikai vienkārši atbalsts latviešu valodas apguvei, jo

tā daudziem ir salīdzinoši labā līmenī, bet tieši kāds “rakstības kurss latviešu valodā” vai “terminoloģijas izskaidrojums noteiktos priekšmetos”.

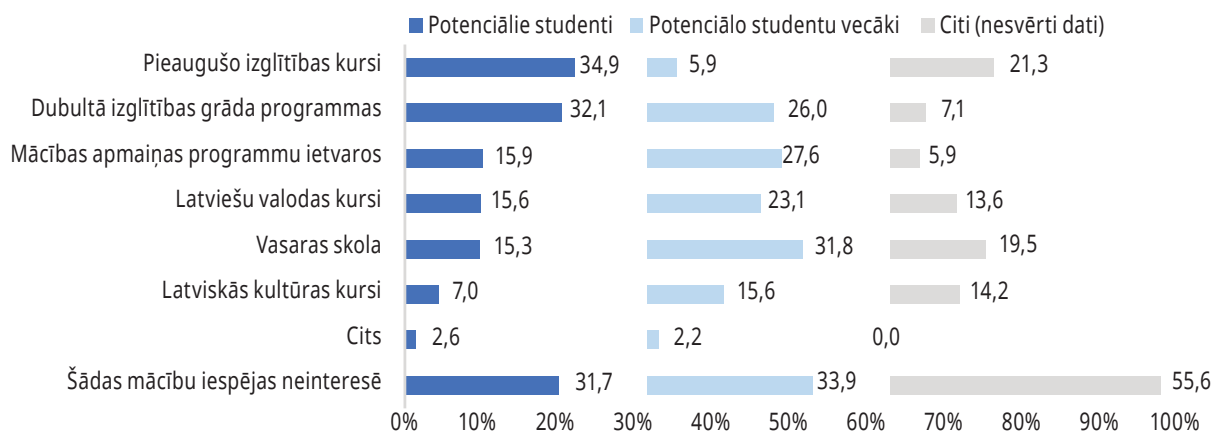
Aptaujā tika uzdots jautājums par dažādām citām mācību iespējām Latvijā (41. attēls). Potenciālajiem studentiem bija interese par pieaugušo izglītības kursiem (34,9%) un dubultā izglītības grāda programmām (32,1%). Ap 15% jauniešu izrādīja arī interesi par apmaiņas programmām, latviešu valodas kursiem un vasaras skolām. Bērnu vecākiem pirmajā vietā bija vasaras skola (31,8%), nākamās biežāk atzīmētās bija apmaiņas programmas (27,6%), kā arī dubultā izglītības grāda programmas (26%), latviskās kultūras kursi (15,6%). Brīvajās atbildēs daudzi arī rakstīja, ka interesētu tālmācības iespējas tiesību studiju jomā.

Attēls 40: Kāda veida atbalsts būtu noderīgs, uzsākot mācības Latvijā (%)

Bāze: vēlētos vai pieļauj iespēju mācīties Latvijā (n = 483) vai arī vēlētos vai pieļauj, ka bērns mācītos Latvijā (n = 109)

Attēls 41: Interese par dažādām apmācību programmām Latvijā (%)

Bāze: turpinās vai, iespējams, turpinās mācīties (n = 1070) vai arī ir bērni, kas, iespējams, mācīsies nākotnē (n = 204), kā arī citi respondenti, kas nepieder pie iepriekš minētajām grupām, bet atbildēja uz jautājumu (n = 177)

Padziļinātās intervijas ar diasporas studentiem Latvijā

Lai labāk saprastu, kāda ir augstākās izglītības pieredze Latvijā tiem diasporas jauniešiem, kas izvēlējušies šeit studēt, šajā ziņojumā iekļauti vairāku ārzemēs izglītību ieguvušu un Latvijā mācības turpināt atgriezušos jauniešu pieredzes stāsti (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017). Šajā apakšnodalā iekļauti citāti no intervijām ar diasporas studentiem Latvijā, kuras tika veiktas 2016./2017. gadā (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017). Šīs intervijas atklāj personisku pieredzi. Tajās sniegtā informācija nav statistiski vispārināma. Tomēr tā sniedz būtisku ieskatu problēmās, kuras daudzi lasītāji atpazīs kā “tipiskas” Latvijas izglītības iestādēm. Jāņem vērā, ka organizāciju kultūra nav statiska, tā mainās un to var mainīt. Tāpēc būtu vērtīgi, lasot šos diasporas studentu pieredzes stāstus, domāt par risinājumiem, kas stiprinātu tādu augstākās izglītības kultūrvidi, kuru var ar pārliecību uzteikt augstākās izglītības eksporta kontekstā. Šeit minēto studentu vārdi ir mainīti. Iekavās norādīts studentu vecums intervijas norises brīdī.

Pieteikšanās studijām, diplomu un kursu atzīšana

Ar iepriekšējās izglītības diplomu atzīšanu saistīto formalitāšu nokārtošana daļai topošo diasporas studentu sagādāja daudz satraukumu, bet daļai nē. Viens no stresa iemesliem tiem, kam šī pieredze nebija viegla, bija profesionālas attieksmes trūkums izglītības iestāžu darbinieku vidū.

Rolands (24), kurš pēc bakalaura grāda iegūšanas Lielbritānijā pieteicās maģistra studijām vienā no lielajām Latvijas universitātēm, stāstīja: “Augstākā izglītība tomēr ir pakalpojums, par kuru pasaulē un nu jau arī Latvijā nodokļu maksātāji maksā arvien lielāku naudu. Pakalpojuma ērtības un saņemšanas ziņā Latvijai ir diametrāli jāmaiņā attieksme pret klientu [studentu]. Attieksme, ko saņēmu, iesniedzot dokumentus, bija tāda, ka ar starptautiskas universitātes grādu, nevis Latvijas [izglītības dokumentu], esmu apgrūtinājums. Neatkarīgi no tā, kādā

garīgajā ietvarā domā, studenti ir pelnījuši cieņpilnu attieksmi visā posmā: iestājoties, mācību procesā utt. Brīvajā tirgū pārdevējs ir ieinteresēts, lai klients atgriežas, tāpēc pret viņu izturas pēc iespējas labāk, nevis skarbi.”

Rolands kritiski vērtēja arī diplomu pielīdzināšanas prasību un procesu: “Diplomu pielīdzināšana, manuprāt, ir formāla, neērta, prasa pārlietu lielu maksu par pakalpojumu. Pārāk daudz papīru būšanas, sarežģīts birokrātisks ceļš, kurš prasa fizisko klātbūtni, nesniedz iespēju kārtot attālināti, elektroniski. [Autoru piebilde – pašlaik dokumentus var iesūtīt pa e-pastu, ja tie parakstīti ar drošu elektronisko parakstu.] Nebija problēmu ar laika nogriezni, iekļāvāmiem termiņā..., bet neatbalstu šādu sistēmu. ... to varētu organizēt daudz vienkāršāk – piemēram, ar kopīgu datu bāzi visām Latvijas, Eiropas Savienības augstskolām.”

Pēteris (28), kurš pēc vidusskolas beigšanas Kanādā vēlējās uzsākt mācības universitātē Rīgā, stāsta: “Man bija ļoti grūti, jo es biju noskatījis savu vēlamu programmu, kura tikai tika piedāvāta tajā laikā [vienā universitātē], un man bija pieejami tikai attālinātie [informācijas] līdzekļi [mājaslapa], kur bija atrunāts, kā iestāties, bet tas bija pēc Latvijas sistēmas. Bija sadaļa par ārzemju studentiem, bet tā bija attiecināma tikai uz medicīnas programmām. Nekur nebija informācijas par to, kā es varētu pieteikties uz latviešu valodas programmu kā ārzemnieks ... ar iegūtu vidējo izglītību ārpus Latvijas. Tad es sāku zvanīt visiem [universitātes telefona] numuriem ..., kuri bija pieejami internetā, kas loģiski ir izaicinājums laika zonu atšķirību dēļ. Universitātē [neviens] nevarēja skaidri pateikt [kas man jā dara]. Tas noveda pie tā, ka ārzemju studentu serviss sūtīja mani pie dekāna, dekāns sūta pie informācijas sadaļas... un galu galā man iedeva iecerētās programmas vadītāja mobilā telefona numuru. Jābūt pateicīgam – viņš, nestāstot par konkrētiem risinājumiem, pateica: “Braul tik šurp, gan jau būs labi.” Es atbraucu, man pat nebija vidusskolas diploms, jo to izsniedz nākamā gada oktobrī, ceremonijā. [Man bija līdzī] dzimšanas apliecība un pase, iespējams, bija atzīmju izraksts no skolas, bet

nekāds oficiāls dokuments, ka ir iegūts grāds. Pieņēma.”

Atšķirībā no Pētera Lāsmāi (21), kas pabeidza vidusskolu Itālijā, lielu piedzīvojumu ar iestāšanās procesu augstskolā Latvijā nebija: “Pirms četriem gadiem es sūtīju savus izglītības dokumentus ieskenētus. Septembrī, kad mani jau pieņēma, es atnesu un parādīju visu fiziski. LU nebija nekādi iestājekšāmeņi, man arī diploms nebija jāpielīdzina, man bija European Baccalaureate diploms, kurš ir atzīts arī Latvijā. Kā latvietei man nebija nekādas iespējas studēt budžetā. Esi vai neesi latvietis, ja gribi studēt angļiski, ir jāmaksā.”

Turpretim Jānis (28) un Māra (32), kuri pēc maģistra grāda iegūšanas vēlējas uzsākt doktorantūras studijas Latvijā, saskārās ar lieliem izaicinājumiem. Jānim problēmas radīja fakts, ka viņš tikai vienu gadu bija studējis maģistrantūrā, jo pēc Latvijas likumdošanas tikai pēc divus gadus ilgām maģistrantūras studijām iespējams pieteikties doktorantūrai, bet Māra, kura ārzemēs bija ieguvusi divus maģistra diplomus, saskārās ar lielām izmaksām diplomu pielīdzināšanas dēļ: “Nošokēja tas, lai es iestātos [Latvijā] doktorantūrā, man bija jāiztērē 126 EUR, kas nav maza summa. Tas sastāv no tā, ka valsts man paprasa, dzīvojot Eiropas Savienībā, 41 EUR par to, ka uzraksta vienu teikumu, par to, ka “Jā, ... universitāte ir akreditēta izglītības iestāde ...”. ... Man bija jāsavāc 14 dokumentu paka... Es paskatījos, ko prasa Kembridža, Oksforda, tur bija mazāks dokumentu blāķis [nepieciešams].”

Studiju process

Rolands (24) par studijām Latvijas universitātē saka: “Esmu apmierināts ar studijām maģistrantūrā, kaut man nedaudz atšķiras viedoklis ar saviem biedriem. Atšķirība mūsdienās jau vairs ir tikai pasniedzējos, kas var saīsināt akadēmisko meklējumu ceļu, iedvesmot, palīdzēt saprast, ko es kā students vēlos darīt tālāk. Latvijā pilnīgi noteikti, dzirdot šausmu stāstus par izglītību, daļa no tā balstās konkrēto studentu mācību kapacitātē. Man ir brīnišķīgi pasniedzēji, ar lieliskām pieredzēm, cieņpilni. Galvenais jautājums, cik ļoti no pašiem studentiem nāk iniciatīva urbt tālāk. Visam ir arī izņēmumi,

neredzu jēgu visiem priekšmetiem, kā tādas padomju laika paliekas, piemēram, darba aizsardzība.”

Marta (28) no ASV, kura studēja Latvijā universitātē angļu valodas programmā, dalās savā pieredzē par studijām: “Bija profesori, kuri centās pasniegt savas lekcijas, bet tās bija tik sliktā angļu valodā, ka neko nevarēja saprast. Liels šoks bija arī par studentu ētisko apziņu un pieturēšanos pie termiņiem, piemēram, ka gandrīz neviens neiesniedza laicīgi savus darbus, gaidīja līdz sesijām, daudzi darbi bija lieli plaģiāti. Darbi tika rakstīti, lai ir ātrāk un vieglāk, nevis lai varētu dziļāk un labāk izprast. Pēc Amerikas pieredzes, kur tu vispār tiktu izsperts, ja kaut ko tādu darītu, vai vispār nesaņemtu atzīmi, ja tas notiktu. Tajā laikā es to attiecināju uz kulturālo atšķirību, ka Amerikā ir zināms darba gars, ka ir jāiegulda sevi, tas *work ethic* ir iedzīts jau no bērnības, no skolas gadiem, un ka tikai tādi cilvēki saņem tādas atzīmes, kā viņiem pienākas. Es gan nezināju, vai profesori tiešām izlasīja manus darbus, tas man ne pārāk. Amerikā es saņemtu darbu pilnīgi aprakstītu ar komentāriem, pēc kuriem es redzētu, kas un kā man ir gājis. Tas “feedback” ir tas, kas šeit vispār nebija, pat rakstot kursa darbu. Tu nezini, vai viņi ir izlasījuši, un tikai pēdējie komentāri ir tādi plaši, kas bija un kas nebija. Bet tas nebija, kā es gribēju to procesu redzēt, noformējums bija svarīgāks nekā saturs.”

Zane (24) un Jana (26), abas mācījušās augstākās izglītības iestādēs Lielbritānijā, norādīja, ka viņām problēmas rada nenoteiktās prasības gan no universitātēm Latvijā, gan mācībspēkiem, gan plaģiātisma jautājums.

Jānis (28) un Māra (32) abi mācījās doktorantūrā un nebija apmierināti ar savas izaugsmes tempu. Jānis sacīja: “Visi strādā, un visi arī studē. Tādā ziņā – ideāli. Tu tēlo, ka studē, pasniedzēji tēlo, ka viņi kaut ko māca, un doktorantūra iet uz priekšu, bet reāli no akadēmiskā viedokļa doktorantūrai tā pievienotā vērtība nu nav nekāda, no visām tām lekcijām un semināriem, kas ir bijuši.” Māra piebilda: “Intelektuālajā ziņā ļoti maz ko gūstu.”

Lāsma (21) un Marta (28) akcentēja, ka universitātē nav iespējas izvēlēties C daļas

kursus: “Ir ļoti jācīnās, sistēmā dažas lietas ir vienkārši nesakārtotas. C kursi, piemēram, nekad reāli nav bijusi iespēja izvēlēties C kursu, kaut teorētiski tāda iespēja ir.”

Pēteris pēc atbraukšanas no Kanādas stāsta: “Uzaugot ārpus Latvijas, nav tik liela pieredze vispārībā rakstot latviešu valodā, nav vārdu krājums tik bagātīgs, kur nu vēl akadēmiskajā līmenī. ... Es rakstīju. Ļoti grūti, ar lielām grūtībām, tajā brīdī dzīvoju pie radiem, kam nebija interneta.” Kad Pēteris gājis vaicāt, vai var apmeklēt latviešu valodas kursus kopā ar citiem ārzemju studentiem angļu valodas vietā, tas nebija iespējams. Pēteris turpina: “Tā es dabūju 3 gadus mācīties angļu valodu un maksāt par to. Es to uztvēru par sabiedrisko pienākumu, jo mani kursabiedri iegūst no tā vairāk nekā es.” Pretēja situācija bija Lāsmāi (21), kura pēc vidusskolas beigšanas Itālijā Latvijā studēja angļu valodā – viņai obligāti bija jāapmeklē latviešu valodas kursi, jo tā ir obligāta programmas prasība: “Problēma – ja latvietis mācās angļu grupā ..., man ir jāmacās latviešu valoda.

Es mēģināju runāt [ar fakultātes vadību], lai nešķiestu savu laiku [lekcijās, kur neko neie mācīs], bet man īsti neviens nepalīdzēja. Viņi nezināja, ko darīt, aizvien trešajā kursā es mācos latviešu valodu.”

Ekonomiskais aspekts

Latvijā var iegūt augstāko izglītību par zemāku cenu nekā citur pasaulē, un, pēc diasporas studentu sacītā, tas ir viens no iemesliem, kāpēc jaunieši izvēlas studēt Latvijā. Marta (28) atbrauca uz Latviju studēt maģistrantūrā pēc bakalaura grāda iegūšanas ASV daļēji tāpēc, ka studijas bija pieejamas par brīvu. Arī Baiba (28) norāda uz finansiālo ieguvumu: “Man sajūta, ka gribas atpakaļ [uz Latviju], plus vēl finansiālais aspekts, saprotot, ka tu vairs nedzīvosi mūžīgi draugu ģimenē. Tajā brīdī, kad sāktu studēt, pašai būtu jānodrošina iztika Kopenhāgenā, un tas bija ļoti dārgi, tajā brīdī arī nebija ietaupījumu, lai domātu par citu valsti. Izdomāju atriezties Latvijā.”

LATVIJAS PROFESIONĀLĀS UN AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS PIEDĀVĀJUMS DIASPORAI

Kur un cik diasporas pārstāvju mācās Latvijā

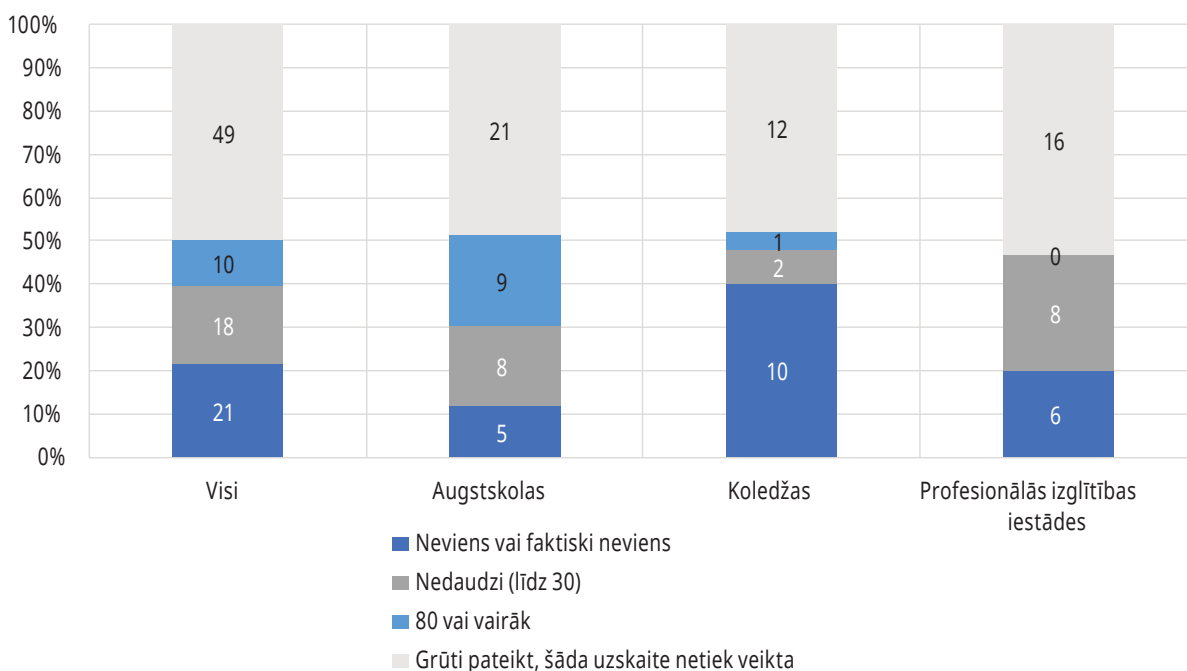
Augstākās un profesionālās izglītības iestāžu aptauja liecina, ka nav drošas informācijas, cik daudz mūsu valsts diasporas pārstāvju iegūst izglītību Latvijā. Visbiežāk atzīmētā atbilde uz jautājumu, kāds ir remigrējušo vai diasporas studentu skaits izglītības iestādē, bija “grūti pateikt” (n = 49) (42. attēls).

Tajā pašā laikā puse aptaujas dalībnieku tomēr varēja norādīt aptuveno šīs studentu vai audzēkņu grupas skaitu. Šeit gan biežāk izvēlēta atbilde bija “neviens vai faktiski neviens”. Visbiežāk to norādīja koledžu pārstāvji (n = 10), sekoja profesionālās izglītības iestādes (n = 6) un augstskolas (n = 5). Kā fokusgrupas diskusijā atzina viena no profesionālo skolu pārstāvē: “Tā kā tehnikumā nav mācījušies diasporas bērni, tad

ši diskusija man noderēs kā pieredze, kura droši vien ar laiku noderēs un būs jāpielieto arī mūsu skolā.” Aptaujas dati liecina, ka jau tagad pieredzi, mācot diasporas pārstāvjus, uzkrājušas gan daļa profesionālo skolu, gan koledžu, gan augstskolu. To, ka izglītības iestādē mācās nedaudzi jeb mazāk par 30 diasporas jauniešiem, norādīja astoņi profesionālo skolu, divi koledžu un astoņi augstskolu pārstāvji. Vairāk par 80 diasporas jauniešiem nemācās nevienā profesionālās izglītības iestādē, un šo skaitli atzīmējuši deviņi augstskolu un viens koledžas pārstāvis.

Piekrītot kāda aptaujas dalībnieka teiktajam, ka “nevar sabiezt vienā diskusijas telpā visus tos, kas ir augstskolu, [profesionālo skolu] un koledžu līmeņi, tie ir jāatdala”, tālāk šajā nodaļā atsevišķi iztīrāta katras pētījumā ietvertās izglītības iestāžu grupas pieredze, piesaistot diasporas studentus un audzēkņus.

Attēls 42: Remigrējušo vai diasporas jauniešu skaits izglītības iestādēs

Profesionālo izglītības iestāžu skatījums uz izglītības piedāvājumu diasporai

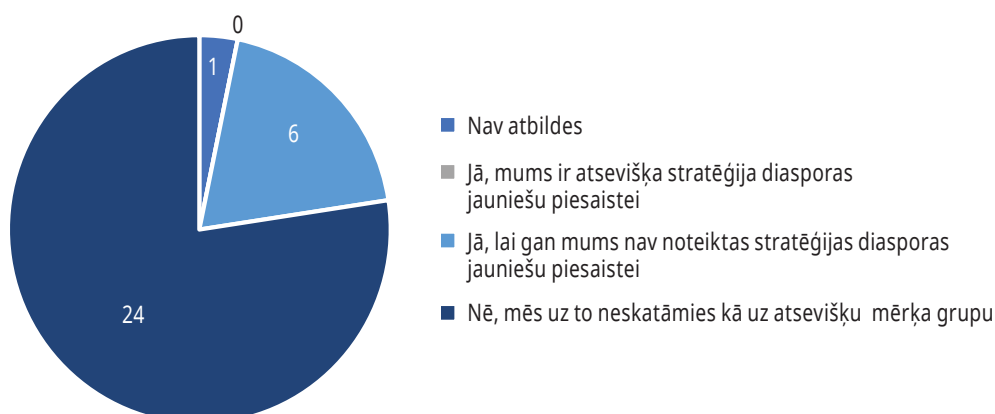
Apziņa, ka diaspora ir atsevišķa potenciālo audzēkņu mērķa grupa

Profesionālās izglītības iestādes neorientējas uz ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes jauniešiem kā atsevišķu studentu mērķa grupu ($n = 24$) (43. attēls). Atsevišķas stratēģijas diasporas jauniešu piesaistei nebija nevienai profesionālās izglītības iestādei, vienai izglītības iestādei nebija uz šo jautājumu atbildes. Sešos gadījumos tomēr respondenti norādīja, ka apzinās diasporas jauniešus kā atsevišķu mērķa grupu, lai gan skolai nav noteiktas stratēģijas diasporas

jauniešu piesaistei. Šo izglītības iestāžu vidū bija divas profesionālās skolas un četri tehnikumi: divas izglītības iestādes no Rīgas, četras – ārpus Rīgas.

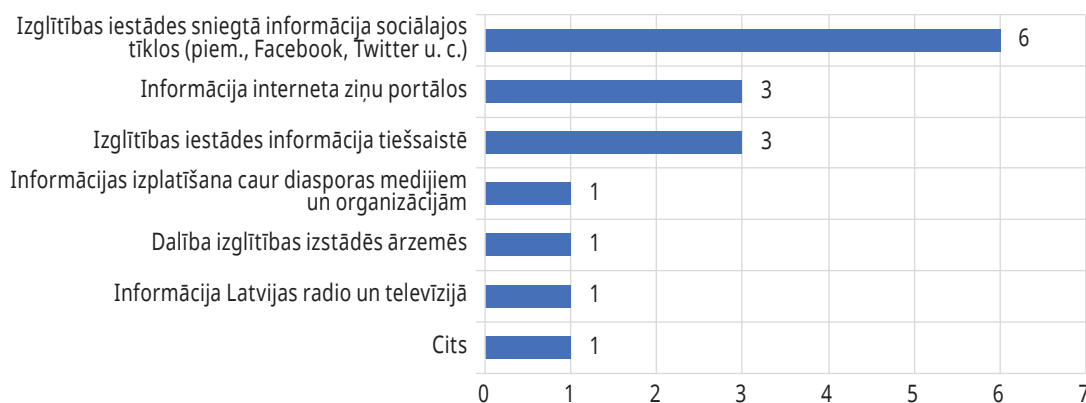
Lai informētu diasporu par piedāvātajām izglītības iespējām un piesaistītu audzēkņus no diasporas, visas sešas profesionālās izglītības iestādes izvieto informāciju sociālajos tīklos, izmantojot Twitter, Facebook un tamlīdzīgi (44. attēls). Puse no tām ievieto informāciju ziņu portālos un nodrošina informāciju tiešsaistē. Viena izglītības iestāde informācijas izplatīšanai izmanto diasporas medijus un organizācijas, Latvijas radio un televīziju, piedalās izglītības izstādēs ārzemēs un lieto vēl citus interesentu piesaistīšanas veidus diasporā.

Attēls 43: Vai izglītības iestāde orientējas uz ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes jauniešiem (diasporas jauniešiem) kā vienu no atsevišķām mērķa grupām?

Bāze: visas profesionālās izglītības iestādes ($N = 31$)

Attēls 44: Kādus informācijas izplatīšanas veidus izglītības iestādes izmanto diasporas jauniešu piesaistīšanai

Bāze: tie, kuri orientējas uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu ($n = 6$)

Tomēr par to, ka izglītības iestāde savā komunikācijā tiešā veidā aicina diasporas jauniešus mācīties attiecīgajā profesionālās izglītības iestādē, pārliecināts ir tikai viens respondents (45. attēls). Šā respondenta pārstāvētā izglītības iestāde uzrunā diasporas jauniešus gan latviešu, gan krievu, gan angļu valodā. Četri respondenti, kas pārstāv skolas, kuras apzinās diasporu kā atsevišķu potenciālo studentu avotu, nav pārliecināti, ka aicinājums diasporas pārstāvjiem studēt viņu profesionālās izglītības iestādē Latvijā ir skaidri izteikts. Viens respondents ir pārliecināts, ka tas tā nav.

Attiecībā uz potenciālo audzēkņu uzrunāšanu diasporā profesionālās skolas pārstāve norādīja, ka “skolai ir daudz savu tiešo pienākumu un mēs nevaram nodarboties ar papildu funkcijām, kurām var nebūt tik lielas atdeves, bet ir vajadzīgs liels cilvēkresursu ieguldījums”. Kolēģe no skolas citā pilnībā piekrita, ka “skolas varētu pieslēgties”, ja diasporas piesaistīšana izglītībai Latvijā būtu valsts līmeņa politika, ja to atbalstītu “[Valsts izglītības] satura centrs”, piebilda vēl citas skolas pārstāvis anketā. “[Valsts līmenī] jābūt finansējumam, ir jāatrunā [diasporas jauniešu piesaistīšanas] sistēma un jāveic mārketinga starp rietumu diasporām, valstīm,” secinot, kādai jābūt šai valsts politikai, sacīja profesionālās skolas direktore ar pieredzi diasporas jauniešu izglītošanā

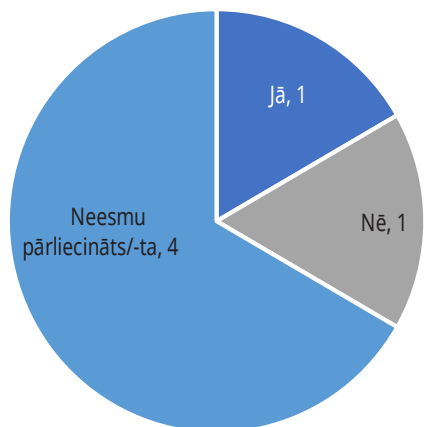
Latvijā. Kopumā profesionālo skolu pārstāvju viedokļi saskanēja, ka “noteikti jādomā par izglītības iestādes atpazīstamības pasākumiem ārpus Latvijas robežām”.

Motivācija piesaistīt diasporas audzēkņus nākotnē

Puse profesionālo izglītības iestāžu respondentu ($n = 15$) ir pārliecināti, ka nākotnē būtu vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti izglītības iestādei, bet otra puse ($n = 14$) joprojām nav izšķīrušies par šādas rīcības lietderību (46. attēls).

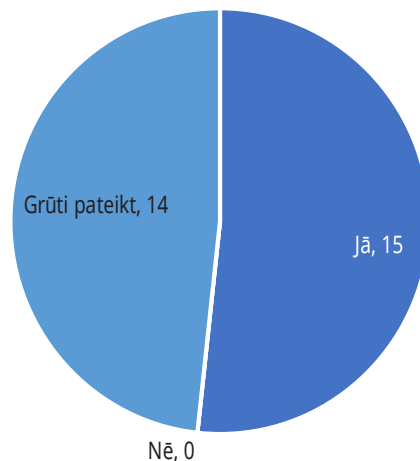
Kā galveno iemeslu, kāpēc izglītības iestādei būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus, respondenti ($n = 14$) min to, ka tas piesaista cilvēkus Latvijai (47. attēls). Kā apšaubāmu uzsver viens no respondentiem: “Ne viena profesionālā [izglītības] iestāde nav cilvēku pārbagāta. Mums ir jācīnās par katru cilvēku, lai tas atgriežas.” Otrs visbiežāk minētais ieguvums ir mācību vides internacionalizācija ($n = 8$), kam seko iespēja iegūt jaunas idejas, ko ienes diasporas pārstāvji ($n = 5$). Tikai divi profesionālo skolu pārstāvji norādījuši, ka audzēkņi no diasporas izglītības iestādei dotu papildu finanšu līdzekļus. Viens respondents komentārā raksturoja, ka ieguvums būtu “iespēja gan viņiem [diasporas jauniešiem], gan mums izzināt kultūru, kāda ir ārzemēs un kāda ir Latvijā”.

Attēls 45: Vai izglītības iestāde savā komunikācijā tiešā veidā aicina diasporas jauniešus studēt

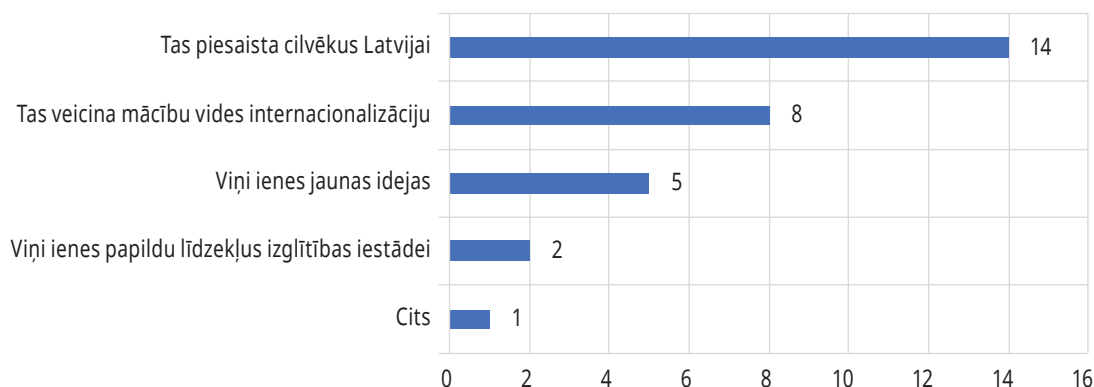
Bāze: tie, kuri orientējas uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu ($n = 6$)

Attēls 46: Vai nākotnē būtu vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti izglītības iestādei?

Bāze: visas profesionālās izglītības iestādes, kas atbildēja uz jautājumu ($n = 29$)

Attēls 47: Kāpēc izglītības iestādei būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus?

Bāze: profesionālās izglītības iestādes, kas uzskata, ka vērts piesaistīt diasporas jauniešus (n = 15)

Fokusgrupas diskusijā skolas pārstāve, kurai ir “vairāku gadu pieredze darbā ar diasporas bērniem un jauniešiem”, atzīst, ka atšķirīgā audzēkņu un skolotāju mijiedarbības kultūra, ar kuru nāk jaunieši no diasporas, “ienes svaigumu, šī atšķirīgā attieksme, kas ir brīvāka un demokrātiskāka, tikai uzlabo mikroklimatu grupā”. Tajā pašā laikā ir daudz jautājumu, kur diasporas jauniešiem nepieciešams papildu atbalsts. Par to – nākamajā ziņojuma sadaļā.

Atbalsts, kas nepieciešams diasporas jauniešiem profesionālajās skolās

Kā lielāko izaicinājumu, ar ko saskaras diasporas jaunieši, iekļaujoties mācību vidē Latvijā, gandrīz visi profesionālo skolu pārstāvji min atšķirīgu sagatavotību attiecībā uz mācību priekšmetu vai kursu vielu (n = 20) (48. attēls).

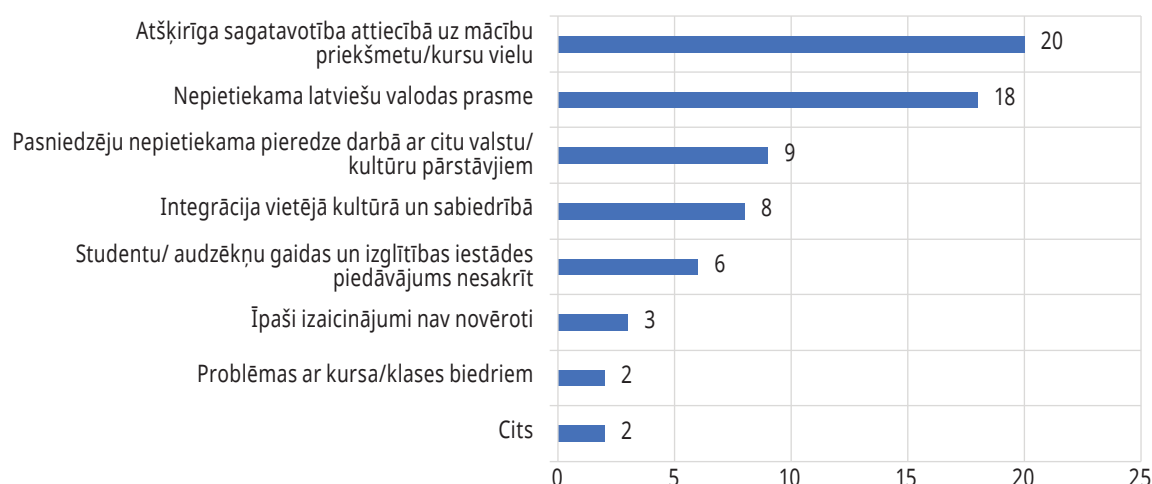
Viens no respondentiem aptaujā raksta: “Mums ir mūzikas vidusskola, kur ir grūti, [jo] apmācība ārzemēs ir pilnīgi savādāka nekā [pie] mums. Ja viņi grib atgriezties, viņiem vajag papildu privātskolotāju, [jo] Latvijā ir augstākas prasības un arī ir iespējas. Viņi [jaunieši] pārsvarā ir pie privātskolotājiem ārzemēs, tas ir vairāk pēc [pašu] iniciatīvas. Pie mums tas [privātskolas] ir lētāk.”

Aptaujas dalībniece no citas profesionālās skolas raksta: “Dažādās valstīs ir atšķirīgs studiju līmenis. Mēs baigi slavējam ārzemju izglītību, bet, kad pati biju Zviedrijā, izrādās, ka tur bija divu gadu nobīde atpakaļ. [Ir] atšķirība starp zinību standartiem starp dažādām valstīm.”

Nākamais aptaujā visbiežāk minētais šķērslis (n = 18), iekļaujoties mācību vidē Latvijā, ir nepietiekama latviešu valodas prasme. Profesionālo izglītības iestāžu pārstāvji fokusgrupas diskusijā ir vienprātīgi, ka nepieciešams pārdomāt valodas politiku izglītībā tā, lai dotu iespēju cilvēkiem ar ne tik labu latviešu valodas prasmi sekmīgi iekļauties mācību procesā, apgūt izglītības saturu un vienlaikus attīstīt latviešu valodas prasmi.

Balstoties uz savu pieredzi, vadot izglītības iestādi, viena no pētījuma dalībniecēm situāciju raksturo šādi: “Mums šobrīd mācās divi jaunieši no ārzemēm, viens skolu bija pabeidzis Lielbritānijā, otrs Vācijā. Viņiem tāpat bija jāsaskaņo izglītības dokumenti, un viņi uz četriem gadiem iestājās mūsu profesionālajā [izglītības iestādē]. Mums vēl ir lūgumi, jaunieši interesējas, kā var mācīties pie mums Latvijā. Ir arī, kā minēja arī kolēģe, daudz bērnu ar krievu valodu [kā dzimto valodu]. Mums būtu ļoti daudz jauniešu [kas nāktu mācīties], ja mēs varētu arī mācīt krievu valodā. Mēs viņiem, protams, mācītu arī latviešu valodu, arī angļu valodu un pārējo, tomēr viņu [dzimtā] valoda ir krievu valoda, un tik profesionāli uzreiz apgūt latviešu valodu viņi nevar. Ja mēs gribam šos cilvēkus iesaistīt [vajadzīgas bilingvālas izglītības programmas], un es domāju – tas būtu labi, šādu cilvēku [kam latviešu valoda nav dzimtā] būtu daudz. Mums valstī vajadzīgas arī darbarokas, un mēs strādājam pēc valsts noteiktas programmas, pats par sevi, ka jābūt arī šai latviešu valodas apguvei, bet arī šādu cilvēku piesaiste [kas latviešu

Attēls 48: Lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras diasporas jaunieši, iekļaujoties mācību vidē Latvijā

Bāze: visas profesionālās izglītības iestādes, kas atbildēja uz jautājumu (n = 29)

valodu labi neprot] būtu svarīga. Man ir bijusi pieredze citā iestādē, kad pie mums atnāca viens zēns, kas bija atbraucis no Sibīrijas. Viņš bija ļoti talantīgs, un šodien viņš runā ideālā valsts valodā. Bet mēs sākumā runājām bilingvāli, viņam mācījām, un viņam bija interese. Ja mēs neatrisinām šo jautājumu ar valodām, mēs ļoti daudzus atgrūžam. Arī, lai strādātu ar diasporu, viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir atrisināt valodu jautājumu. Mums ir atskaite, cik jauniešu aiziet no mūsu tehnikuma. Vienu brīdi ļoti daudz jauniešu skolu pameta un aizbrauca strādāt uz ārzemēm, jo sociālā situācija bija tāda, kāda tā bija. Strādājot ārzemēs, viņi arī piemirst valsts valodu. Lai mēs viņus atgrieztu, mēs nevaram ignorēt valodas barjeru, mums ir jāmāca bilingvāli, jāpalīdz ienākt valsts valodā. Tas noteikti pavērtu daudz plašākas durvis [izglītībai], un cilvēki nāktu mācīties.”

Aktualizējot valodas prasmes jautājumu, cits respondents norāda: “Mums profesionālajās skolās saistībā ar svešvalodām ir ļoti zems līmenis. Mums ir jāattīsta ne tikai latviešu valoda, bet arī svešvalodu kursi, mums ir jāveido kursi arī angļu valodā.”

Cita pētījuma dalībiece, kas pārstāv organizāciju, kura orientējas uz diasporu un kurā darbojas arī profesionālās un augstākās izglītības iestādes, saka: “Diasporas bērni nāk no dažādām pasaules malām, un angļu valoda parasti ir tā, ko mēs, skolotāji,

te protam. Bet angļu, vācu, franču, varbūt kādam vēl spāņu, tās ir pamatvalodas, bet mēs nekādā veidā nevaram domāt, ka tās ir attiecināmas uz visiem bērniem. Lūk, šim bērnam atbraucot uz Latviju – kas nenožīmē, ka viņš to vienmēr brīvprātīgi un labprātīgi ir darījis – un paliekot pie vecāsmammas, kā jau tika minēts, viņam, kārtīgi neprotot valodu, rodas mazvērtības komplekss. Un, aizejot uz jebkuru skolu, ja viņam blakus nebūs sociālā pedagoga vai skolotāja, pieaugušā, kas viņu ievadīs, nevar runāt par to, ka viņš būs gatavs te mācīties. Tā ka es galveno uzsvaru tomēr liktu uz latviešu valodu un blakus cilvēku, kas šim bērnam palīdz iekļauties Latvijas dzīvē.”

Nākamais profesionālo izglītības iestāžu pārstāvju visbiežāk minētais izaicinājums, ar ko saskaras diasporas jaunieši, iekļaujoties mācību vidē Latvijā, ir pasniedzēju nepietiekamā pieredze darbā ar citu valstu un kultūru pārstāvjiem (n = 9). Profesionālo skolu pārstāvji arī atzīst, ka “pedagogiem trūkst valodu zināšanu” un tās būtu jāuzlabo.

Nākamā aptaujā visbiežāk minētā grūtība, ar ko sastopas diasporas jaunieši, mācoties Latvijā, ir integrācija vietējā kultūrā un sabiedrībā (n = 8). “Jauniešos diasporas bērni iekļaujas pat labāk nekā mūsu pašu bērni, kas bieži vien sākotnēji ir kautrīgāki un bīklāki,” saka viena no pieredzējušām profesionālās izglītības iestādes vadītājām. To apliecina arī šīs aptaujas dati – tikai divi

profesionālo skolu pārstāvji minējuši problēmas ar kursabiedriem kā izaicinājumu diasporas jauniešiem. Taču “[grūtības ir] tieši nacionālo vērtību izpratnē”. Viņa turpina: “Mēs novērojam, ka mums šajā [diasporas] jauniešos ir jāveido piederība Latvijas valstij, jo viņš ir tā kā pasaules pilsonis, viņš ir pieradis pie tā. Brīvs un demokrātisks. Bet piederības valstij, izpratnes par Latviju kā savu valsti, tēvzemi, pēc mūsu pieredzes, nav. Kad mēs [Sabiedrības integrācijas fonda] projektā strādājām ar bērniem, īpaši strādājām arī šajā ziņā, un tas nebija vienkārši. Arī [ciem] bērniem tehnikumā tas ir nepieciešams, un direktora vietnieks mācību un audzināšanas darbā patiešām pievērš uzmanību tam, lai būtu gan pilsoniskā, gan patriotiskā audzināšana. Tās ir nianšes, kas [katrā] jauniešos ir jāveido, es negribu teikt – no jauna, bet jānostiprina.”

Šim punktam aptaujā seko atziņa, ka diasporas jauniešu iekļaušanos mācību procesā apgrūtina neatbilstība starp audzēkņu gaidām un izglītības iestādes piedāvājumu (n = 6). Viens no aptaujas dalībniekiem komentē: “Es nezinu, kādas ir gaidas! Mums [profesionālajā skolā nav tādu] gaidu, kad [sarunā] ir divi pieauguši cilvēki viens pret otru [ar dzīves pieredzi]. Tas nav mūsu līmenis. Mums ir 17–18 gadus veci [jaunieši], kas grib nopelnīt daudz naudas.” Šī neatbilstība

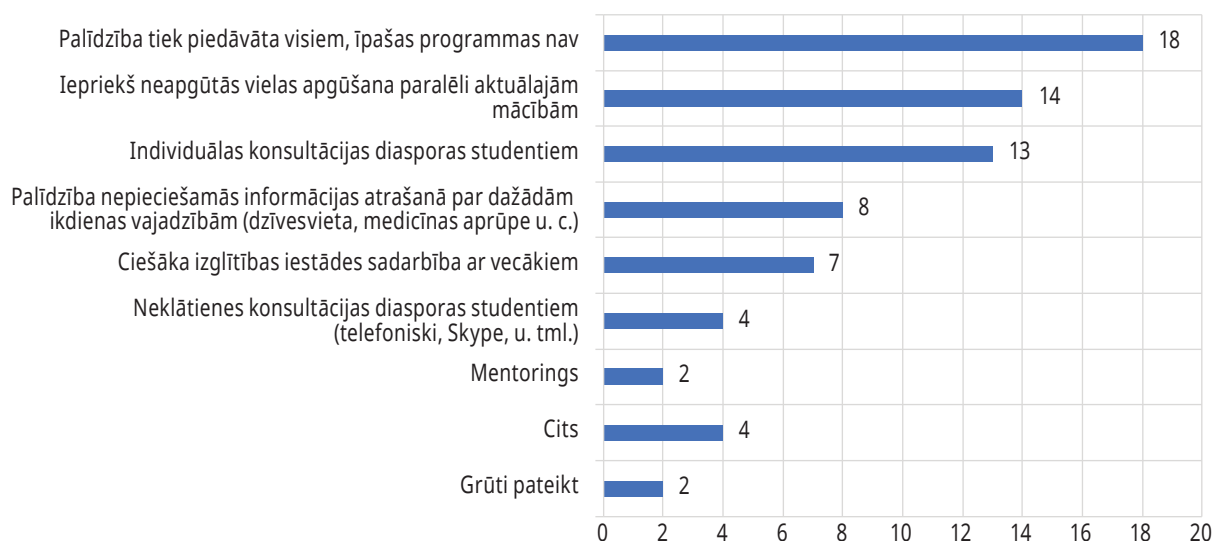
starp jauniešu gaidām un to, kā izglītības iestādei tās veidot, sakņojas savstarpējā informācijas trūkumā, par ko liecina šis aptaujas dalībnieka komentārs: “No mūsu puses ir piedāvājums, no viņu [diasporas jauniešu puses vajag kaut ko] vēlēties. Mums galvenais ir saprast, ko viņi vēlas!”

Tikai daži aptaujas dalībnieki (n = 3) atzina, ka īpaši izaicinājumi, diasporas jauniešiem iekļaujoties mācību vidē Latvijā, nav novēroti. Nākamajā šā ziņojuma sadaļā aprakstīts atbalsts, kādu profesionālās izglītības iestādes piedāvā diasporas jauniešiem, lai palīdzētu veiksmīgāk iekļauties mācību procesā.

Atbalsts, ko profesionālās izglītības iestādes nodrošina diasporas jauniešiem

Profesionālās izglītības iestāžu aptauja liecina, ka visbiežāk jaunieši no diasporas saņem tādu pašu atbalstu kā pārējie skolas audzēkņi un atsevišķas atbalsta programmas diasporas jauniešiem skolā nav (n = 18) (49. attēls). Tajā pašā laikā citas atbildes aptaujā un arī fokusgrupu diskusijas laikā sniegtā informācija liecina par profesionālo skolu iesaistīšanos diasporas jauniešu īpašā atbalstīšanā tad, kad nepieciešams. Šis atbalsts attiecas gan uz mācību vielas apguvi, gan sociālajiem jautājumiem.

Attēls 49: Kādu atbalstu, kas palīdzētu diasporas jauniešiem veiksmīgāk iekļauties mācību procesā, piedāvā izglītības iestādes

Bāze: visas profesionālās izglītības iestādes, kas atbildēja uz jautājumu (n = 29)

No īpašajiem atbalsta veidiem, ko profesionālās izglītības iestādes nodrošina diasporas jauniešiem, visbiežāk minēta palīdzība iepriekš neapgūtās mācību vielas apguvē paralēli aktuālajām mācībām (n = 14) un individuālas pasniedzēju konsultācijas (n = 13). Bieži profesionālo skolu atbalsts diasporas jauniešiem saistīts ar palīdzību, atrodot informāciju un risinot ikdienas jautājumus (n = 8), un ciešāku izglītības iestādes sadarbību ar jauniešu vecākiem (n = 7). Aptauija liecina, ka neklātienē, izmantojot tiešsaistes saziņu, šīs konsultācijas notiek retāk (n = 4). Tikai divos gadījumos atzīmēts, ka diasporas jauniešiem ir mentori.

Vairākkārt gan aptaujā, gan fokusgrupu diskusijā dalībnieki pieminēja, ka izmanto programmu PuMPuRS (pumpurs.lv), kuras mērķis ir sniegt atbalstu, lai mazinātu to izglītojamo skaitu, kuri pārtrauc mācības. Viena pētījuma dalībiece stāsta: “Mēs iekļaujam arī audzēkņus ar nepilnīgu latviešu valodas prasmi. Skolotāji ļoti bieži strādā ar bērniem, kas nāk no krievu ģimenēm, un tādu ir vismaz 30%, tikai ar pamata [latviešu valodas] prasmi, un skolotāji strādā situācijā, kāda tā ir.” Šajā skolā mācījās arī bēgļi, kam tajā brīdī latviešu valodas prasmes faktiski nebija: “Mēs izmantojam datorā vai telefonā tulkojumu uz valodu, ko šis bērns vislabāk saprot. Tā arī bija vienīgā iespēja. To mēs izmantojam arī eksāmenā, un tā arī bija vienīgā iespēja, kā šie bērni varēja kvalitatīvi, profesionāli nokārtot eksāmenu.” Lai sekmetu latviešu valodas apguvi, skola izmantoja programmu PuMPuRS: “Visas stundas, ko varējām izmantot, izmantojām un ielikām “pumpurā”. Tas ir jauniešiem ar mācību grūtībām, te mēs, protams, neieliekam [pasākumus] šīs grūtības [mazināšanai], bet papildinām zināšanas latviešu valodā. [Šis atbalsts] ir jebkuram jaunietim, tikai viņam pašam un vecākiem ir jāizsaka un attiecīgi jānoformulē šī vēlme [piedalīties programmā]. Un [kad piesakās] jāpiedalās, protams, jo PuMPuRS nosaka ļoti striktus nosacījumus mācībām. Tas ir pilnīgi individuāls atbalsts, kad skolotājs strādā individuāli ar vienu jaunieti.”

PuMPuRS programmas piemēru, palīdzot trim diasporas jauniešiem, kas atgriezušies Latvijā, papildus apgūt “latviešu valodu un matemātiku, ar ko viņiem bija grūtības”,

min arī citas profesionālās izglītības iestādes vadītāja. Taču viņa uzsver: “Būtiskākais, lai šie bērni turpinātu profesionālo izglītību Latvijā, ir pamatzglītības dokumentu pielīdzināšana mūsu valstī atzītiem dokumentiem. Konkrēti šie trīs bērni paši nebija gatavi doties uz Akadēmisko informācijas centru, lai [tas] atzītu esošo [izglītības] absolvēšanas dokumentu Anglijā mūsu valstī. Viņi [šie bērni] atgriezās [Latvijā] pie vecvecākiem, veciem cilvēkiem, kas šo procesu paši organizēt nespēja. Tas bija lielākais sarežģījums [remigrējušajiem diasporas jauniešiem]. Tā kā šajā [diplomu atzišanas] procesā ir paredzami atvieglojumi, cerams, tas tiks sakārtots, bet, ja esošā situācija nemainīsies, mēs šos diasporas bērnus varam zaudēt jebkurā tālākās izglītības posmā, vai tā ir profesionālā izglītība vai vidusskolas, jebkurā pakāpē. Tieši tas pats attiecas uz vidusskolas absolvēšanas dokumentu atzišanu, diasporas jauniešiem atgriežoties no citas valsts. Konkrēti restauratoru programmā mēs pazaudējām trīs jauniešus [ar ārzemēs iegūtu iepriekšējo izglītību], jo viņi nevēlējās maksāt naudu [41 eiro par iepriekšējās izglītības dokumenta atzišanu] un kārtot izglītības dokumentu atzišanas procesu, lai turpinātu profesionālo izglītību Latvijā. Mēs uzskatām, ka tas ir būtiskākais [jautājums, kas jārisina diasporas piesaistīšanai]. Attiecībā uz valodu, matemātiku, kultūrizglītību, sadzīves niansēm atgriežoties mūsu tehnikuma kolektīvs ir gatavs palīdzēt un strādāt, un to mēs arī darām, bet šīs juridiskās lietas mēs ietekmēt nespējam, un tās ir kritiskas.”

Tiem diasporas jauniešiem, kas palikuši un turpina mācības šajā profesionālās izglītības iestādē, izglītības dokumentu atzišanu Latvijā atrisināja izglītības iestādes sazināšanās ar vecākiem ārvalstīs, kas “no savas puses to kārtoja”. Šīs izglītības iestādes vadītāja turpina: “Bet diviem jauniešiem neviens to [izglītības atzišanas dokumentus] nekārtoja, un viņus mēs pazaudējām. Pats nepilngadīgais nezina, kā to darīt, tehnikums to darīt nevar, [jo] no kā tehnikums maksās, pat ja tie ir 40 EUR. Juridiski mēs to nevaram darīt.” Citas profesionālās skolas vadītāja atzīst: “[Skolai] tas [formalitāšu nokārtošana] noteikti iznāk koordinētāk nekā jaunietim, mums ir iespēja sadarboties ar

[Akadēmiskās informācijas] centru, bet tas [ārvalstu izglītības dokumentu] pielīdzināšanas process nav vienkāršs.”

Profesionālo skolu pieredze, iekļaujot diasporas jauniešus, liecina, ka būtu nepieciešama pašvaldības līmeņa koordinēta rīcība remigrējušo jauniešu atbalstam. Tehnikuma vadītāja, balstoties uz savas izglītības iestādes pieredzi, stāsta: “Diasporas jaunieši un bērni, kas atgriežas [Latvijā] no Eiropas, nenonāk sociālā darbinieka redzeslokā. Droši vien sociālais darbinieks plašākā novadā šādu bērnu, kas atgriezies pie vecvecākiem, nemaz nepamana. Tādējādi jaunais cilvēks ilgu laiku izkrīt no sociālā darbinieka jautājumu loka, un atkal tehnikums ir tas, kas šo jautājumu aktualizē, un ir diezgan sarežģīti pierādīt, ka ir vajadzīga šī [sociālā darbinieka] uzmanība. Mums šāds gadījums [kad remigrējušam jauniešiem bija nepieciešams sociālā darbinieka atbalsts] bija, un sociālais darbinieks jutās aizvainots, uzstājot, ka viņa teritorijā šāda bērna nav, un nesaprotot, ko mēs vēlamies. Pagāja trīs, četri mēneši, kamēr sociālais darbinieks pieslēdzās šim bērnam, un bērns jau ir paslīdējis starp tehnikumu un mājupeļu, kur viņš brauc pat uz citu novadu pie vecmāmiņas. Arī vecmāmiņa nelabprāt iesaistījās kontaktos [ar tehnikumu], [jo] viņa uzskatīja, ka visu dara pareizi. Sociālais darbinieks [arī] nelabprāt iesaistījās šajā komandas darbā

[lai palīdzētu jauniešiem].” Lai šādu situāciju novērstu, pēc tehnikuma pārstāves domām, būtu “jādara zināms novadam, pašvaldībai vai pagastam, ka ir atgriezies un pie manis sāk dzīvot šāds bērns”.

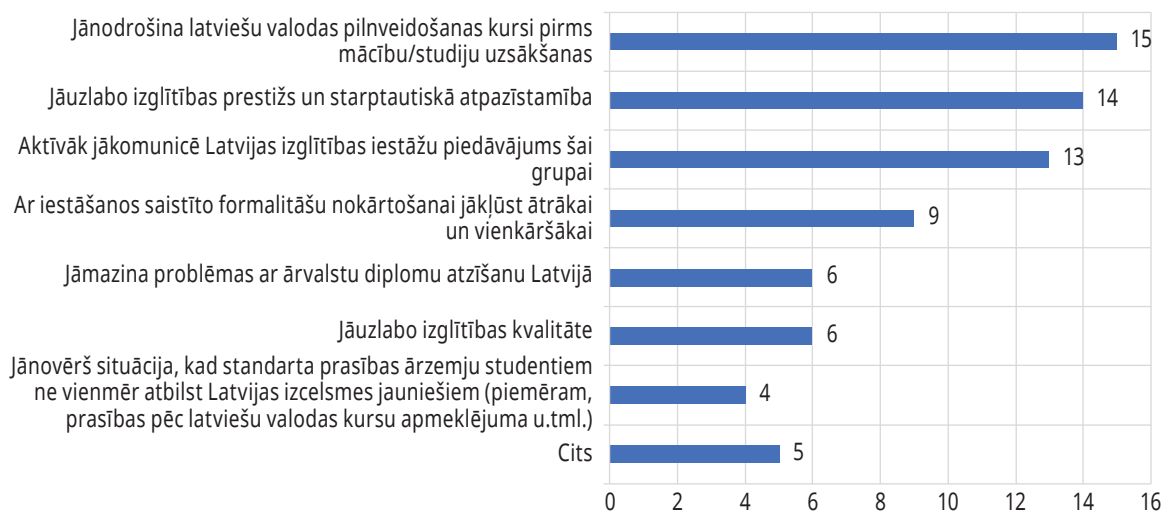
Pieredze darbā ar diasporas jauniešiem ir salīdzinoši nelielai profesionālās izglītības iestāžu daļai Latvijā, taču tā sniedz svarīgu ieskatu par to, kādi soļi būtu jāveic, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu. Par šo jautājumu profesionālo izglītības iestāžu skatījumā – nākamajā ziņojuma apakšnodaļā.

Pasākumi diasporas jauniešu piesaistīšanai profesionālajai izglītībai Latvijā

Uzkrātā profesionālo skolu pieredze, izglītojot diasporas jauniešus un sazinoties ar viņiem, liecina par diviem galvenajiem šķēršļiem, kas apgrūtina plašāku diasporas jauniešu uzņemšanu Latvijas profesionālajās skolās. Viens ir nepietiekamais jauniešu latviešu valodas prasmes līmenis, otrs – ārzemēs iegūtu izglītības dokumentu atzīšanas process un izmaksas Latvijā.

Nepieciešamība nodrošināt latviešu valodas pilnveidošanas kursus pirms mācību uzsākšanas profesionālo skolu aptaujā ir visbiežāk minētā (n = 15) diasporas jauniešu piesaistīšanai izglītībai Latvijā (50. attēls).

Attēls 50: Kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu

Bāze: profesionālās izglītības iestādes, kas uzskata, ka ir vērts piesaistīt diasporas jauniešus, vai kam grūti pateikt, vai to vērts darīt (n = 29)

Tomēr, kā liecina iepriekš šajā ziņojumā aprakstītā profesionālās izglītības iestāžu pieredze, ar to vien varētu nepietikt, un būtu jāisteno tāds izglītības iegūšanas modelis, kas sekmē profesionālās izglītības saturu un latviešu valodas apgūšanu vienlaikus.

Nepieciešamība uzlabot Latvijas izglītības prestižu un starptautisko atpazīstamību ($n = 14$) ir atzīmēts kā otrs svarīgākais solis. Pētījuma dalībnieki uzsver, ka Latvijas profesionālās izglītības iestādes sniedz starptautiskā darba tirgū konkurētspējīgu izglītību. Vienas profesionālās skolas vadītāja norāda: “Mēs domājam, ka gatavojam jauniešus savam [Latvijas] darba tirgum. Ļoti daudz Latvijas būvnieku strādā ārzemēs. Latvijā paliek ap 20%, pārējie strādā Eiropas Savienībā – Vācijā, Lielbritānijā, Īrijā, Norvēģijā. Būvniecībā ir tāda sistēma, ka šie cilvēki fraktējas – pastrādā mēnesi, divus un brauc atpakaļ, šie uzņēmumi [kas fraktē būvniekus] ir reģistrēti lielākoties mūsu valstī. Strādāt [uz ārzemēm] aizbrauc arī jaunieši. Tā ir interese par lielāku algu, bet šo pienesumu caur nodokļiem viņi tomēr dod mūsu firmām [Latvijā]. Es domāju, ka mums jādomā par to, lai šī nauda paliek te, mēs nevaram strādāt tikai [citur] Eiropas Savienībā, tad beigās mums nekas nepaliek. Politikai jābūt tik gudrai, lai cilvēki maksā nodokļus Latvijā. Rezultātā lielākā daļa jau grib atgriezties.”

Cits pētījuma dalībnieks nosauc citus piemērus, kas liecina par profesionālās izglītības kvalitāti Latvijā: “Puiši, kas mācījās par automehāniķiem, tagad strādā Vācijā, un viņu diplomu ir atzīti, mūsu meitenes strādā Portugālē par pavārēm un ir atzītas [speciālistes] tur.” Tajā pašā laikā seši aptaujas dalībnieki ir norādījuši, ka diasporas jauniešu piesaistīšanai Latvijas profesionālajai izglītībai uzlabojumi tomēr ir nepieciešami.

Aktivāk komunicēt Latvijas izglītības iestāžu piedāvājumu diasporai ($n = 13$) ir trešais biežāk minētais pasākums diasporas jauniešu piesaistīšanai Latvijas profesionālajai izglītībai.

Fokusgrupas diskusijā vienas profesionālās skolas vadītāja norāda: “Ir jārūnā ar cilvēkiem, kas atrodas ārzemēs. Viņiem šīs informācijas, lai atgrieztos mācīties vai

līdzdarbotos tālmācībā [Latvijā], nav. Uz vietas [Latvijā] mums šī sistēma nav sakārtota. Ja mēs sāktu runāt un ja jaunieši, kas ir aizbraukuši [uz ārzemēm] no mūsu un citām mācību iestādēm, redzētu, ka viņiem durvis [Latvijā] ir atvērtas, domāju, ka interese būtu lielāka. Ja bērni atgriežas un mācās, tas var būt arī pamats vecākiem sākt raudzīties uz savu dzimto pusi. Mūsu [skolu piedāvātās] profesijas tautsaimniecībai ir ļoti nepieciešamas, darba piedāvājums arī ir pietiekams. Pareizi risināts jautājums varētu radīt jauniešu un ģimeņu atgriešanās vilni.”

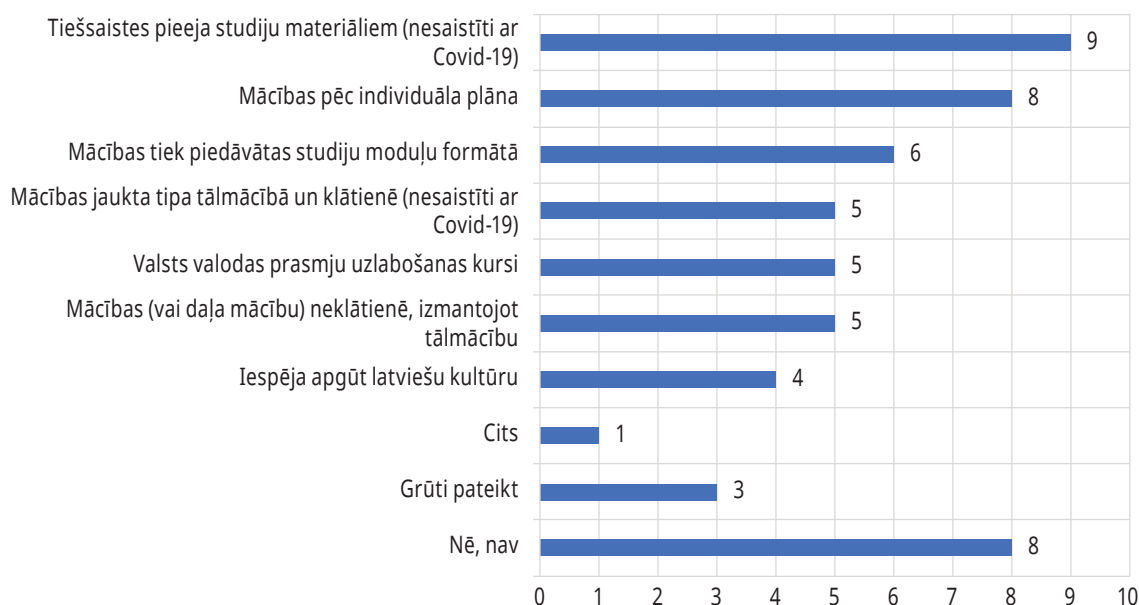
Ceturtajā un piektajā vietā pēc aptaujas dalībnieku atbildēm ierindojas nepieciešamība vienkāršot ar iestāšanos saistīto formalitāšu nokārtošanu ($n = 9$) un mazināt problēmas ar ārvalstu diplomu atzīšanu Latvijā ($n = 6$). Profesionālās izglītības iestādes vadītāja šā pētījuma fokusgrupas diskusijā uzsver, ka maksa par ārzemju diploma atzīšanu Latvijā kopā ar procedūru, kas jāveic dokumentu iesniegšanai Akadēmiskās informācijas centrā, ir šķērslis izglītības pieejamībai diasporas jauniešiem Latvijā. Viņa iesaka: “Manuprāt, nevajadzētu par šo pakalpojumu [izglītības dokumenta pielīdzināšanu] piemērot maksu. Ja mēs vēlamies piesaistīt diasporu [izglītībai Latvijā], tad šim ir jābūt valsts atbalstītam [pakalpojumam]. Tālāk jau [procedūras ziņā] tehnikums visu ir gatavs darīt, bet no maksas būtu jāatsakās, un tas ļoti palīdzētu [piesaistot diasporas jauniešus].”

Papildus minētajiem pasākumiem aktuāls ir arī jautājums par to, vai izglītības iestādei ir kādi īpaši piedāvājumi, kas varētu būt interesanti diasporas jauniešiem (51. attēls).

Visbiežāk aptaujā kā risinājumu, kas varētu būt interesants studēt gribētājiem diasporā un ko profesionālā skola piedāvā, profesionālo skolu pārstāvji min tiešsaistes pieeju mācību materiāliem ($n = 9$), kam seko mācības pēc individuāla plāna ($n = 8$), mācības studiju moduļu formātā ($n = 6$) un mācības, kombinējot tālmācību un mācības klātienē ($n = 5$).

Viens no aptaujas respondentiem paskaidro savu pieeju: “Definējot [audzēkņu] mērķa grupas tehnikuma jaunajai Attīstības

Attēls 51: Vai izglītības iestādei ir kādi īpaši piedāvājumi, kas varētu būt interesanti diasporas jauniešiem

Bāze: visas profesionālās izglītības iestādes, kas atbildēja uz jautājumu (n = 29)

un investīciju stratēģijai (2021–2027), diasporas jaunieši tiek izvirzīti kā viena no prioritārajām grupām, attiecīgi paredzot tam resursus. Tiek papildināts izglītības programmu piedāvājums, paredzot programmā mācību procesa norisi klātienē, organizējot 60% no apgūstamās vielas mācībām attālināti (sesijas klātienē).”

Tomēr, kā norāda cits aptaujas dalībnieks, “attālināti ir [mācāma] teorija, praktiskā [daļa] ir skolā [klātienē]”, jo daudzās jomās profesijai nepieciešamās zināšanas attālināti apgūt nevar.

Liela grupa (n = 8) uz šo jautājumu atbildējuši, ka tāda piedāvājuma, ko izglītības iestāde īsteno un kas varētu būt interesants jauniešiem diasporā, viņiem nav. Iespējams, šo atbildi pamato respondenta vārdi, ka “[mums ir] parasts piedāvājums visiem [audzēkņiem], kas mums liekas gana labs”. Turklāt, kā jau minēts iepriekš, šobrīd vairums profesionālo izglītības iestāžu Latvijā diasporas jauniešus neuzlūko kā atsevišķu mērķa grupu.

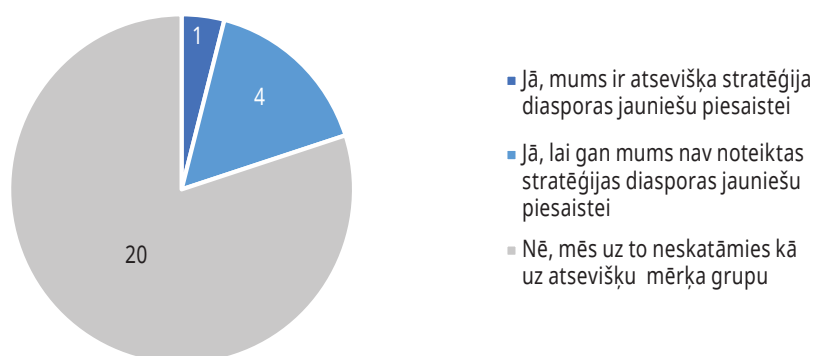
Koledžu skatījums uz izglītības piedāvājumu diasporai

Apziņa, ka diaspora ir atsevišķa potenciālo audzēkņu mērķa grupa

Absolūts vairākums Latvijas koledžu neorientējas uz ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes jauniešiem kā atsevišķu studentu mērķa grupu (n = 20) (52. attēls). Četri respondenti norādīja, ka viņu koledžas diasporas jauniešus apzinās kā atsevišķu mērķa grupu, lai gan tām nav noteiktas stratēģijas diasporas jauniešu piesaistei. Tikai vienai koledžai bija atsevišķa stratēģija diasporas jauniešu piesaistei.

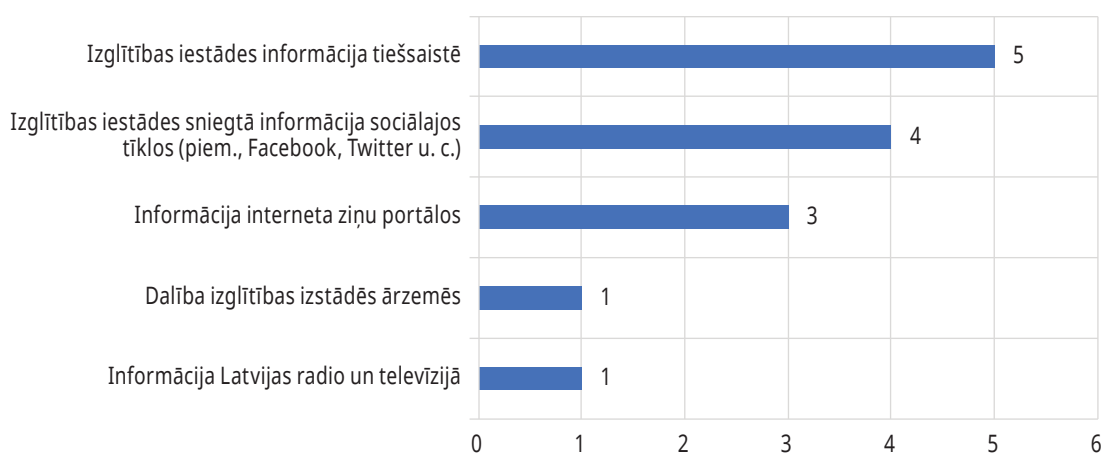
Visbiežāk kā informācijas izplatīšanas veidu studēt gribētāju uzrunāšanai diasporā koledžas izmanto tiešsaisti (n = 5), kam seko sociālie tīkli (n = 4), informācijas izvietošana interneta ziņu portālos (n = 3), vienā gadījumā norādīta dalība izglītības izstādēs ārzemēs un vienā – informācijas izvietošana Latvijas radio un televīzijā (53. attēls).

Attēls 52: Vai koledža orientējas uz ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes jauniešiem (diasporas jauniešiem) kā vienu no atsevišķām mērķa grupām

Bāze: visas koledžas (n = 25)

Attēls 53: Kādus informācijas izplatīšanas veidus koledžas izmanto diasporas jauniešu piesaistīšanai

Bāze: tie, kuri orientējas uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu (n = 5)

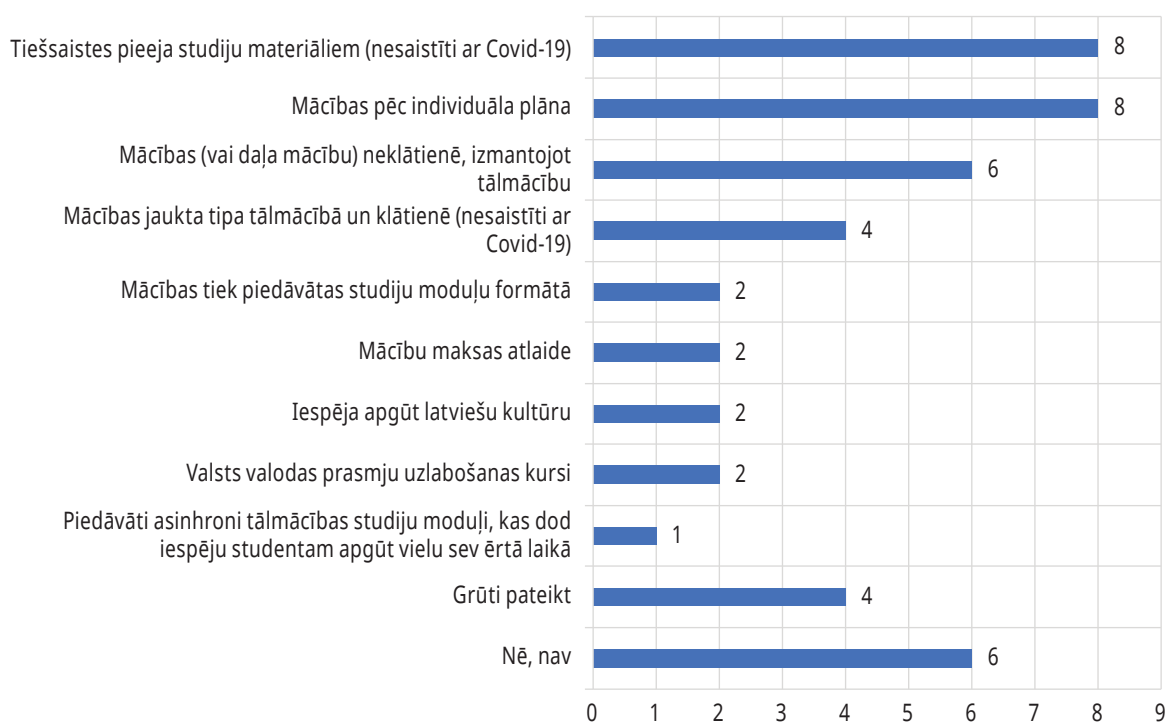
Trīs no piecām koledžām, kuras orientējas uz diasporas pārstāvjiem kā atsevišķu potenciālo studentu mērķa grupu, savā komunikācijā tiešā veidā aicina diasporas jauniešus studēt Latvijā šajās izglītības iestādēs. To dārot, visas trīs koledžas jauniešus uzrunā latviešu valodā, viena to dara arī angļu valodā.

Par komunikāciju ar diasporu un to, kas tās pārstāvjus mudina mācīties Latvijā, koledžas pārstāve, kur studējošie no diasporas veido 15–20% no studentu kopskaita, šā pētījuma fokusgrupas diskusijā stāstīja: “Mēs savus studentus regulāri aptaujājam, un tas, ko viņi saka [ir tas], ka [mācīties pie mums viņus motivē] izglītības pieejamība latviešu valodā; ja tā ir tālmācība, viņi var dzīvot, strādāt un mācīties viņiem ērtā valodā un laikā. Un, protams, viens no motivējošiem

faktoriem ir tieši [tas], lai, paaugstinot kvalifikāciju, [viņi] atgrieztos un iegūtu labāk atalgotu darbu jau citā statusā Latvijā.”

Vērtējot, kādi īpaši koledžas piedāvājumi varētu būt interesanti diasporas jauniešiem, šo izglītības iestāžu pārstāvji visbiežāk minēja tiešsaistes pieeju studiju materiāliem (n = 8) un mācības pēc individuāla plāna (n = 8) (54. attēls). Tālmācību piedāvāja sešas koledžas, kombinētas klātienē un tālmācības studiju programmas, ko īsteno koledža, minēja četri respondenti. To, ka mācības tiek piedāvātas studiju moduļu formātā, ir mācību maksas atlaide, iespēja apgūt latviešu kultūru, latviešu valodu, pieminēja divi respondenti. Seši respondenti norādīja, ka īpašu piedāvājumu, kas varētu būt interesanti diasporas jauniešiem, koledžai nav.

Attēls 54: Vai koledžā ir kādi īpaši piedāvājumi, kas varētu būt interesanti diasporas jauniešiem?

Bāze: visas koledžas, kas atbildēja uz jautājumu (n = 23)

Izvērsot jautājumu par tālmācības pievilcību studentiem no diasporas, pētījuma dalībiece no koledžas ar dabas un eksakto zinātņu ievirzi norādīja: “Pašlaik mums nav studentu [no diasporas], jo, tā kā notiek praktiskās nodarbības, mums ir vajadzīga studentu klātbūtne. Mums ir zobu māsu asistente profesionālā vidējā programmā, viena studente, kas uz [Covid-19] pandēmijas laiku atgriezusies uz dzīvi Latvijā, bet vairāk tādas intereses nav, un mēs arī neesam strādājuši uz [remigrantu] diasporu Latvijā.”

Citas koledžas pārstāve piekrīt, ka izglītības jomas profils nosaka, cik daudz var palauties uz apmācību tiešsaistē kā risinājumu diasporas studentu piesaistei: “Arī tagad, pandēmijas laikā, jebkurā specialitātē attālināti studēt var, bet praktiskās nodarbības ir praktiskās nodarbības.” Diskusijas dalībnieks no citas jomas uzskata, ka arī vispārējā studiju jomas popularitāte varētu ietekmēt koledžu spēju piesaistīt studentus no diasporas: “Mums [koledžā] jauniešiem ir tehniskās specialitātes. Jauniešiem vispār ir diezgan maza interese [par tehniskajām specialitātēm].”

Neraugoties uz to, ka līdz šim jautājums par diasporas studentu piesaistišanu

vairumam koledžu nav bijis aktuāls, pētījuma diskusijas dalībnieki piekrita, ka šāda interese koledžām būtu, ja būtu nacionāla mēroga atbalsta mehānismi īpaši reglamentētajās profesijās, lai Latvijas diasporas studenti mācītos Latvijā. Pētījuma dalībiece no koledžas, kas piedāvā studiju programmas reglamentēto profesiju jomā, uzsvēra: “Šāda valsts politika ir nepieciešama. Mēs nevaram gaidīt, ka mēs katrs individuāli, katra koledža, augstskola vienatnā kādā statusā – privātā vai valsts, individuāli darīsim, aicināsim. Ja tas valstij ir nozīmīgi, ir jāsāk no valsts stratēģijas. Kādā veidā? Kurus piesaistām? Kurus uzrunājam kā jauniešus, kurus uzrunājam mūžizglītības kontekstā? Tai ir jābūt nevis atsevišķu interesentu – izglītības iestāžu – darbībai, bet valsts stratēģiski vadītai darbībai. Ja valstij ir vajadzīgi šie cilvēki, kas dažādu iemeslu dēļ ir devušies prom, tad vispirms valstij arī ir jāiesaistās. Es domāju, ka visas izglītības iestādes tūlīt būtu gatavas atsaukties, ja redzētu skaidru valsts nostāju.”

Šajā pētījumā veiktā aptauja rāda, ka koledžas būtu ieinteresētas uzņemt studentus no diasporas. Plašāk par to – ziņojuma nākamajā apakšnodaļā.

Motivācija piesaistīt diasporas audzēkņus nākotnē

Vairums aptaujāto koledžu pārstāvju uzskata, ka nākotnē būtu vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti koledžai (n = 16) (55. attēls). Vienas koledžas pārstāve sacīja: “Mēs [uz diasporas studentu piesaistīšanu] skatāmies pozitīvi, domājam arī paplašināt [studentu] auditoriju [un] attiecīgi domājam, kā aizsniegt arī tautiešus ārzemēs. Mūsu interesēs ir darbs ar šiem cilvēkiem.”

Septiņiem koledžu aptaujas respondentiem nebija noteikta viedokļa par studentu piesaistīšanu no diasporas, taču noraidošas attieksmes pret šo ideju nebija nevienam. Koledžu viedokļa formulēšanu ietekmē arī jautājums par koledžu statusu augstākās izglītības pārvaldības modeļa maiņas ietvaros, kas tiek lemts pašlaik (LSM, 2020).

Pētījuma dalībniece no koledžas Rīgā uzsver: “Izglītības sistēmai arī uz ārpusi ir jārada pārlicība, ka tā ir stabila. Šobrīd Latvijas izglītības sistēma ir absolūti nestabila, jo ir dažādas ieilgušas reformas. Viena no šīm reformām [augstākajā izglītībā], kas raisa milzīgas pretrunas starp Izglītības un zinātnes ministriju un visiem pārējiem sociālajiem partneriem, ir šī neskaidrība, kādā statusā vispār mūsu izglītības iestādes [koledžas] būs. Vēl bažīgākus mūs dara tas, ka statuss, kādā augstākās izglītības centrs AIKA/AIC šobrīd grib pārvērst daļu

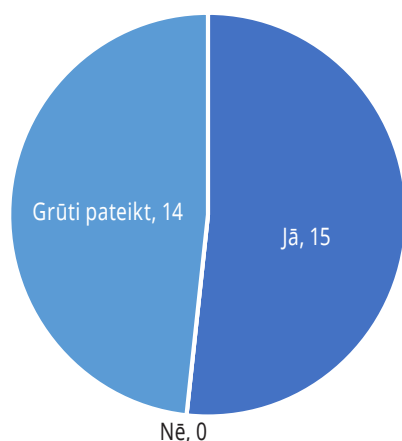
no izglītības iestādēm, diplomu padarīs neinteresantu un nepievilcīgu ārvalstīs dzīvojošajiem. Mēs vēlreiz atgriežamies pie valsts izpratnes par to, ko valsts vēlas, lai to varam skaidri komunicēt gan iekšzemē, gan tautiešiem ārpusē.”

Cita pētījuma diskusijas dalībniece no koledžas, kas īsteno trīsgadīgas studiju programmas, piekrīt: “Tiešām pašlaik būtiskākais ir jautājums par koledžu nākotni. Mēs nevaram aicināt studentus, ja mēs [paši] neesam pārliecināti, kā tālāk būs. Cilvēkam [studentam] ir jāzina, kas būs pēc tam.”

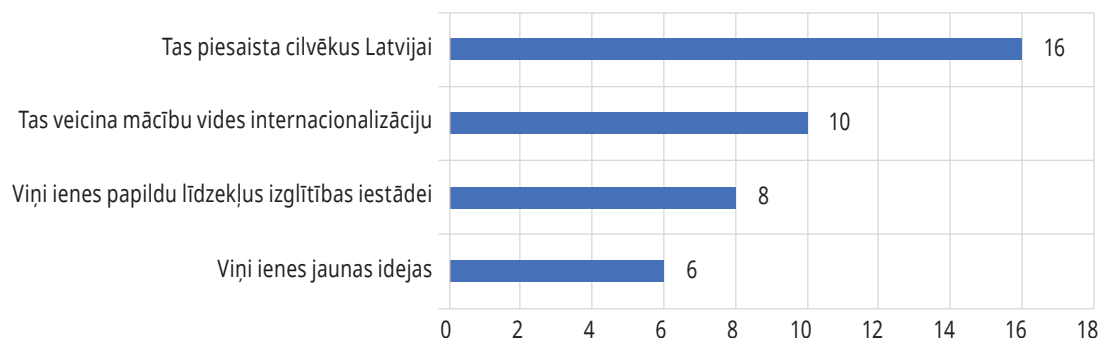
Uz jautājumu, kāpēc koledžai būtu vērts piesaistīt studēt gribētājus no diasporas, visbiežāk sniegtā atbilde bija, ka tas piesaista cilvēkus Latvijai (n = 16) (56. attēls). Šo redzējumu ilustrē pētījuma diskusijā teiktais: “[Izglītība Latvijā] varētu būt instruments, ar kuru palīdzēt ārzemēs dzīvojošajiem latviešiem atgriezties Latvijā un integrēties Latvijas darba tirgū. Varbūt [izglītošanās Latvijā mudinātu diasporas studentus] ne tikai skatīties uz ārzemēm, bet arī atgriezties Latvijā. [Pie] mums studē cilvēki lielākoties jau gados, vidējais vecums 28–37 gadi. Ārzemēs dzīvojošo latviešu ir diezgan liels procents, un šie cilvēki uzskata, ka šis [izglītība, ko iegūst šajā Latvijas koledžā] varētu būt instruments, kas viņiem palīdzētu atgriezties un sekmīgi atrast [darbu] Latvijā. Tāpēc arī vairums no viņiem ir motivēti studēt pie mums koledžā.”

Nākamais svarīgākais ieguvums, ko minēja respondenti, ir tas, ka studenti no diasporas veicinātu mācību vides internacionalizāciju (n = 10). Trešajā vietā – atziņa, ka diasporas pārstāvju piesaistīšana koledžai dotu papildu finanšu līdzekļus (n = 8). Visbeidzot koledžu pārstāvji uzlūko diasporas studentus kā avotu jaunām idejām (n = 6). Tajā pašā laikā pētījuma dalībnieki atzīst, ka diasporas jauniešu sekmīgām studijām Latvijā ir nepieciešama atbalsta sistēma. “[To] var salīdzināt ar Erasmus studentiem. Viņiem arī strādā atbalsta sistēma, kad viņi atbrauc studēt uz viesaugstskolu vai vieskoledžu. Viņiem arī tiek nodrošināta papildu informācija – kur meklēt, kur griezties, kam zvanīt, to var attiecināt arī uz diasporas jauniešiem,” saka viena no pētījuma dalībniecēm. Par to, kā koledžas redz diasporas studentu vajadzības, – nākamajā ziņojuma apakšnodaļā.

Attēls 55: Vai nākotnē būtu vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti koledžai?

Bāze: visas koledžas, kas atbildēja uz jautājumu (n = 23)

Attēls 56: Kāpēc koledžai būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus?

Bāze: koledžas, kas uzskata, ka būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus (n = 16)

Attēls 57: Lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras diasporas jaunieši, iekļaujoties mācību vidē Latvijā

Bāze: visas koledžas, kas atbildēja uz jautājumu (n = 23)

Atbalsts, kas nepieciešams diasporas studentiem koledžās

Lai arī daži respondenti (n = 5) aptaujā atzīst, ka īpašus izaicinājumus diasporas studentiem, iekļaujoties mācību vidē Latvijā, nav novērojuši, vairums tādus ir pamanījuši (57. attēls). Kā lielākās grūtības, studentiem no diasporas iekļaujoties mācību vidē Latvijā, koledžu pārstāvji min atšķirīgu šo studentu sagatavotību attiecībā uz mācību vielu (n = 13). “[Ja cilvēks ieguvis vidējo izglītību citā skolu sistēmā] acīmredzot ir nepieciešami izlīdzinoši kursi, lai sabalansētu specifiskās zināšanas, kas nepieciešamas, piemēram, ķīmijā,” saka pētījuma dalībniece.

Otrs koledžu aptaujā biežāk minētais šķērslis diasporas jauniešu sekmēm mācību

procesā ir nepietiekama latviešu valodas prasme (n = 10).

Viena no pētījuma dalībniecēm paskaidro: “Mums ir bijuši gadījumi, kad atgriežas jaunieši, kaut vai no ASV. Atbalsts [viņiem] ir vajadzīgs latviešu valodas kontekstā. Pirmās paaudzes emigrantam dzimtā valoda, protams, ir un nav zudusi, bet jaunietim, īpaši, ja viņš beidzis mūsu izpratnē vidusskolas līmeni, mācīties tur svešvalodā, ir nepieciešams atbalsts latviešu valodas kontekstā. Arī reglamentētajās profesijās, ja studenti dodas praksē, kur jārunā ar pacientiem, viņiem ir jābūt [pacientam zināmas] valodas prasmēm.”

Trešās biežāk minētās grūtības ir neatbilstība starp studentu gaidām un izglītības iestādes piedāvājumu, kā arī iekļaušanās vietējā sabiedrībā (n = 6). Koledžas pārstāve

saka: “Ja atgriežas jaunieši, kas aizvesti kā bērni vai dzimuši ārzemēs, tad, visticamāk, atbalsts valodas ziņā un sociālās sistēmas izprašanā [Latvijā] ir nepieciešams.” Retāk ir minētas grūtības, kas saistītas ar atšķirīgu savstarpējo attiecību kultūras pieredzi, – koledžas pasniedzēju nepietiekama pieredze darbā ar citu valstu vai kultūru pārstāvjiem (n = 3), problēmas ar kursa biedriem (n = 1) un paaugstinātas prasības pret pasniedzējiem (n = 1). Tomēr par to, ka nesaprašanās kultūras atšķirību dēļ var veidoties un ietekmēt sekmīgu izglītības iegūšanu, liecina arī šāds pētījuma dalībnieka novērojums: “Bieži vien ir problēma ar to, ka tur, kur viņš [jaunietis] ir mācījies ārzemēs, apmācības sistēma ir bijusi daudz vienkāršāka. Arī šī ir problēma, ar ko mēs konkrēti esam saskārušies, gan ar [jauniešiem no] mūsu pašu brīvajām skolām [Latvijā], gan ar diasporas jauniešiem, kas [skolā] jūtas brīvi: skolotāju [uzrunā] uz Tu, [saka] šodien es negribu [strādāt vai mācīties]. Tādi audzēkņi pēc 9. klases ir bijuši. To risinām pārrunās ar vecākiem, individuālās sarunās. Ir, kad izdodas, un ir, kad – ne; tad audzēknis meklē citu skolu un iet prom.”

Atzīstot šādu situāciju veidošanos savstarpējo attiecību kultūras normu atšķirību dēļ dažādās izglītības organizācijās, cits pētījuma dalībnieks uzsver: “Skolās obligāti jābūt gan sociālajiem pedagogiem, gan psihologiem. Tad ar šiem audzēkņiem var strādāt,

jo skolotāji ir pietiekami noslogoti, un ne vienmēr grupas audzinātājs vai skolotājs ar šo problēmu tiek galā. Ir vajadzīgi labi [atbalsta] speciālisti.”

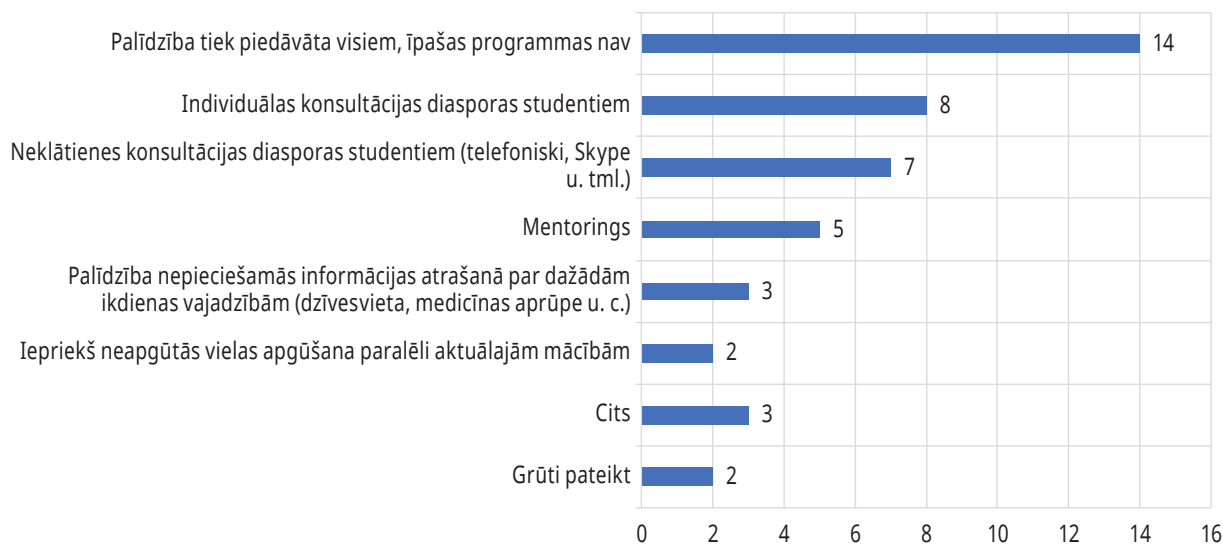
“Risinājums ir arī pedagogu vidū dominējošās nostājas maiņa,” saka vēl kāds pētījuma dalībnieks: “Protams, vide un situācijas mainās, arī pedagogiem ir jāmainās. Šīs metodes, kā mācīt, [studentu] ieinteresēšana ir būtiska. Tā kā vide ir ļoti mainīga, arī mūsu pedagogi [koledžā] ļoti mainās. Ir jāapgūst šī brīvā pieeja, ir jāmaks viņus [studentus pēc vidusskolas] ieinteresēt. Bet atbalsts [pasniedzējiem un audzēkņiem], protams, ir vajadzīgs.”

Informācija par to, kādu atbalstu Latvijas koledžas nodrošina, lai palīdzētu diasporas studentiem sekmīgi iekļauties mācību procesā, – nākamajā apakšnodaļā.

Atbalsts, ko koledžas nodrošina diasporas jauniešiem

Runājot par atbalstu, kādu koledžas nodrošina, lai palīdzētu studentiem no diasporas iekļauties mācību procesā, visbiežāk respondenti norāda, ka palīdzība tiek piedāvāta visiem, īpašas programmas nav (n = 14) (58. attēls). Savā pieredzē dalās viena no pētījuma pārstāvē: “Mums [koledžas atbalsta sistēma] strādā uz visiem 1. kursa

Attēls 58: Kādu atbalstu, kas palīdzētu diasporas jauniešiem iekļauties mācību procesā, piedāvā

Bāze: visas koledžas (n = 25)

studentiem, jo šobrīd situācija ir tāda, ka arī vietējiem jauniešiem ir ļoti vajadzīgs atbalsts. Pēdējos gados esam novērojuši, ka uz iestājek sāmeniem topošais students nāk ar vecākiem, acīmredzot viņam ir vajadzīgs šis atbalsts.”

Tātad, ja koledžā ir integrēta vispārēja studentu atbalsta sistēma, tas palīdz gan studentiem no diasporas, gan studentiem, kas pārstāv citas sociālās grupas. Vēl viens šāds visus studentus aptverošs palīdzības piemērs ir “izlīdzinošie kursi, piemēram, ķīmijā farmaceita asistentu studiju programmā”. Divi respondenti aptaujā arī norādījuši, ka diasporas studentiem ir iespēja apgūt neapgūto vielu paralēli studijām.

Individuālās konsultācijas diasporas studentiem ir otra biežāk minētā atbilde (n = 8) uz jautājumu, kā koledžas palīdz diasporas jauniešiem iekļauties mācību procesā Latvijā. Pieci respondenti min mentoringu, trīs norāda, ka diasporas studentiem palīdz atrast informāciju par dažādām ikdienas vajadzībām.

Vēl pētījuma fokusgrupas diskusijā tika norādīts, ka palīdzība, kas diasporas studentiem ir nepieciešama un ko koledža sniedz, ir saistīta ar koledžas saziņu ar studentu darba devējiem studiju praksēs.

Koledžas pārstāve saka: “Esam novērojuši, ka [studentiem no diasporas] ir nepieciešams papildu atbalsts [saziņā ar darba devēju]. Tas prasa no mums papildu darbu, jo viņiem [diasporas studentiem] ir nepieciešams komunicēt ar saviem darba devējiem, kas ir prakšu vadītāji, vai veikt kādus uzdevumus, kas saistīti ar studijām, un no mūsu puses vajadzīgi dokumentu tulkojumi, arī komunikācija ar trešajām personām, lai students to [praksi] veiksmīgi varētu realizēt. Mums ir programmas direktors, kas ar to nodarbojas, mums ir arī spēcīga atbalsta sistēma, darbinieki, kas strādā, lai sniegtu atbalstu studējošajiem. Katrai studiju programmai ir savs studiju koordinators, kura tiešajos pienākumos ietilpst ne tikai ar dokumentiem palīdzēt un risināt ar studijām saistītus jautājumus, bet arī sniegt atbalstu [studentiem], [viņus] motivēt, palīdzēt risināt dažādas situācijas.”

Šā pētījuma dati liecina: ja koledžā pastāv vispārēja studentu atbalsta sistēma, kas nodrošina atbalstu katram studējošajam, atbalsts ir pieejams arī diasporas studentiem.

Pasākumi diasporas jauniešu piesaistīšanai koledžām Latvijā

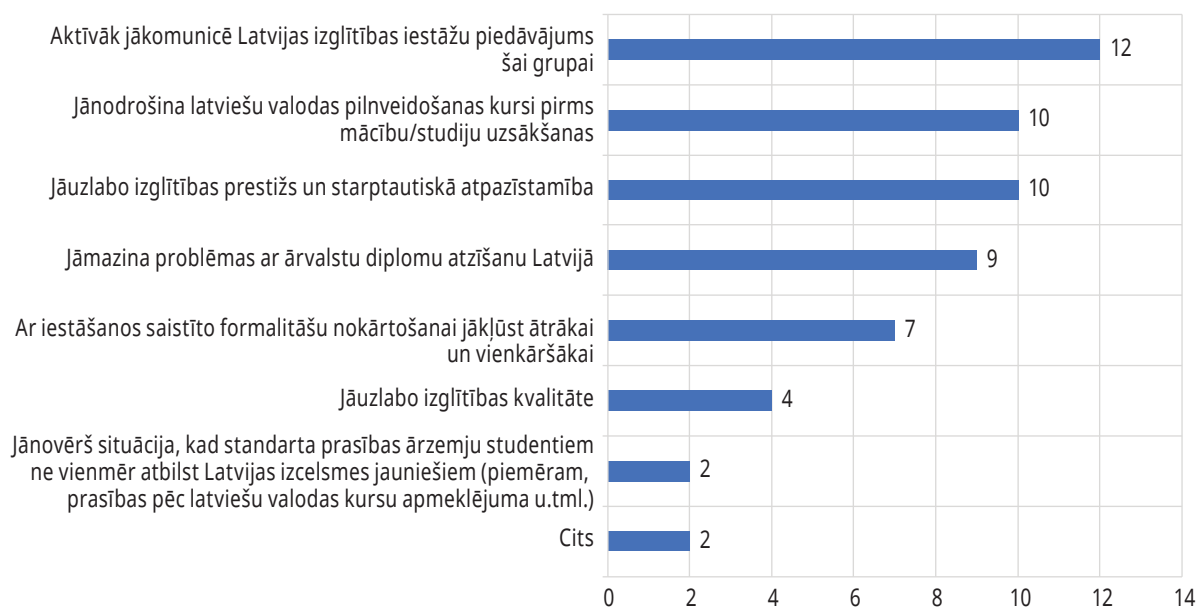
Lai nākotnē koledžas piesaistītu vairāk studentu no diasporas, nepieciešams aktīvāk komunicēt Latvijas izglītības iestāžu piedāvājumu šai sabiedrības grupai, bija pārliecināts vairākums koledžu pārstāvju (n = 12) (59. attēls).

Viens no aptaujas dalībniekiem rakstā: “Neraugoties [uz to], ka katra izglītības iestāde pati piesaista jauniešus gan no Latvijas, gan ārvalstīm, diasporas jauniešu piesaistē vajadzētu plašāk attīstīt centralizētu, uz Latvijas izglītības iespējām un piedāvājumiem orientētu un tieši uz diasporu vērstu informatīvu piedāvājumu – Latvijas izglītības dienas vai izstāde “Skola” Latvijā diasporas jauniešiem (virtuāli). Papildus iekļaujot ne tikai katras izglītības iestādes studiju piedāvājumu, iespējas un plānoto atbalstu, bet arī valsts atbalstu saistībā ar iekļaušanos Latvijas izglītojamo/studējošo pulkā. [Nepieciešams] arī plaši un detalizēti sniegt informāciju par nodarbinātības iespējām pēc studiju procesa un diploma iegūšanas [Latvijā]. Tāpat būtiski informēt par iekļaušanās iespējām sabiedrībā, tajā skaitā par nodarbinātības iespējām jau studiju laikā, tā veidojot piesaisti sabiedrībai un darba tirgum. Studijas kādā noteiktā izglītības iestādē nav atrauts puzzles gabaliņš no kopējās informācijas sistēmas par valsti.”

Kā divus nākamos svarīgākos soļus koledžu pārstāvji minēja nepieciešamību nodrošināt latviešu valodas pilnveidošanas kursus pirms studiju uzsākšanas (n = 10) un nepieciešamību mazināt problēmas ar ārvalstu diplomu atzīšanu Latvijā (n = 10).

Viena pētījuma fokusgrupas dalībniece norāda, ka aktuāls ir jautājums gan par ārvalstu diploma atzīšanu Latvijā, gan Latvijas izglītības iestādes diploma atzīšanu ārvalstīs: “Galvenais ir izglītības pielīdzināšana, un, protams, ir arī jāskatās, no kurām valstīm nāk studēt gribētāji. Tālāk jau reglamentētās profesijas, kuras mēs sagatavojam augstskolām. Kāds mērķis ir šim jauniešiem – vai viņš paliek pie mums strādāt, tātad mūsu valstī, un tad visas šīs sertifikācijas, vai viņš brauc atpakaļ uz mītnes valsti, un kā tad viņam pielīdzina mūsu izglītību šajā

Attēls 59: Kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu

Bāze: koledžas, kas uzskata, ka būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus, vai kam grūti pateikt, vai to vērts darīt (n = 23)

mītnes valstī. Būtu svarīgi, lai pie mums iegūtā izglītība ir pielīdzināma, vai [tas] būtu Amerikā vai Eiropā, vai [kur citur], īpaši reglamentētajās profesijās tam jābūt skaidri definētam.”

Cita fokusgrupas diskusijas dalībiece piekrīt un uzsver: “Ir ļoti svarīgi arī aiznest to informāciju ārzemju latviešiem, kā tiks atzīts [Latvijā iegūtas izglītības] diploms un profesija. Piemēram, [kvalifikācija] ārsta palīgs citās valstīs Eiropā netiek atpazīts. Jāsāk ar to, ka tad, kad mēs viņiem šo informāciju nododam, mums arī būtu skaidrs ziņojums sadarbībā ar Akadēmiskās informācijas centru par to, ko mēs piedāvājam un kā šis diploms būs atzīts citās valstīs.”

Vēl citas koledžas pārstāve norāda: “Aktuāls ir arī jautājums par praksēm, kā šis cilvēks var iziet profesionālās prakses, esot ārzemēs; vai tur standarti, piemēram, ja tās ir reglamentētas profesijas, ir saskaņoti [ar prasībām Latvijā]. Droši vien tad ir nepieciešami kādi pastāvīgi sadarbības partneri [ārvalstīs], kas nodrošina prakses un pārzina mūsu [izglītības sistēmas] specifiku.”

Turpinot par pasākumiem, kas veicami, lai uzlabotu Latvijas koledžas izglītību diasporas interesentu acīs, trešajā vietā aptaujā ierindojas vajadzība vienkāršot un paātrināt

ar iestāšanos izglītības iestādē saistīto procesu (n = 7). Četri respondenti aptaujā atzina, ka studējošo piesaistīšanai no diasporas būtu jāuzlabo izglītības kvalitāte: “Jāceļ mācību kvalitāte un jāraugās uz studentu kā uz klientu. Jāceļ klientu apkalpošanas kvalitāte.” Šis ieteikums sasaucas ar nepieciešamību veidot visaptverošu studentu atbalsta sistēmu koledžā. Uzsvērts arī tas, ka nepieciešams nodrošināt, lai visiem studējošajiem būtu vienādas iespējas un sociālekonomisks atbalsts, kas rosinātu jauniešus studēt Latvijā. Viens no aptaujas dalībniekiem norāda: “Lai piedāvātās studijas Latvijā būtu konkurētspējīgas, tām jābūt valsts dotētām kā daudzās citās Eiropas valstīs.”

Visbeidzot viena no pētījuma diskusijas pārstāvē uzsver, ka augstākās izglītības statuss koledžām ir būtisks pievilcības elements studentu acīs: “Piesaistīt [koledžai] varētu tas, ka tā ir augstākā izglītība un 2–3 gadu laikā cilvēks var nomainīt savu kvalifikāciju. Bieži vien [koledžā] studē cilvēki, kas augstāko izglītību ieguvuši jau vairākkārt, bet ir sapratuši, ka grib [studēt tieši šo specialitāti]. Tas varētu būt interesanti arī diasporas jauniešiem. Ja viņš paliek [Latvijā studēt reglamentētajā profesijā], tad 2–3 gadu laikā viņam jau ir augstākā izglītība, viņš var strādāt. Protams, kvalifikācijai

jābūt tādai, kas viņu interesē, [lai] viņš var pārkvalificēties, un [tai] noteikti [jābūt] augstākajai izglītībai. Mūsu koledžā studenti studē tāpēc, ka tā ir augstākā izglītība, tas ir augstākas atbildības līmenis, un tas rada arī pievienoto vērtību koledžām, kāpēc viņi varētu braukt uz šejieni [mācīties].”

Pētījuma dalībnieki, kas pārstāv Latvijas koledžas, ir pārliecināti, ka studentu piesaistīšanai no diasporas jāpiedāvā konkurētspējīga izglītība. Svarīga ir koledžas statusa prognozējamība, lai studentiem būtu garantija, ka ieguldītais laiks un resursi dod tādu izglītību, ko atzīs darba devēji visā pasaulē.

Augstākās izglītības iestāžu pieredze

Apziņa, ka diaspora ir atsevišķa potenciālo studentu mērķa grupa

Nedaudz vairāk nekā puse augstskolu pārstāvju ($n = 25$), kas piedalījās aptaujā ($n = 44$), atzina, ka neskatās uz diasporas jauniešiem kā uz atsevišķu mērķa grupu (60. attēls). Lai gan trešdaļa augstskolu saredz diasporas jauniešus kā vienu no atsevišķām mērķa grupām, tām pašlaik nav noteiktas stratēģijas viņu piesaistei, un tikai trīs augstskolām (vienai valsts un divām privātajām) bija speciāli izstrādāta stratēģija. Lielākā daļa privāto un Rīgas augstskolu pārstāvju atzina, ka viņi orientējas uz diasporas jauniešiem un ka viņiem ir speciāla stratēģija šim darbam. Visas trīs augstskolas, kam bija izstrādāta stratēģija, ir no Rīgas (61. attēls).

Fokusgrupās augstskolu pārstāvji sacīja: lai arī gandrīz nevienai no viņu pārstāvētajām iestādēm nav speciālas stratēģijas diasporas jauniešu piesaistei, viņi tos jauniešus, kaut arī ne visai lielu skaitu, pamana jau pirms uzņemšanas, un tajā brīdī šie jaunieši arī pieņem lēmumu, vai mācīsies studiju programmā latviski kopā ar lielāko daļu Latvijas izcelsmes jauniešu, kas dzīvo Latvijā, vai pievienosies ārvalstu studentiem. Valodas aspekts tika minēts visbiežāk kā galvenais faktors, kā šos jauniešus var atpazīt un kāpēc viņus vajadzētu izskatīt kā atsevišķu mērķa grupu.

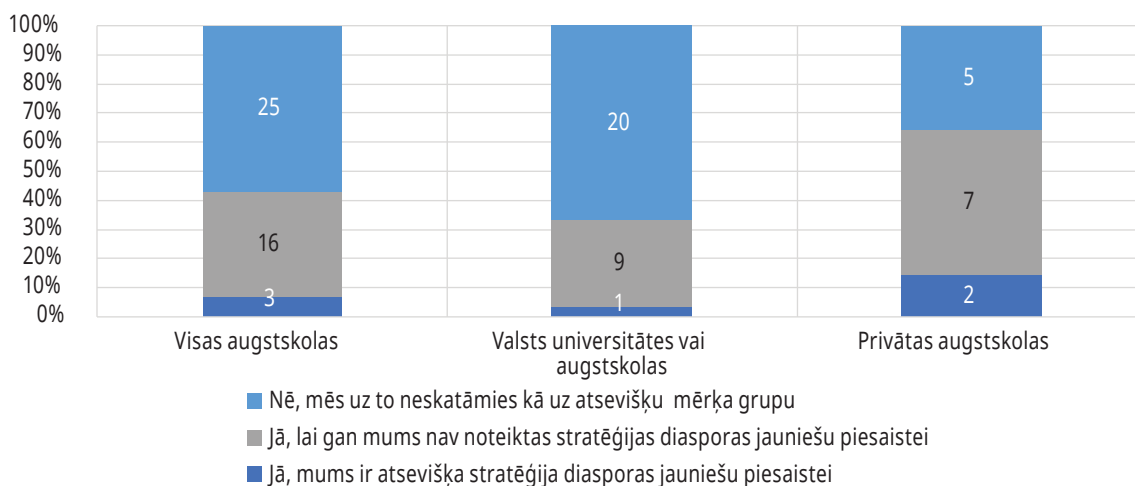
Valsts augstskolas pārstāve sacīja: “Ja man jāsaka, vai mums ir stratēģiskas mārketinga kampaņas, lai sasniegtu šos jauniešus, atbilde būtu – nē, un vai mēs strādājam ar šo grupu – tad atbilde droši vien būtu – jā. Tas, ko mēs ievērojam (es runāju par 5–12 studentiem semestri), mēs redzam, ka šie jaunieši, kas ir pieņēmuši lēmumu, ka viņi vēlas atgriezties Latvijā, jau ļoti mērķtiecīgi gadu iepriekš interesējas, kas viņiem jādara, lai iestātos studiju programmā latviešu valodā. Protams, mūsu studējošo serviss šos jauniešus konsultē, palīdz viņiem ar visu nepieciešamo informāciju. Ja viņi vēlas studēt angļu valodā, viņi griežas mūsu Ārvalstu studentu uzņemšanas nodaļā, kur viņiem palīdz, ar viņiem tiek strādāts. Mēs viņus uzņemšanas procesā pamanām kā atsevišķu grupu.”

To, ka nav atsevišķas stratēģijas, visu augstskolu pārstāvji pamatoja ar nelielu diasporas jauniešu skaitu un arī ar iespēju pieskaitīt viņus vai nu pie Latvijā dzīvojošajiem jauniešiem, vai ārzemju studentiem. Tās augstskolas, kurām ir atsevišķa stratēģija, vai arī tās, kas orientējas uz diasporas jauniešu grupu piesaistīšanu, bija lielākoties vai nu privātas augstskolas, vai valsts augstskolas, kurām ir pieredze ar ārvalstu jauniešiem, plašāks programmu piedāvājums citās valodās blakus latviešu valodai un jau dziļi nostiprināta internacionalizācijas politika iestādes līmenī.

Diskusijās ar augstskolu pārstāvjiem tika arī apspriests, kā var definēt diasporas jauniešus un vai varētu viņus izdalīt kā vienotu grupu. Viena no valsts augstskolu pārstāvētajām atzina: “Lielākoties tas ir individuāls atbalsts, kas atkarīgs no tā, vai viņš ir Eiropas Savienības pilsonis un kur ir iepriekš iegūta izglītība. Ir arī gadījumi, pārsvarā no bijušajām PSRS republikām, ka jaunietis atbrauc tāpēc, ka šeit dzīvo radnieki.” Lielākā daļa dalībnieku arī piekrita, ka diasporas jauniešu grupa ir ļoti plaša un dažāda, kas arī apgrūtina kādas vienotas stratēģijas izstrādi.

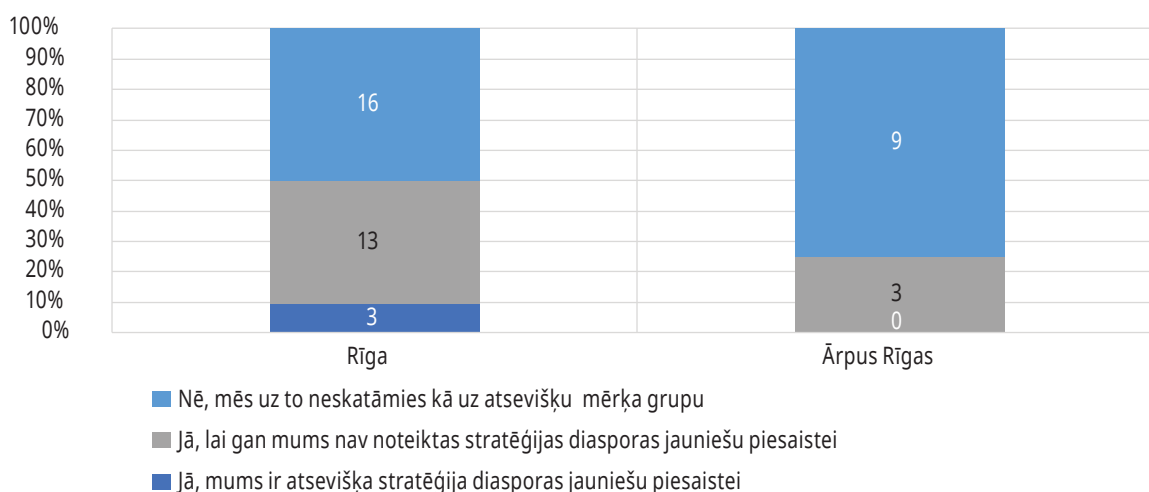
Reģionālas valsts augstskolas pārstāve teica: “Diasporas jautājums ir jāskatās, bet šobrīd vēl nav izaugusi tā paaudze, topošie studenti, viņu ir maz. Pie mums vēršas cilvēki, kas kaut kur jau studē, ar saitēm Latvijā, arī ar omīti, opīti, tā drīzāk ir doma semestri

Attēls 60: Kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu

Bāze: visas augstskolas (n = 44)

Attēls 61: Atšķirības atkarībā no augstskolas atrašanās vietas

Bāze: visas augstskolas (n = 44)

vai gadu pavadīt Latvijā. Varbūt pēc tam radīsies interese pārcelties, vairāk šādu gadījumu mums jau ir bijis neatkarības sākumā. Pilna laika studijās varētu būt šādi ārzemnieki, kuriem ir tālas saknes no Latvijas un kuriem gribas izzināt un pabūt šajā atmosfērā, tomēr tā grupa nav tik liela.”

Viedokļi par to, vai Latvijas izcelsmes jauniešus, kas pašlaik dzīvo ārpus Latvijas, vajadzētu atdalīt no Latvijā dzīvojošajiem vai arī pieskaitīt pie vispārējās ārvalstu studentu grupas, diskusijās ar augstskolu pārstāvjiem bija atšķirīgi. Augstskolas ar lielāku ārvalstu studentu īpatsvaru vairāk sliecās

diasporas jauniešus neatdalīt no ārzemniekiem viņu vajadzību un izglītības interešu ziņā. Šo augstākās izglītības iestāžu pārstāvji bija arī vairāk skeptiski noskaņoti, ka būs jebkad pietiekami liels diasporas jauniešu skaits, kuri gribēs mācīties pilna laika programmās un arī palikt Latvijā.

Reģionālās augstskolas pārstāve sacīja: “Mēs arī diasporas studentus īpaši neatdalām no ārvalstu studējošajiem, jo viņi ir iesaistīti šajā kopienā, viņi lielākoties ir ieinteresēti īstermiņa programmā, tā ir tāda kā nostalgija par savu valsti, ieraudzīt savas bērnības vietas vai apmeklēt kultūras

pasākumus, bet ir studenti, kas patiesi atgriežas Latvijā un redz savu nākotni te. Lielākā daļa, kas dzīvo ārvalstīs, cenšas pakārtot savu dzīvi, atbilstoši pieskaņojoties valstij, kurā dzīvo. Diez vai mēs varam cerēt uz tiem cilvēkiem, kas cenšas nostiprināties ārvalstīs. Viņiem ir svarīgi, lai dzīve tur būtu stabila un nodrošināta. Tāpēc ir jādoma, kā mēs varam strādāt ar diasporu un ko mēs viņiem varam piedāvāt.”

Viens no privātās augstskolas pārstāvjiem arī piebilda, ka vismazākais skaits no diasporas ir klātienē programmās un lielāks ir Erasmus un tālmācībā. Kaut arī viņiem diasporas jaunieši ir iekļauti stratēģijā kā atsevišķa mērķa grupa, šie jaunieši viņu vajadzību un attieksmes ziņā ir pa vidu: “Viņi nav īsti ārzemnieki, kas studē angļu valodā, viņi nav īsti vietējie. Latvieši ar ārzemju statusu. Pase ir cits jautājums. Diasporas jauniešus varētu iedalīt divās kategorijās: tie, kas dzimuši Latvijā un aizbraukuši pēdējos gados, viņi vairāk būtu piederīgi latviešiem, un tie, kas dzimuši ārzemēs, viņi vairāk būtu piederīgi ārzemniekiem. Tas atkarīgs arī no tā, cik agri viņi aizbraukuši, vai kā bērni te ciemojušies vasarās pie vecmāmiņas, bet viņi vienalga sevi neasociē [ar latviešiem], valodu neprot, un mēs ar viņiem runājam angļiski.”

Augstskolas, kurās lielākā daļa mācību programmu tiek piedāvātas klātienē un tikai latviešu valodā, fokusgrupu diskusijās

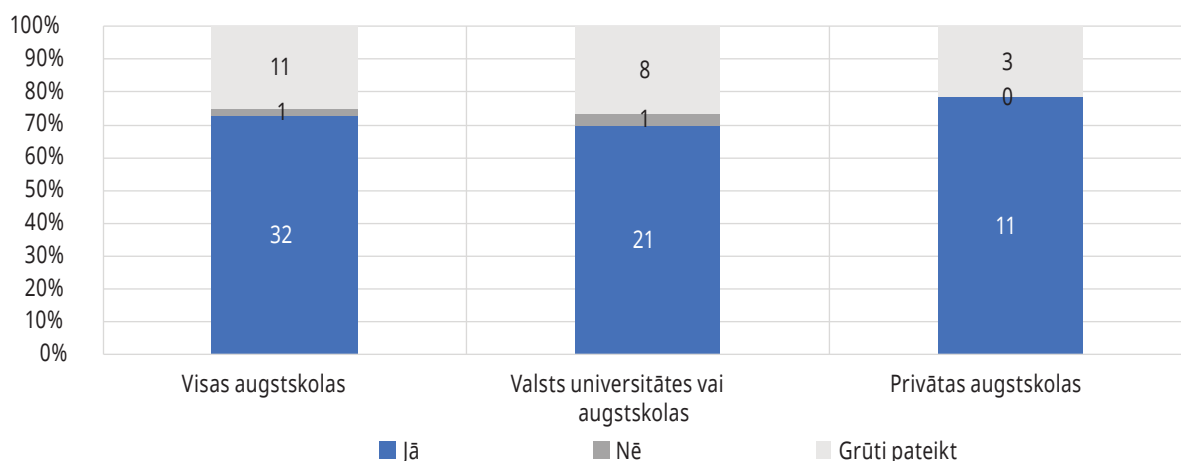
biežāk sliecās diasporas jauniešus pieskaitīt pie Latvijas pamatstudentu kategorijas. Kaut gan dažas augstskolas tomēr saredz atšķirības starp diasporas un Latvijā dzīvojošajiem jauniešiem – galvenokārt viņu latviešu valodas prasmes dēļ – un plāno iekļaut diasporas jauniešus kā atsevišķu grupu savā nākotnes studentu piesaistīšanas stratēģijā, jo viņu vajadzības un arī informēšanas un piesaistes veidi ir citādāki.

Motivācija piesaistīt diasporas studentus

Divas trešdaļas (n = 32) augstskolas pārstāvju, kas piedalījās aptaujā (62. attēls), piekrita, ka nākotnē būtu vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti viņu izglītības iestādei. Tikai viens aptaujātais atbildēja noliedzoši, uzskatot, ka “nav vajadzības, jo uz viņiem attiecas tas pats piedāvājums, kas uz Latvijas studentiem”. Tomēr lielai daļai augstskolu (n = 11) bija grūti izšķirties par atbildi uz šo jautājumu.

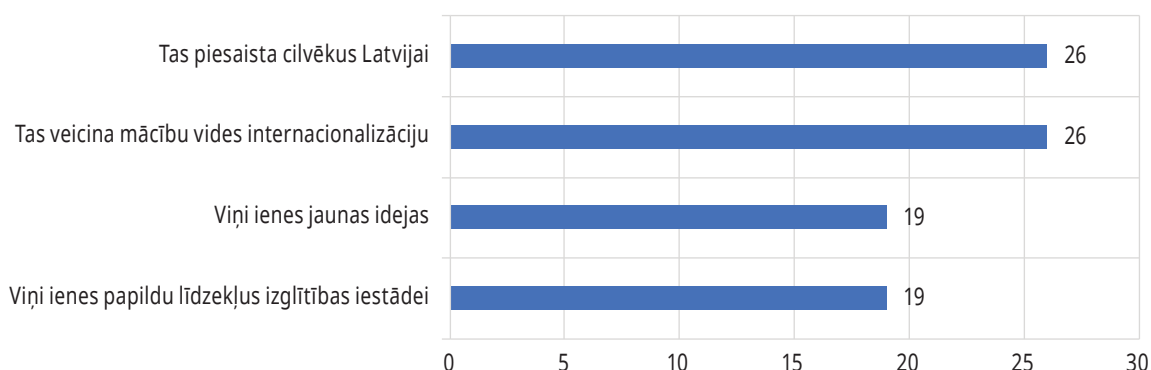
Kā divus galvenos iemeslus, kāpēc diasporas jauniešus vajadzētu piesaistīt augstskolas izglītībai Latvijā, augstskolu pārstāvji minēja to, ka tas piesaista cilvēkus Latvijai (n = 26) un veicina mācību vides internacionalizāciju (n = 26) (63. attēls). Nedaudz vairāk nekā puse aptaujāto (n = 19) piekrita, ka diasporas jaunieši ienes jaunas idejas, kā arī papildu līdzekļus izglītības iestādei.

Attēls 62: Vai nākotnē būtu vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti augstskolai?

Bāze: visas augstskolas (n = 44)

Attēls 63: Kāpēc augstskolai būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus

Bāze: augstskolas, kas uzskata, ka būtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus (n = 32)

Fokusgrupu diskusijās augstskolu pārstāvji sprieda ļoti līdzīgi kā aptaujā, pirmajā vietā izvirzot cilvēku piesaistišanu Latvijai un mācību vides internacionalizāciju. Kā izskanēja sarunās, katrs students ienes iespējami dažādāku pieredzi mācību procesā un akadēmiskajā vidē, tādējādi sniedzot lielu pienesumu gan studējošo kursā, savstarpēji bagātinoties, gan visai valstij, ja šie cilvēki vēlāk paliek dzīvot Latvijā vai izveido ciešākas saites ar Latviju. Daži augstskolu pārstāvji uzskatīja, ka tieši diasporas jaunieši, kuriem izveidosies ciešākas saiknes ar Latviju, varētu sniegt vislielāko ieguldījumu Latvijas nākotnē.

Augstskolas pārstāvis norādīja: “Šī ir tā grupa, uz kuru, domājot par Latvijas nākotni, varam likt savas cerības. Bet šie jautājumi ir savstarpēji ļoti cieši saistīti: no vienas puses, mūsu vēlmes, no otras – viņu griba un vēlmes. Es arī domāju, ka šobrīd mēs varbūt vēl neesam tajā punktā, kad tā jauniešu grupa un interese ir tik plaša un liela, tie vairāk ir jaunieši pa vienam, varbūt daži, bet tam ir jāgatavojas – bērni aug, un piecu gadu laikā situācija var ļoti mainīties. Zemapziņā mēs domājam, ka tā varētu būt mūsu nākotne.”

Tika minēts arī tas, ka ne tikai studenti, bet arī pasniedzēji, kas atgriežas vai paliek strādāt Latvijas augstskolās pēc augstākās izglītības ieguves, Latvijā ienes jaunu pieredzi, starptautiskos kontaktus un starptautisku redzējumu. Daudzi diskusiju dalībnieki arī piekrita, ka starpkultūru sapratne un

komunikācija vieglāk notiek ar diasporas jauniešiem, jo viņiem ir vismaz latviešu valodas prasme un zināšanas par kultūru.

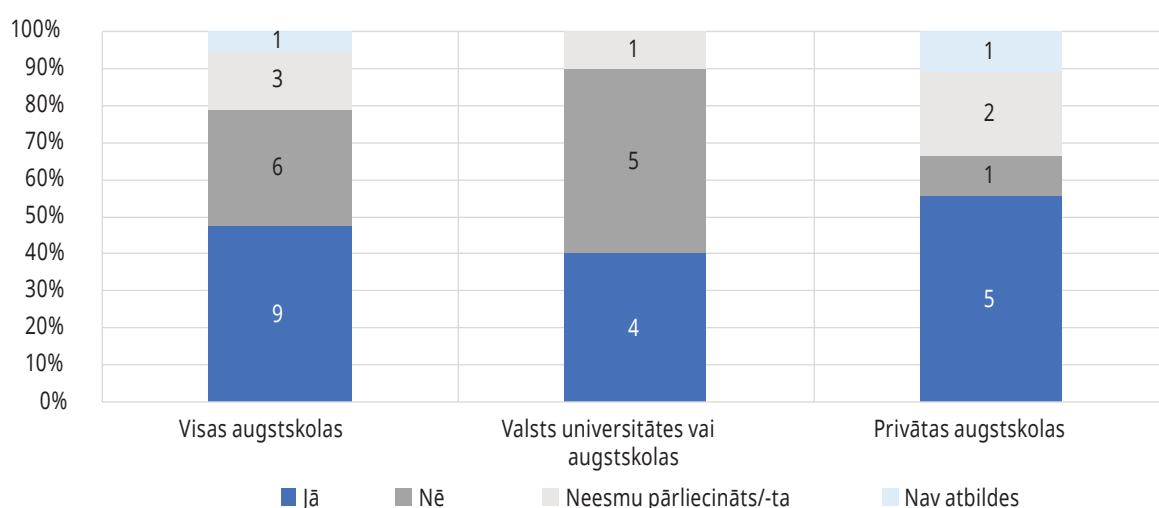
Viena no reģionālo augstskolu pārstāvē minēja: “Salīdzinājumam – ar Āfrikas vai Āzijas studentiem šo sadarbību veidot var būt arī grūtāk. Šajā ziņā tas [diasporas jaunieši] ir visvieglāk iekļaujama students, no kultūras viedokļa ar viņu ir viegli komunicēt, ir viegli ar viņu dzīvot, un klāt nāk arī šī starptautiskā pieredze.”

Pasākumi diasporas jauniešu piesaistīšanai augstākajai izglītībai Latvijā

No tām augstskolām, kas orientējas uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu, gandrīz puse (n = 9) savā komunikācijā tiešā veidā aicina diasporas jauniešus studēt (64. attēls); tiesa, to salīdzinājumā ar valsts universitātēm un augstskolām biežāk dara privātās augstskolas. Lielākā daļā augstskolu to dara angļu valodā (n = 8), kaut arī informācijas izplatīšana tieši diasporas jauniešiem notiek arī latviešu (n = 6) un krievu valodā (n = 6).

Orientējoties tieši uz diasporas jauniešiem (n = 19), augstskolas visbiežāk sniedz informāciju sociālajos tīklos (piemēram, Facebook, Twitter u. c.) (n = 17), kā arī izplata izglītības informāciju tiešsaistē (n = 13), sagatavojot bukletus un atbildot uz tiešiem ieinteresēto jauniešu kontaktiem (65. attēls). Daudz augstskolu izplata informāciju ziņu portālos

Attēls 64: Vai augstskolas savā komunikācijā tiešā veidā aicina diasporas jauniešus studēt?

Bāze: tie, kuri orientējas uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu (n = 19)

Attēls 65: Kādus informācijas izplatīšanas veidus augstskolas izmanto diasporas jauniešu piesaistīšanai

Bāze: tie, kuri orientējas uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu (n = 19)

(n = 8) vai caur diasporas medijiem un organizācijām (n = 7). Retāk augstskolas informāciju diasporas jauniešu piesaistīšanai izplata, izmantojot speciālas izbraukuma prezentācijas ārvalstīs ārpus izglītības iestādēm (n = 4) vai komerciālu izglītības konsultantu pakalpojumus (n = 3). Pa vienam augstskolas pārstāvim, kas piedalījās aptaujā, minēja arī informācijas publicēšanu ārvalstu medijos, Latvijas radio un televīziju, kā arī

informācijas sniegšanu ar vēstniecības un studentu parlamenta palīdzību.

Kā stāstīja dažu augstskolu pārstāvji fokusgrupās, speciālas diasporas jauniešiem veltītas informēšanas kampaņas nenotiek, ja nav speciāli izstrādātas stratēģijas. Ieinteresētie jaunieši paši bieži nodibina kontaktus ar augstskolu, vai arī diasporas organizācijas izrāda interesi un ir atvērtas informācijas izplatīšanai.

Augstskolas pārstāve atzina: “Līdz šim stratēģiski viņi [diasporas jaunieši] izdalīti nav, ir bijusi sadarbība ar dažu diasporu izdevumiem, kuros mēs stāstām par sadarbības iespējām, arī jaunuzņemtajā kursā ir vairāki studenti, kas atgriezušies Latvijā, valstī, par kuru viņi bērnībā daudz ir dzirdējuši, kurā viņi ir dzīvojuši un pēc tam pārcēlušies, bet mērķtiecīgas virzības šajā mērķa grupā nav bijis.”

Diskusiju dalībnieki piekrita, ka tikai ar stratēģijas izstrādi nepietiks, jo ļoti svarīga ir mērķtiecīga informācijas izplatīšana un izglītības iespēju popularizēšana. Izskanēja piedāvājums, ka varētu apkopot informāciju, cik diasporas jauniešu ir pabeiguši skolu vai augstskolu Latvijā, un prezentēt reālu cilvēku veiksmes stāstus, kas arī var būt Latvijas izglītības vēstnieki.

Kā svarīgākie informācijas izplatīšanas kanāli tika minētas Facebook grupas un arī izdevumi, ko parasti abonē vecāka gadagājuma cilvēki, jo viņi bieži veido un uztur saikni ar Latviju un arī bieži apmaksā mazbērniem studijas. Kā citi iespējamie informācijas izplatīšanas veidi tika nosauktas starptautiskās vai Latvijā notiekošās diasporas nometnes, pasaules latviešu dziesmu svētki, jo tur, pēc augstskolu pārstāvju domām, pulcējas tie jaunieši, kuriem jau ir sākotnēja interese par Latviju, labāka latviešu valodas prasme un arī saikne ar Latviju.

Augstskolas pārstāve teica: “Augstskolas varētu arī piedalīties diasporas nometnēs, ir ļoti labi, ka pasākumus un nometnes saista ar augstskolu apmeklējumu, tur var arī iekļaut darbnīcas apmeklējumu, seminārus, kas ir daļēji izglītojoša, daļēji izklaidējoša lekcija, laboratoriju apmeklējumu, sarunas ar zinātniekiem, interaktīvo pusi var izdomāt. Tam jāklūst par šo iso pasākumu elementu.”

Interesanta diskusija izvērās par to, kādus aspektus vajadzētu īpaši izdalīt, uzrunājot diasporas jauniešus par izglītības iespējām Latvijā. Latvijas augstskolu pārstāvji apsprieda arī Latvijas izglītības mācību maksu, vai to varētu popularizēt kā diasporas jauniešu piesaistīšanas faktoru.

Valsts augstskolas pārstāve sacīja: “Es domāju, ka jāskatās, no kurienes viņi nāk. Ja viņi nāk no Skandināvijas vai Vācijas, ja

mums ir maksas izglītība, mēs sacenšamies arī ar kvalitatīvu, bet bezmaksas izglītību. Arī Lielbritānijā ir iespējas saņemt kredītus. ASV, Kanādā ir maksas izglītība, bet tie jau ir tālāki reģioni, un Latvijas augstskolās droši vien nav tik daudz jauniešu no šiem reģioniem. Tā ka es vienmēr esmu diezgan skeptiska, kad ir diskusija par to, cik lēta izglītība ir Latvijā.”

Arī vairāki citi piekrita šim viedoklim, uzskatot, ka izglītībā studiju maksa nav dominējoša, īpaši pārtikušās kopienās, drīzāk ir jābūt kaut kam citam pievilcīgam. Daži pat minēja, ka tam var būt pat pretējs efekts – ja Latvijas augstskolas pārāk popularizēs lēto studiju maksu, jaunieši var padomāt, ka tas ir saistīts ar sliktu izglītības kvalitāti.

Aptaujā nedaudz vairāk nekā puse augstskolu pārstāvju (n = 23) piekrita: lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu, ir jāuzlabo Latvijas izglītības prestižs un starptautiskā atpazīstamība, kā arī aktīvāk jākomunicē Latvijas izglītības iestāžu piedāvājums šai grupai (n = 22) (66. attēls). Līdzīgi viedokļi izskanēja arī diskusijās ar augstskolu pārstāvjiem. Tikai 12 aptaujātie uzskatīja, ka jāuzlabo izglītības kvalitāte, un fokusgrupās visi dalībnieki pat neapšaubīja, ka viņu izglītības iestādes piedāvā ne tikai augstas kvalitātes studiju iespējas, bet arī bieži oriģinālas un konkurētspējīgas mācību programmas. Problēmas vairāk tika saskatītas tajā ziņā, ka par šīm izglītības iespējām Latvijā bieži vien neviens nezina vai neiedomājas. Salīdzinājumā ar citām valstīm Latvijā ir arī ilgāks un sarežģītāks visu formalitāšu nokārtošanas process (n = 14) un joprojām ir problēmas ar dažu ārvalstu diplomu atzišanu Latvijā (n = 11).

Gan aptaujā, gan fokusgrupu diskusijās tika nosaukti arī specifiski aspekti, kas attiecas tieši uz diasporas jauniešiem un viņu situāciju, kas varētu kavēt diasporas jauniešu piesaisti. Piemēram, tas, ka standarta prasības ārzemju studentiem ne vienmēr atbilst Latvijas izcelsmes jauniešiem (n = 14) un latviešu valodas pilnveidošanas kursu nodrošinājums pirms studiju uzsākšanas (n = 7). Kā stāstīja diskusiju dalībnieki, viņu pārstāvētajās augstskolās ir latviešu valodas kursi,

Attēls 66: Kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu

Bāze: augstskolas, kas uzskata, ka vērts piesaistīt diasporas jauniešus, vai kam grūti pateikt, vai to vērts darīt (n = 43)

bet tie visbiežāk ir pieejami vienīgi viszemākajā valodas prasmes līmenī, kas nav īsti piemērots daudziem diasporas jauniešiem, kuriem vajadzētu tikai nedaudz uzlabot valodas prasmi vai arī fokusēties tieši uz akadēmisko latviešu valodu.

Augstskolu pārstāvji domā, ka diasporas jauniešus piesaistītu tieši latviskās saiknes meklējumi: Latvijas universitāšu dzīve un latviskā vide, kā arī latviešu valodas apguves iespējas gan pirms mācību uzsākšanas, gan mācību laikā.

Reģionālas augstskolas pārstāve sacīja: “Tā varētu būt arī latviešu valodas mācīšanās par brīvu, tas būtu vislabākais. Un aktīvi mācīties, lai vecmamma redz, ka viņš ir ne tikai bijis Latvijā, bet arī daudz labāk pārvalda latviešu valodu. Tas būtu liels pluss, arī domājot par potenciālu nākotnē. Būtu naivi cerēt, ka tagad būs piedāvājumi, kaut kādi burkāni, un visa diaspora sāks kustēties un brauks šeit. Tam jābūt pakāpeniskam procesam, un tādas īslaicīgas vizītes ar kvalitatīvu latviešu valodas apguvi par velti būtu tas, kas piesaista. Protams, visas tās deju kopas Anglijā un Īrijā ir ļoti jauki, bet latviešu valoda tur neveidojas. Rodas paauzdžu šķirtne – pirmā paaudze, protams, runā latviski, bet nākamā vairs īsti ne. Tas būtu gandarījums visai ģimenei, ka tu uzlabo

savu latviešu valodu – no nulles uz kaut ko, no A1 uz A2, paralēli intensīvi mācoties un nezaudējot neko no sava studiju laika, studiju kredītiem, iemaksātajām studiju maksām citā universitātē.”

Vairāki augstskolu pārstāvji piedāvāja arī ideju, ka varētu organizēt latviešu valodas kursus klātienē vai tālmācībā tiem diasporas jauniešiem, kas grib mācības turpināt Latvijā. Šie kursi varētu fokusēties tieši uz jauniešu sagatavošanu mācībām universitātē pilnībā vai daļēji latviešu valodā.

Diskusijās ar augstskolu pārstāvjiem jau tājums par to, kas palīdzētu diasporas jauniešu piesaistīšanai augstskolu studijām Latvijā, tikai apspriests plašāk. Visi dalībnieki piekrita, ka īpašu šķēršļu nav, bet ir vajadzīgi papildu stimuli un iniciatīvas, ir nepieciešama valsts stratēģija diasporas jauniešu piesaistīšanai izglītībai Latvijā, jo bez tās nav vienotas darbības un redzējuma valsts līmenī. Katra augstskola var darboties – un daudz jau dara – savas izglītības iestādes iekšienē, bet, lai piesaistītu lielāku jauniešu skaitu un popularizētu Latvijas izglītības iespējas ārzvalstīs, ir vajadzīga valsts stratēģija ar pasākumu plānu un piesaistītu finansējumu. Pēc augstskolu pārstāvju domām, valsts stratēģija arī iekļautu stipendiju programmu gan pilna laika, gan Erasmus apmaiņas

programmām līdzīgām īslaicīgākām studijām, kas arī palīdzētu piesaistīt diasporas jauniešus.

Valsts augstskolas pārstāvis pauda: “Valstis cīnās par talantiem, lai viņus dabūtu uz šejieni, un ir pilnīgi skaidrs, ja Polijai ir ļoti labas programmas Ukrainas studentu piesaistei, tad ir jābūt īpašai apstākļu sakritībai, lai pārliecinātu šo studentu braukt uz Latviju. Arī attiecībā uz diasporu jābūt stipendiju programmai jauniešu studiju maksām vai dzīvošanai, vai pārceļšanās iniciatīvas, bet kaut kam motivējošam ir jābūt. Otrs – pārceļoties ģimenei, to varētu kombinēt ar citām ministrijām, tas varētu būt, piemēram, atbalsts uzņēmējdarbības aktivitātēm, tas nāktu komplektā ar atbalstu bērniem izglītības saņemšanā.”

Vienā fokusgrupā pat izskanēja konkrēts piedāvājums, ka stipendijas diasporas studentiem varētu būt Valsts izglītības attīstības aģentūras pārziņā un katru gadu piedāvāt vismaz 10 stipendijas. Kopumā augstskolu pārstāvji, kas piedalījās diskusijās, atzina, ka jāsāk ar īsākām programmām, jo reti kurš Latvijas izcelsmes jauniešs uzreiz būtu gatavs braukt un mācīties pilna laika programmā Latvijā. Svarīgi arī, lai šīs īsākās apmaiņas programmas iekļautos jauniešu mācībās viņu mītnes zemē, piemēram, caur mācību kredītu atzīšanu starp dažādām universitātēm.

Valsts augstskolas pārstāve sacīja: “Latvijai vajadzētu būt aktīvai politikai, mēģinot jauniešus piesaistīt kaut vai uz semestri, piesaistīt ar šīm stipendijām, kur aktīva varētu būt Izglītības un zinātnes ministrijas iesaistīšanās, sadarbojoties ar attiecīgo valsts izglītības iestādēm. Kad jauniešs nāk no labas augstskolas, teiksim, ASV, viņa kredītu atzīst (kredītu atzīšana būtu augstskolu uzdevums), viņš neko nezaudē no tās izglītības, ko viņš ieguvis par to milzīgo maksu, ko viņš iemaksājis ASV universitātē. Šeit viņam tiks nodrošināta kvalitatīva studiju turpināšana, un pēc semestra viņš atgriezīsies studēt ASV. Tas varētu būt pirmais solis. Viņi baidās par Latvijas izglītības kvalitāti, sociālo un medicīnas nodrošinājumu. Atsūtīt uz semestri ģimenei ir mazāks risks. Viņš neko daudz nezaudē, un tad jau redzēs. Bet es neesmu redzējusi tādu īstu valsts politiku,

pa punktiem: kā mēs gribētu virzīties, kādi mums ir laika rāmji, kā mēs gribētu kaut ko sasniegt. Tādas nav.”

Izskanēja arī viedoklis, kas fokuss uz diasporas jauniešu atgriešanu var negatīvi ietekmēt jauniešu piesaistišanu, jo viņi un viņu ģimenes nebūtu uzreiz gatavi piekrist tik krasam pavērsienam.

Valsts augstskolas pārstāvis uzskata: “Nedarbotos mēs “tevi gribam atpakaļ”, jo viņi te nekad nav bijuši. Viņi redz sevi kā “arī latviešus”. Svarīga ir nevis atgriešanās, bet gan kontaktu atjaunošana, nodibināšana. Nav svarīgi, vai diasporas students paliek vai nepaliek, viņam šeit saglabājas kontakti. Domājot par nākotnes sadarbību, tas noteikti ir ieguvums valstij un ieguvums personīgi, lai labāk izprastu to zemi, no kuras nāk viņa vecāki. Ieguvums tas ir jebkurā gadījumā. Ja paliek – baigi forši, bet valsts līmenī būtu jāskatās plašāk.”

Arī citi fokusgrupu dalībnieki uzsvēra, ka ir ļoti svarīgi iekļaut praktisko palīdzību valsts stratēģijas plānā, piešķirot atsevišķu finansējumu palīdzībai jauniešiem un viņu ģimenēm ar dzīvesvietu, darbu, prakses vietām, vietām bērnudārzā, kā arī veselības apdrošināšanu.

Daži augstskolu pārstāvji uzskata, ka daudz efektīvāk var izmantot jau esošos resursus un programmas, kā piemēru minot Erasmus studentu apmaiņas programmu. Nevis veidot kaut ko līdzīgu tieši diasporas jauniešiem, kas prasa papildu līdzekļus un atsevišķu līgumu ar ārvalstu izglītības iestādi izveidošanu, bet apkopot informāciju par jau pieejamām iespējām braukt apmaiņas programmā uz Latviju un mērķtiecīgi to izplatīt diasporas jauniešu vidū.

Reģionālas augstskolas pārstāve jautāja: “Vai cilvēki, kas studē ārzemēs, vispār iedomājas, ka Erasmus var izmantot, lai atbrauktu uz Latviju? Varbūt var vairāk to popularizēt. Lētākais variants būtu sākt vismaz ar Erasmus, lai brauc un pārliecinās, ka mūsu studiju kvalitāte ir tāda pati kā Eiropas Savienībā. Es nezinu, kādas ir viņu domas par studiju kvalitāti, iespējām salīdzinājumā ar citām valstīm. Tas būtu pirmais solis. Ne tikai salīdzināt kvalitāti, uzsaukums varētu būt: esi citādāks nekā pārējie! Tas arī ir iemesls, kāpēc, piemēram, te brauc franču

studenti. Tādu, kam ir Francijas, Anglijas pieredze, ir daudz, bet cik ir tādu, kam ir šādas valsts pieredze, kura atrodas ziemeļos un kuru neviens īsti nezina. Tas ir tas, ko tu iegūsti. Tad tu arī vari veidot sakarus, paplašināt kontaktus profesionālajā jomā.”

Citi dalībnieki arī piekrita, ka pašlaik pietrūkst vienotas stratēģijas, kā paturēt un efektīvāk izmantot šos izveidojušos vērtīgu speciālistu kontaktus un tīklus, ja cilvēki izlemj nepalikt Latvijā pēc studijām.

Daži augstskolu pārstāvji izteica domu, ka būtu labi, ja tiktu piedāvāts kāds grants, lai augstskolas varētu izstrādāt stratēģiju diasporas jauniešu piesaistei un pasākumus šo jauniešu mācību un sociālajam atbalstam.

Atbalsts, kas ir nepieciešams diasporas jauniešiem augstskolās

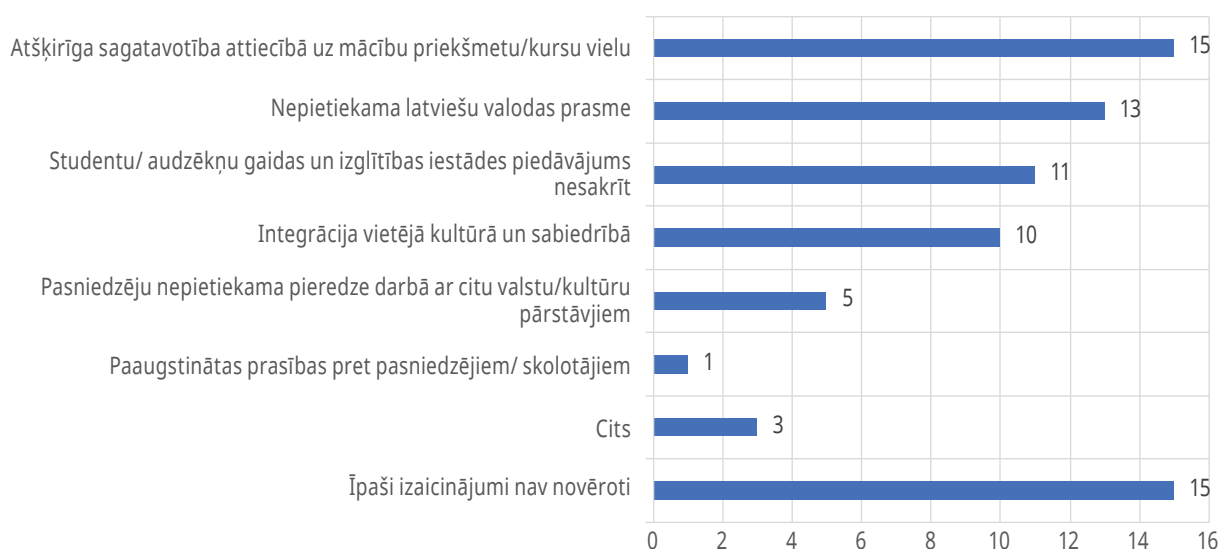
Attiecībā uz diasporas jauniešu piesaisti studijām Latvijā ir noteikti jāņem vērā šo jauniešu specifiskās vajadzības un arī izaicinājumi, ar kuriem viņi varētu saskarties, nonākot Latvijas izglītības vidē. Lielākā daļa augstskolu fokusgrupu dalībnieki īpaši lielus šķēršļus jauniešu piesaistei neredzēja, tomēr saskatīja dažus izaicinājumus, piemēram, ja jaunieši jau strādā savā mītnes zemē, nepilna laika studijas būtu piemērotākas.

Reģionālas augstskolas pārstāve stāsta: “Ir jaunieši, kas iestājas un sāk studijas, es

neredzu nekādus birokrātiskus šķēršļus, jo visi, arī ārvalstu skolu, dokumenti ir pielīdzināmi. Valodu sertifikāti, kas nepieciešami, ja kādreiz ir jālemj, tiek sasaukta komisija, tas tiek izdarīts. No dokumentu iesniegšanas viedokļa, ņemot vērā, ka šogad viss bija elektroniski, viss ir izdarāms. Attiecīgi visa pamatinformācija ir mājaslapā. Pieejamība un atvērtība diasporas jauniešiem, lai arī tā netiek nosaukta kā atsevišķa grupa, ir. Par to būtu jāpadomā. Ir arī nepilna laika studiju programmas, IT nepilnais laiks, kas arī varētu būt interesants, ko ir iespējams savienot ar darbu, arī tad, ja pamatdarbs ir ārvalstīs.”

Arī aptaujā liela daļa augstskolu pārstāvju nebija novērojuši kādus īpašus izaicinājumus diasporas jauniešiem Latvijas augstskolu mācību vidē (15 no 44). Kā lielākos izaicinājumus, ar kuriem saskaras diasporas jaunieši, iekļaujoties mācību vidē Latvijā, augstskolu pārstāvji atzīmēja (67. attēls) atšķirīgu sagatavotību attiecībā uz mācību priekšmetu ($n = 15$), nepietiekamu latviešu valodas prasmi ($n = 13$) un atšķirību starp studentu gaidām un augstskolu piedāvājumu ($n = 11$). Kā problemātiski apstākļi tika minētas arī grūtības, kas saistītas ar integrāciju vietējā kultūrā un sabiedrībā ($n = 10$), pasniedzēju nepietiekama pieredze darbā ar citu valstu un kultūru pārstāvjiem ($n = 5$) un paaugstinātas prasības pret pasniedzējiem ($n = 1$).

Attēls 67: Lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras diasporas jaunieši, iekļaujoties mācību vidē Latvijā

Bāze: visas augstskolas ($n = 44$)

Fokusgrupās kā izaicinājumi tika nosaukti arī klimata apstākļi, finansiālā situācija, izglītības kvalitāte atsevišķos priekšmetos. Kaut arī izglītības kvalitātes vērtējums var būt atkarīgs no jauniešu vidusskolas izglītības. Kā izteicās viena no privātas augstskolas pārstāvē, “viens otrs nāk no ļoti tehniskām skolām un par vienu otru priekšmetu var pateikt, ka to jau zina, un arī otrādi”.

Bija arī diskusijas par diasporas jauniešu kultūras atšķirībām, kas varētu būt izaicinājums, viņiem nonākot Latvijas vidē.

Privātas augstskolas pārstāve norāda: “Diasporā ir tik dažādi cilvēki – viens var būt no Ķīnas, cits no Azerbaidžānas vai Amerikas. Viņus nevar tā salikt vienā grupā. Viņi pārņem tās kultūras īpašības, kurā viņi dzīvo. Viņi nav kā latvietis no Latvijas, tur nāk klāt citas vērtības. Šie cilvēki jau var būt stipri ietekmējušies no citas valsts kultūras. Tiņu vecumā personība strauji attīstās, un, kur tu biji un augi, tai kultūrai un videi arī vairāk piesienas.”

Līdzīgi kā aptaujā, diskusijās tika apspriesta arī diasporas jauniešu latviešu valodas prasme.

Valsts augstskolas pārstāve saka: “Diemžēl mēs saskaramies, ka bieži vajadzīgs papildus latviešu valodas kurss vai vasaras skola, jo ne vienmēr studenti ir gatavi iekļauties latviešu valodas mācību procesā. Ir grūti. Jaunā paaudze runā pārsvarā angļiski. Vecāki mēģina saglabāt šo valodu, viņiem ir iespēja pulcēties, piedalīties dažādos pasākumos, bet, lai studētu, latviešu valodā ir vajadzīgas papildu zināšanas.”

Vairāki augstskolu pārstāvji piekrita, ka jauniešiem jāļauj apgūt izglītība angļiski vai kādā citā valodā, ja iepriekšējā izglītība iegūta ārzemēs svešvalodā. Tā varētu piesaistīt vairāk diasporas jauniešu, un latviešu valodu viņi varētu apgūt blakus savām pamata studijām. Šajā kontekstā tika pārrunāts Latvijas Izglītības likuma 9. pants, kas nosaka mācību valodu augstskolās.

Valsts augstskolas pārstāvis skaidro: “Augstskolu likums paredz, ka tikai 20% no studiju programmas var tikt apgūta Eiropas Savienības valodā, kas nav latviešu valoda. Tātad, ja viņš ir mācījies skolā, beidzis ģimnāziju Lielbritānijā, Īrijā vai Austrālijā un viņam nav tik labas latviešu valodas prasmes,

viņam nav nekādu iespēju mācīties Latvijā. Mums katru gadu, katru vasaru ir līdz pieciem šādiem gadījumiem, un šis stāsts, ka viņš var apgūt vienu semestri, kurā uzlabos latviešu valodu, īsti nestrādā, un arī vecāki tam nepiekrīt. Arī studentam tas nav īsti reāli, jo, lai varētu apgūt inženierzinātnes, tad viena semestra laikā apgūt latviešu valodu līdz C1 – B2 līmenim, nu, tas nenotiek. Būtībā, kamēr šis bloks pastāv, ārzemju latvieši šādā veidā mācīties nenāk. Būtu labāk, ja iepriekšējā izglītība ir apgūta kādā no Eiropas Savienības valodām ārzemēs, tad vajadzētu šim cilvēkam ļaut turpināt izglītību šajā valodā, nevis mēģināt viņu atgrūst.”

Citu augstskolu pārstāvji traktēja Izglītības likumu citādāk un uzskatīja, ka šis nosacījums neattiecas uz studiju programmām, kuru mērķauditorija ir ārvalstu studenti un kas domātas ārvalstu studentu piesaistei un starptautiskas studiju grupas nodrošināšanai; piemēram, Erasmus programmā var studēt angļiski. Tomēr tika uzsvērts, ka nav izpratnes, kur atrodas diasporas jaunieši attiecībā pret šo likumu un kādi kritēriji jāpieņem, domājot par mācību valodu.

Diskusijās tika pārrunāta situācija ar diasporas jauniešu veselības un finansiālo drošību Latvijā un šo abu aspektu nesakārtotība.

Valsts augstskolas pārstāvis sacīja: “Otrs, ar ko mēs saskaramies Covid situācijā, ir tas, ka ārzemju studenti ir praktiski neaizsargāti Latvijā. Viss ir par naudu, jebkas – neatliekamā medicīniskā palīdzība, ģimenes ārsts, speciālists, un, ja students nestrādā, tas noved pie tā, ka viņi nav īsti droši. Ģimene nav droša par bērna veselību. Tas, ko prasa imigrācija, šīs divainās apdrošināšanas par 50 EUR, tas būtībā ir ķeksiša pasākums, kas nes labumu vienīgi apdrošināšanas kompānijām. Tas ir bezjēdzīgs pakalpojums. Mēs esam saskārušies arī ar ļoti sliktajiem gadījumiem, kad apdrošināšanas kompānija, protams, negrib studenta iemaksātos 50 EUR pārvērst 5000 vai 7000 EUR zaudējumā savai kompānijai, un tas arī nenotiek.”

Sakarā ar finansiālo drošību augstskolu pārstāvji diskutēja par budžeta vietu un it īpaši atbalsta doktorantūrai pieejamību diasporas jauniešiem, ja viņiem nav Latvijas pilsonības.

Valsts augstskolas pārstāvis uzsver: “Vēl jāmin budžeta vietas. Tas arī nav regulēts – jau ilgāku laiku budžeta vietās mēs varam uzņemt tikai pilsoņus. Šeit varbūt ir tā dubultā pavalstniecība, bet ir arī tādi, kas ir no diasporas, bet nav ar Latvijas pasi. Es nemaz nerunāju par pārejo, par doktorantu, doktoru piesaisti Latvijas augstskolām, par speciālistu piesaisti, kur svarīgs ir jautājums par nosēšanās bāzi ar attiecīgu atalgojumu un projektu iespējamību. Tas viss izpaliek. Ja viņš ir ārzemju pilsonis, viss smagnējais process (maz kas tev tur ir bijis – vecvecāki utt.). Ir pilnīgi skaidrs, ka furgona šoferi piesaistīt ir vienkāršāk nekā universitātes pētnieku.”

Tika minēti arī vairāki citi izaicinājumi diasporas jauniešiem, kas viņiem ir kopīgi ar ārzemju studentiem, – Latvijas darba pieredzes trūkums, Latvijas likumdošanas nepārzināšana, sliktas zināšanas specifiskā nozarē, grūtības atrast draugus un plašāku jauniešu grupu, ar ko pavadīt laiku vai kam paprasīt kaut vai kādu sadzīvisku padomu. Dažreiz diasporas jaunieši jūtas vientuļi un atstumti, viņi izjūt šķēršļus iesaistīšanai Latvijas kopienā vai arī nesaredz iespējas, un augstskolas var palīdzēt uzlabot diasporas jauniešu garīgo veselību un labsajūtu.

Privātas augstskolas pārstāve norāda: “Daudz nozīmē iesaiste latviešu kopienā. Tā

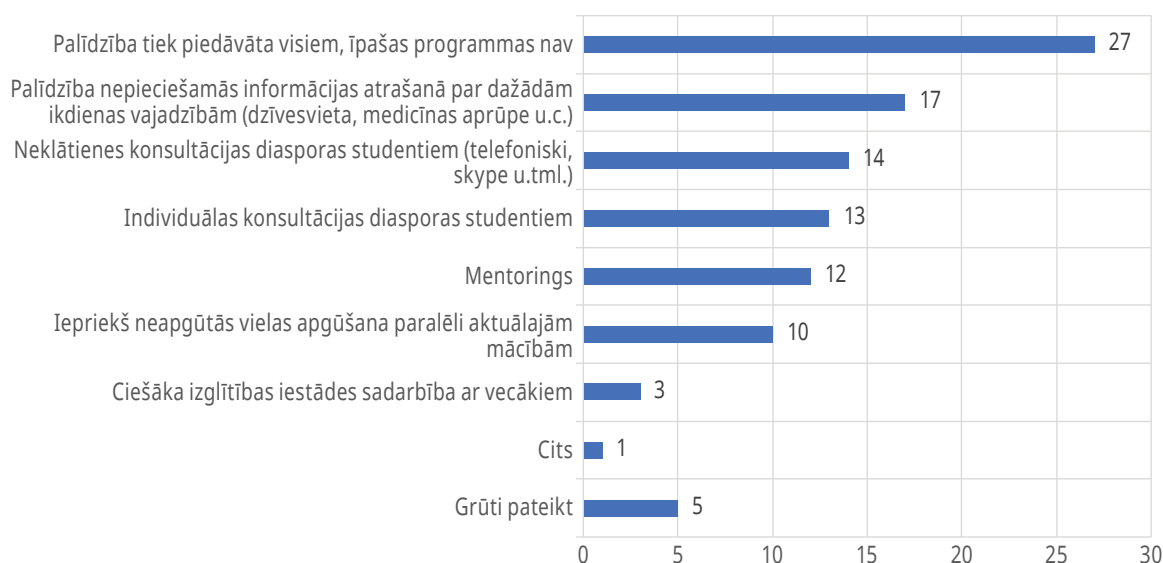
nav problēma, bet attieksmes jautājums. Ja mēs tam pievērsīsim vairāk uzmanības, viņiem būs vieglāk adaptēties, sajusties vajadzīgiem, viņi jutīs, ka šī ir arī viņu valsts, viņi izjutīs šo pleca sajūtu: mūs šeit atbalsta, un mūs šeit gaida. Tas daudz ko nozīmē.”

Atbalsts, ko augstākās izglītības iestādes nodrošina diasporas jauniešiem

Augstskolu aptaujā tika prasīts par atbalstu diasporas jauniešiem, kas jau tiek piedāvāts (68. attēls). Pieciem augstskolu pārstāvjiem bija grūti atbildēt uz šo jautājumu, visdrīzāk, tādas pieredzes trūkuma dēļ. Vairāk nekā puse aptaujāto ($n = 27$) atbildēja, ka palīdzība tiek piedāvāta visiem studentiem, īpaši nešķirojot. Visizplatītākie atzīmētie atbalsta veidi bija: palīdzība ar informācijas atrašanu ikdienas vajadzībām ($n = 17$), neklātienas ($n = 14$) un individuālās ($n = 13$) konsultācijas diasporas studentiem, mentorings ($n = 12$) un iepriekš neapgūtās vielas apgūšana paralēli mācībām ($n = 10$). Trīs augstskolu pārstāvji minēja arī ciešāku sadarbību ar vecākiem.

Nemot vērā specifiskās diasporas jauniešu vajadzības un situāciju, augstskolu pārstāvji piekrita (69. attēls), ka diasporas jauniešus varētu interesēt mācības pēc

Attēls 68: Kādu atbalstu, kas palīdzētu diasporas jauniešiem veiksmīgāk iekļauties mācību procesā, piedāvā augstskolas

Bāze: visas augstskolas ($n = 44$)

individuālā plāna (n = 24) un mācības neklātienē, izmantojot tālmācību (n = 21) un tiešsaistes pieeju studiju materiāliem (n = 18). Tika atzīmēti arī šādi aspekti: jaukta tipa mācības, apvienojot tālmācību ar klātieni (n = 14), iespēja apgūt latviešu kultūru (n = 13), studijas moduļu formātā (n = 11) un mācību maksas atlaide (n = 6). Interesanti, ka lielāku interesi guva mācību veidu aspekti, nevis mācību maksas atlaide vai latviešu kultūras apguve.

Diskusijā izskanējušie viedokļi par atbalstu diasporas jauniešiem bija ļoti līdzīgi aptaujas rezultātiem. Papildus tika atzīmēti sagatavošanas kursi, kas iekļauj multikulturālo bloku gan par Latviju, gan ārzemniekiem, lai sagatavotu jauniešus dzīvei Latvijā, latviešu valodas kursi vasarā, kas orientēti uz ārzemniekiem, bet, ja kāds no diasporas nejutās drošs par savu latviešu valodas prasmi, tiem var pievienoties.

Augstskolas arī palīdz ar dzīvesvietas nodrošinājumu, sadarbojoties ar hosteļiem, studentu viesnīcām, kā arī organizē ģimenes ārstu, apdrošināšanu. Viena augstskola pat nodrošina aizbildņus, jo jaunieši ierodas no valstīm, kur skolu beidz 16–17 gadu vecumā, un viņi Latvijā nedrīkst uzturēties vieni paši. Diemžēl ne visām universitātēm

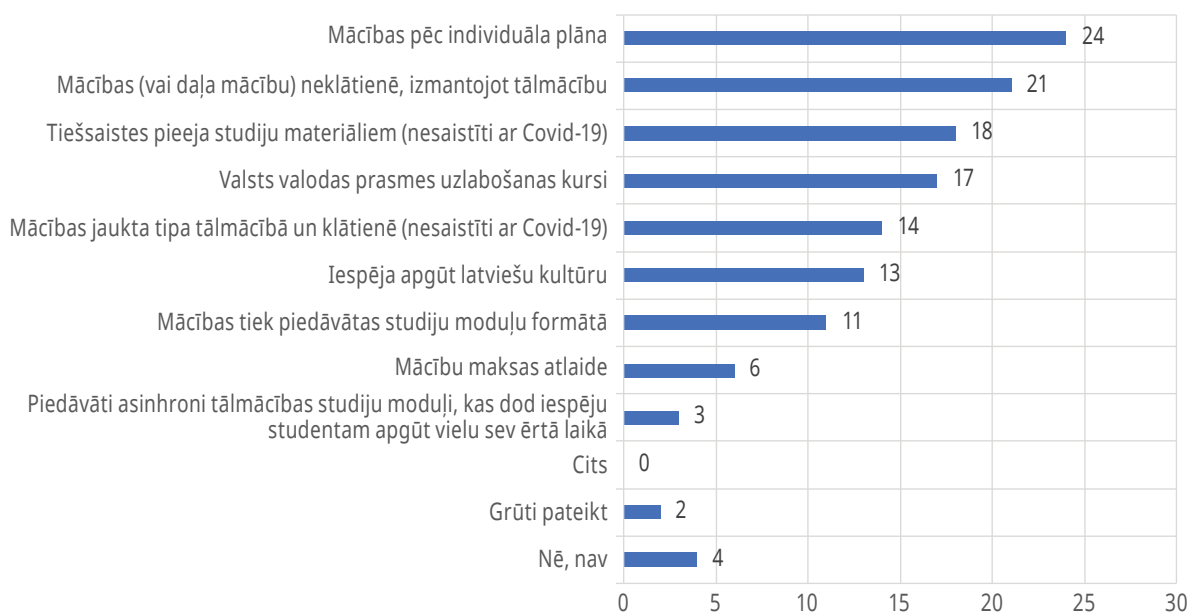
ir pietiekams finansējums, lai nodrošinātu pasākumus un atsevišķu atbalstu diasporas jauniešiem.

Izmaiņas izglītības iestāžu piedāvājumā diasporas jauniešiem, salīdzinot ar 2016. gadu

Šajā pētījumā iegūto rezultātu salīdzinājums ar 2016./2017. gada pilotpētījuma rezultātiem (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa 2017) ļauj gūt priekšstatu par to, kā ir mainījies izglītības iestāžu piedāvājums diasporas jauniešiem un to pārstāvju skatījums uz šīs grupas piesaistes iespējām.

Kā jau minēts, 2016./2017. gada aptaujā piedalījās 43 izglītības iestādes, tostarp 14 valsts augstskolas, 9 profesionālās vidusskolas, 7 privātās augstskolas, 6 koleģijas, 1 profesionālās izglītības kompetences centrs, 1 profesionālā tālākizglītības iestāde, 1 privāta profesionālā vidusskola, 1 pirmā līmeņa augstākā profesionālā izglītības iestāde un trīs anonīmas iestādes. Mazāka profesionālo izglītības iestāžu atsauce bija vērojama arī 2020. gada aptaujā, un telefoniska kontaktēšanās ar atbildi nesniegušajām iestādēm apliecina, ka tā lielā mērā skaidrojama ar to, ka diasporas jauniešu piesaistes

Attēls 69: Vai augstskolā ir kādi īpaši piedāvājumi, kas varētu būt interesanti diasporas jauniešiem

Bāze: visas augstskolas (n = 44)

jautājums lielākajā daļā profesionālo izglītības iestāžu nav aplūkots – par to nav pat domājuši. Šādā ziņā pēdējo četru gadu laikā situācija nav būtiski mainījusies.

2016./2017. gadā atbildēs uz jautājumu “Vai cenšaties uzrunāt tieši Latvijas izcelsmes ārzemēs dzīvojošus jauniešus?” lielākā daļa (68%) respondentu norādīja, ka necenšas uzrunāt tieši Latvijas izcelsmes ārzemēs dzīvojošus jauniešus, 28% apstiprināja, ka cenšas, bet 23% respondentu bija grūti pateikt. 2020. gadā gandrīz tikpat liela daļa respondentu (70%) norādīja, ka neskatās uz diasporas jauniešiem kā atsevišķu mērķa grupu. Var secināt, ka šādā ziņā situācija pēdējo četru gadu laikā nav būtiski mainījusies.

Respondentu skaits, kas norāda, ka viņu izglītības iestādē remigrējušu jauniešu nav vai faktiski nav, arī ir līdzīgs – aptuveni 20%, taču vienlaikus retāk saņemta atbilde “Grūti pateikt”, turklāt palielinājies to respondentu skaits, kuru iestādē, pēc pašu vērtējuma, ir samērā liels skaits remigrantu vai diasporas pārstāvju. Tas liecina, ka izglītības iestādes, jo īpaši augstskolas, mazliet vairāk sākušas ievērot un apzināties, ka šādi jaunieši pie viņiem studē un ka viņiem var būt specifiskas problēmas vai vajadzības.

Gan 2016./2017. gadā, gan 2020. gadā biežākais veids, kā izglītības iestādes cenšas uzrunāt diasporas jauniešus, ir informācijas izvietošana sociālajos tīklos. Vienlaikus ir vērojams, ka izglītības iestāžu izmantotie komunikācijas kanāli 2020. gadā ir daudzveidojušies.

2016./2017. gadā samērā daudzi respondenti skeptiski vērtēja vajadzību orientēties uz diasporas jauniešu piesaisti: no 40 respondentiem septiņi skaidri pateica, ka šāda piesaiste nav vajadzīga, tā kā šai grupai nav atsevišķa piedāvājuma, un vēl citi skeptiski vērtēja šādu studentu piesaistes iespēju. Turpretī 2020. gadā tikai viens no 100 respondentiem uzskatīja, ka nākotnē nav vērts

aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti izglītības iestādei, jo nav tai atšķirīga izglītības piedāvājuma. Var secināt, ka izglītības iestādes ir sākušas vairāk domāt par iespēju nākotnē orientēties uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu un nepieciešamību apzināt un pielāgoties viņu vajadzībām, lai arī šobrīd šajā jautājumā joprojām ir daudz nezināmā.

2016./2017. gadā lielākā daļa aptaujāto izglītības iestāžu pārstāvju uzskatīja, ka viņu izglītības iestādei nav nekādu īpašu piedāvājumu, kas varētu būt interesanti diasporas jauniešiem, vai arī neapzinājās, ka tādi būtu. Savukārt 2020. gadā šādu piedāvājumu trūkumu minējuši vairs tikai 19% respondentu. Tiesa, daļēji šo atšķirību skaidro tas, ka 2020. gadā aptaujas jautājumā tika minēti vairāki dažādi iespējamie atbilžu varianti, mudinot respondentu labāk apzināties izglītības iestādes piedāvājumu. Tādēļ apgalvot, ka šo četru gadu laikā notikušas būtiskas pārmaiņas izglītības piedāvājumā, mēs droši nevaram.

Runājot par diasporas jauniešu integrēšanu mācību procesā, salīdzinot ar 2016./2017. gadu, šobrīd izglītības iestāžu pārstāvji retāk minējuši klātienē konsultāciju iespējas, bet biežāk norādījuši neklātienē konsultācijas. Tas nozīmē, ka palielinājies tiešsaistes komponents Latvijas izglītības iestāžu piedāvājumā.

Profesionālo izglītības iestāžu pārstāvjiem 2016./2017. gadā tika jautāts arī, kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu. Salīdzinot ar 2016./2017. gadu, šogad retāk minēta problēmu risināšana, kas saistīta ar diplomu atzīšanu Latvijā, taču augusi izpratne par nepieciešamību pēc latviešu valodas kursiem diasporas jauniešiem pirms mācību uzsākšanas. Tas arī ir minēts kā viens no svarīgākajiem nepieciešamajiem risinājumiem sekmīgākai diasporas jauniešu iekļaušanai mācību procesā Latvijā.

SECINĀJUMI PAR LATVIJAS PROFESIONĀLĀS UN AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS PIEPRASĪJUMU DIASPORĀ UN ATBILSTOŠO TĀS PIEDĀVĀJUMU

Pētījuma fokuss

Nemot vērā nacionālās politikas kontekstu, kas paredz īstenot pasākumus diasporas bērnu un jauniešu piesaistei profesionālās un augstākās izglītības jomā Latvijā (Ārlietu ministrija, 2020) un raugās uz šo jautājumu arī profesionālās augstākās izglītības eksporta kontekstā (IZM, 2020), šis pētījums pievērsās pieprasījumam pēc Latvijas profesionālās un augstākās izglītības diasporas jauniešu vidū, kā arī atbilstošajam izglītības iestāžu piedāvājumam. Pētījuma ietvaros tika veikta diasporas jauniešu (N = 1345) un viņu vecāku (N = 208) aptauja, kā arī profesionālās un augstākās izglītības iestāžu pārstāvju aptauja (N = 100). Lai iegūtu padziļinātu skatījumu uz Latvijas profesionālās un augstākās izglītības pieprasījuma un piedāvājuma dinamiku, pētījuma ietvaros notika četras fokusgrupas diskusijas ar profesionālās un augstākās izglītības iestāžu pārstāvjiem. Informāciju par to, kādas izmaiņas notikušas izglītības piedāvājumā, sniedza iespēja salīdzināt šī pētījuma datus ar 2016./2017. gadā notikušā pētījuma datiem par izglītības piedāvājumu diasporas jauniešiem Latvijā (Bužinska, Salmiņa, Mieriņa, 2017). Šis pētījums sniedz arī personiskāku ieskatu Latvijā studējošo diasporas jauniešu pieredzē. Šis skatījums ir integrēts arī pašreizējā pētījumā, iztīrējot diasporas jauniešu pieprasījumu pēc terciārās izglītības Latvijā.

Diasporas pieprasījums pēc profesionālās un augstākās izglītības Latvijā

Izglītības izvēles faktori

Potenciālo studentu aptauja diasporā liecina par noturīgu pieprasījumu pēc terciārās izglītības. Vairums Latvijas diasporas

studējošo ir pārliecināti vai neizslēdz iespēju, ka turpinās izglītoties arī nākotnē, un vairums plāno sasniegt vismaz vienu augstākās izglītības līmeni. Tas nozīmē, ka diasporā ir un būs interese par dažādām izglītības iespējām. Pētījums atklāj, ka studiju formāta ziņā vairums diasporas pārstāvju, kas studijas turpinās, izvēlētos mācīties klātienē, moduļu formātā kā pilna laika studenti. Tomēr šeit vērojamas atšķirības starp dažādiem terciārās izglītības līmeņiem, kas norāda, ka izglītības iestādēm, veidojot savu izglītības piedāvājumu, būtu jāapzinās studentu mērķa grupas specifika. Piemēram, tie, kas plāno studijas turpināt koledžas (1. līmeņa profesionālā augstākā) izglītības līmenī, priekšroku dod daļēja laika studijām.

Tāpat pētījuma dati liecina, ka Latvijas diasporas studējošo vidū ir visai augsts mobilitātes kapitāls. Trīs ceturtdaļas vismaz reizi ir piedalījušies kādā no īstermiņa akadēmiskās apmaiņas programmām starp mācību iestādēm dažādās valstīs. Tāpat starp tiem, kas aptaujas brīdī mācījās, desmitā daļa to darīja kādā citā valstī, bet 5% mācījās Latvijā. Vislielākais Latvijā studējošo diasporas studentu īpatsvars bija to cilvēku grupā, kas apguva koledžas (1. līmeņa profesionālo augstāko) izglītību. Iemesls šādai izvēlei, kā pētījumā norādīja vienas koledžas pārstāve, varētu būt vēlme iegūt jaunu kvalifikāciju, mācoties latviešu valodā. Vēlmi mācīties valodā, ko labi pārvalda, apliecināja arī potenciālo studentu aptaujā sniegtās atbildes. Vēl aptaujas dalībnieki norādīja, ka viņi gribētu mācīties valstī, kur viņi pašlaik dzīvo vai arī gribētu dzīvot un strādāt vēlāk.

Vairums aptaujas dalībnieku atzina, ka, izvēloties izglītības iestādi, viņi uzmanību pievērš arī valstij, kur izglītības iestāde atrodas. Tas liecina, ka valsts tēlam ir saistība ar izglītības iestādes izvēli. Lai izglītības iegūšanas valstī dzīvotu ģimene un draugi, bija svarīgi

apmēram piektajai daļai potenciālo studentu. Tātad ģimeniskas saites ar izglītības zemi nevar uzskatīt par būtisku faktoru, kas ietekmētu diasporas pārstāvju izvēli, kur mācīties.

Kā svarīgākie kritēriji, izvēloties izglītības iestādi, tika minēta izglītības kvalitāte, pieejama interesējošā studiju programma, kam sekoja vēlme, lai izglītības diplomu atzītu izglītības iestādes un darba devēji visā pasaulē. Diasporas potenciālo studentu vērtējums tam, cik daudz šiem kritērijiem atbilst izglītības iestādes Latvijā, bija visai skeptisks. Šo faktoru vidū potenciālajiem studentiem lielākās bažas bija par to, ka Latvijas izglītības diplomu neatzīs darba devēji visā pasaulē. Tajā pašā laikā pieņemamas dzīvošanas un izglītības izmaksas, kas arī bija minētas kā svarīgs faktors, lemjot par izglītības iestādi, saņēma visai augstu vērtējumu Latvijas izglītības iestāžu gadījumā.

Raugoties pēc studiju līmeņiem, izglītības kvalitāte bija daudzreiz svarīgāks mācību iestādes izvēles kritērijs tiem, kas plāno studēt maģistra un doktora studiju līmenī. Tas, lai interesējošā izglītības programma būtu pieejama angļu valodā, bija pieminēts kā mazāk svarīgs izglītības izvēles faktors visiem, bet tā nozīme bija lielākā bakalaura un maģistra studiju programmās.

Interese par studijām Latvijā

Trīs ceturtdaļas diasporas jauniešu, kas plāno turpināt mācības nākotnē, ir interesējušies vai meklējuši informāciju par izglītības iespējām Latvijā. Vecāku vidū šī interese ir mazāka. Visbiežāk par studijām Latvijā interesējās tie, kas mācības domā turpināt bakalaura līmenī (81,3%), bet salīdzinoši mazāk – profesionālas vai arodizglītības līmenī (65,2%) un doktorantūrā (65,6%). Izglītības iestāžu informācija tīmekļvietnē tika atzīta par visvērtīgāko informācijas avotu, interesējoties par studiju iespējām. Tādas valsts līmeņa platformas kā “Study in Latvia” un “profesijupasaule.lv”, kas domātas, lai veicinātu informētību par Latvijas izglītību gan pašu mājās, gan starptautiski, izmantoja ap trim procentiem respondentu, bet par vērtīgiem informācijas avotiem tos atzina vēl mazāka daļa respondentu.

Apmēram puse potenciālo diasporas studentu un viņu vecāku uzskata, ka ir labi informēti par izglītības iespējām Latvijā. Tomēr tikai nedaudz vairāk kā trešā daļa jauniešu, kas turpinās vai, iespējams, turpinās mācības, sacīja, ka vēlas mācīties Latvijā. Apmēram piektā daļa vēl nebija izlēmuši, vai to vēlētos. Visbiežāk interesi par studijām Latvijā puda tie, kas domā mācības turpināt bakalaura programmas līmenī. Atšķirībā no jauniešiem vecāki retāk vēlējās, lai viņu bērni turpina mācības Latvijā.

Jautāti par to, kādas informācijas par izglītības iespējām Latvijā viņiem trūkst, respondenti visbiežāk atzina nepietiekamu informētību par Latvijā iegūtās kvalifikācijas atzīšanu starptautiski un darba iespējām pēc studiju beigšanas. Tā kā šie divi faktori ir svarīgāko faktoru vidū, kas nosaka izglītības iestādes izvēli, Latvijas izglītības iestādēm būtu jāvērs uz to uzmanība, plānojot piesaistīt studentus.

Lielākā daļa no tiem, kas mācītos Latvijā, savus mācību izdevumus apmaksātu no personīgajiem līdzekļiem. Ceturtā daļa savukārt norādīja, ka Latvijā studētu tikai budžeta grupā. Skatoties pēc studiju jomām, visretāk vēlmi mācīties Latvijā puda tie, kas plāno studēt dabaszinātnes, matemātiku un informācijas tehnoloģijas, lai gan tieši STEM jomas ir identificētas kā prioritāras nākotnes ieguldījumiem Latvijas profesionālajā un augstākajā izglītībā.

Iemesli vēlmei mācīties vai nemācīties Latvijā

Svarīgi iemesli, kāpēc diasporas jaunieši izvēlētos mācības Latvijā, bija vēlme mācīties latviešu valodā. Gandrīz tikpat svarīgi bija tas, ka viņiem Latvijā ir ģimenes locekļi un radnieki. Trešā daļa atzina, ka viņiem Latvijā vienkārši patīk. Starp citām sniegtajām atbildēm jaunieši norādīja, ka Latvijā ir mazāka izglītības konkurence, padarot iestāšanos izglītības iestādē vieglāku.

Vecākiem, kas vēlējās, lai viņu bērni mācītos Latvijā, svarīgi faktors bija vēlme, lai bērns atrastos starp latviešiem, un viens no vecākiem, izmantojot iespēju dot atšķirīgu atbildi, norādīja, ka vēlas, lai bērns atrastos starp krieviski runājošajiem latviešiem. Trešā

daļa šo vecāku uzskatīja, ka Latvijā var iegūt konkurētspējīgu izglītību, un līdzīgi jauniešiem savu pozitīvo attieksmi pret studijām Latvijā pamatoja ar patiku pret Latviju.

Iespēju iegūt konkurētspējīgāku izglītību citā valstī kā iemeslu neizvēlēties studijas Latvijā diasporas jaunieši minēja visbiežāk. Viņi arī uzskatīja, ka izglītība citā valstī dos plašāku starptautisku pieredzi. Gandrīz trešajai daļai bija nepatīkama Latvijas sabiedrības neiecietība. Starp atbildēm, ko jaunieši sniedza brīvā tekstā, tika teikts, ka jau pieņemts lēmums dzīvot citā valstī, kur viņiem bieži vien jau ir ģimene un darbs. Jauniešu pārdomas par to, kāpēc viņu gadījumā labāk studēt citā valstī, norādīja uz apziņu, ka terciārā izglītība liek pamatu integrācijai darba tirgū un ir grūtāk atrast darbu, ja izglītība iegūta citā valstī.

To vecāku skatījums, kas nevēlas, lai viņu bērni studētu Latvijā, pamatojās uz līdzīgiem iemesliem, ko jau minējuši jaunieši. Taču būtiska atšķirība bija vērojama latviešu valodas zināšanu aspektā. Gandrīz 40% vecāku atzina, ka viņu bērniem nav pietiekami labas latviešu valodas zināšanas un tas ir iemesls nemācīties Latvijā. Turpretī tikai 5,3% jauniešu, kas nevēlējās mācīties Latvijā, savas latviešu valodas zināšanas uzskatīja par nepietiekamām. Šī atšķirība viedokļos varētu liecināt par paaudžu nomainīšanu un latviešu valodas zināšanu pasliktināšanos diasporā, kad jaunākā paaudze, kas vēl tikai mācīsies terciārajā izglītībā, latviešu valodu vairs pietiekami labi nezina. To šajā pētījumā parāda arī tas, ka latviešu valodu par dzimto sauc vai zina ļoti labi trīs ceturtdaļas jauniešu, bet tikai piektā daļa vecāku uzskata, ka latviešu valoda viņu 10–25 gadus vecajiem bērniem ir dzimtā, un tikai 6,5% saka, ka bērni latviešu valodu pārvalda brīvi.

Runājot par atbalstu, jaunieši, kas vēlētos mācīties Latvijā, un vecāki, kas vēlas, lai viņu bērni mācītos Latvijā, minēja stipendiju, palīdzību ar iepriekšējās izglītības atzīšanu un atbalstu psiholoģisko un praktisko grūtību vai stresa gadījumā. Vecāki biežāk nekā jaunieši arī gribēja, lai viņu bērni saņem atbalstu latviešu valodas kursu veidā, kas ļautu uzlabot rakstītprasmi un vārdu krājumu latviešu valodā.

Latvijas profesionālās un augstākās izglītības piedāvājums diasporai

Kā liecina šī pētījuma aptaujas dati, tikai retā profesionālās un augstākās izglītības iestāde Latvijā uzlūko diasporas pārstāvjus kā potenciālo studentu grupu un cenšas to uzrunāt. Salīdzinot ar 2016./2017. gadu, situācija nav būtiski mainījusies. Tomēr izmaiņas ir notikušas tādā ziņā, ka izglītības iestādes vairāk sākušas ievērot diasporas jauniešu klātbūtni un to, ka viņiem var būt vajadzīgs cita veida atbalsts nekā vietējiem vai ārvalstu studentiem. Tāpat izglītības iestādes dažādojušas komunikācijas kanālus, ko izmanto tai skaitā diasporas uzrunāšanai.

Salīdzinot ar skatījumu pirms četriem gadiem, šogad veiktajā aptaujā tikai viens respondents teica, ka nav vērts aktīvāk domāt par diasporas jauniešu piesaisti izglītības iestādei, jo nav tai atšķirīga izglītības piedāvājuma. 2016./2017. gadā šādu viedokli pauda gandrīz ceturtdaļa aptaujāto. Var secināt, ka izglītības iestādes ir sākušas vairāk domāt par iespēju nākotnē orientēties uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu un nepieciešamību apzināt un pielāgoties viņu vajadzībām. Šajā pētījumā atklājās daži piemēri, kad tas jau tiek ļoti veiksmīgi darīts.

Palielinājies to izglītības iestāžu skaits, kas norāda, ka tām būtu ko piedāvāt diasporas studentiem. Vairāki respondenti šī pētījuma aptaujā gan norādīja, ka atsevišķu piedāvājumu diasporas jauniešiem viņu izglītības iestādē nav, jo tā īsteno kopēju pieeju atbalstīt visus studentus atkarībā no viņu vajadzībām, kas visbiežāk saistās ar papildus mācību vielas apguvi. Taču holistiskā pieeja, ko raksturoja pētījuma dalībnieki, parādīja vispārēju iekļaujošu un uz studentu vajadzībām orientētu skolas rīcību, kas arī ir būtiska diasporas studentu gadījumā. Jāsecina, ka diasporas studentiem labvēlīga izglītības iestāžu orientācija paplašināsies, izvērsoties tādai izglītības iestāžu praksei, kas atbalsta visu studentu sekmes.

Izglītības iestāžu aptauja arī parādīja, ka, salīdzinot ar 2016./2017. gadu, izglītības iestādes biežāk izmanto tiešsaistes rīkus gan komunikācijā, gan mācību procesā.

Uz jautājumu par to, kas būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu, gan profesionālās izglītības iestādes, gan koledžas, gan augstskolas pirmajā pasākumu trijniekā ierindo nepieciešamību uzlabot Latvijas terciārās izglītības prestižu un starptautisko atpazīstamību. Savukārt nepieciešamība uzlabot izglītības kvalitāti minēta visretāk. Ņemot vērā to, ka informācija izglītības jomā ir asimetriska – izglītības iestāde vienmēr zina labāk nekā potenciālais studējošais, kāda ir izglītības kvalitāte (Dill & Soo, 2004), tad šāda situācija, ka izglītības iestāde piedāvā kvalitatīvu izglītību, bet studenti to nezina, ir iespējama. Tomēr 2016./2017. gada pētījumā ietvertie un šeit atspoguļotie diasporas studentu pieredzes stāsti Latvijā liek apšaubīt nevainojamu izglītības procesa vai komunikācijas ar studējošajiem kvalitāti. Katrā ziņā jautājums par izglītības kvalitāti ir svarīgs, jo, kā liecina diasporas jauniešu aptauja, tas ir galvenais fakts, kas ietekmē izglītības iestādes izvēli. Tāpat svarīgs ir jautājums par to, kā izglītības iestāde stāsta par savas izglītības kvalitāti. Šī pētījuma ietvaros veiktās aptaujas liecina, ka ticamas un skaidras informācijas pieejamību par Latvijas terciārās izglītības iestāžu piedāvājumu nepieciešams uzlabot.

Vēl runājot par soļiem, kas būtu veicami, lai sekmētu Latvijas izglītības pieejamību diasporai, izglītības iestādes, salīdzinot ar 2016./2017. gadu, šogad biežāk minējušas nepieciešamību pēc latviešu valodas kursiem diasporas jauniešiem pirms mācību uzsākšanas. Visbiežāk to minējušas profesionālās skolas, tad koledžas un tikai tad augstskolas. Tas varētu būt skaidrojams ar dažādiem potenciālo studentu profiliem, kas orientējas uz šīm dažādajām mācību iestādēm. Tomēr, spriežot pēc šī pētījuma diasporas aptaujas rezultātiem, latviešu valodas prasmes jautājums ir kritisks izglītības pieejamībai diasporai. Īpaši ņemot vērā profesionālo skolu pieredzi, kur audzēkņiem bieži nav labu latviešu valodas zināšanu. Šī pētījuma dati liecina, ka valsts valodas zināšanu trūkums rada barjeru sekmīgai izglītības iegūšanai, un šis jautājums ir jārisina tā, lai ļautu apgūt gan valsts valodu, gan kvalifikāciju, neatgrūžot jauniešus jau pieņemšanās posmā. Arī diasporas aptaujas dati liecina, ka nepieciešama gudra ilgtermiņa politika, lai atbalstītu latviešu valodas zināšanu saglabāšanu diasporā. Nepieciešamība pēc koordinētas valsts politikas, piesaistot diasporas pārstāvjus studēt Latvijā, arī bija visvairāk akcentētais solis, uz ko norādīja profesionālo skolu un augstskolu pārstāvji šajā pētījumā.

REKOMENDĀCIJAS

Šajā pētījumā iegūtais datu kopums norāda uz vairākiem risinājumiem, kas ļautu veidot mērķtiecīgāku pieeju, uzrunājot studētgribētājus Latvijas diasporā. Minētie risinājumi šajā nodaļā aprakstīti kā rekomendācijas profesionālās un augstākās izglītības iestāžu vadībai un politikas veidotājiem. Jāpiebilst, ka šīs ir konceptuāla rakstura rekomendācijas. Lai gan orientētas uz diasporas studentu piesaistīšanu, tās var izmantot arī plašāk, pārdomājot Latvijas profesionālās un augstākās izglītības eksporta stratēģiju.

1. Jāstrādā pie Latvijas izglītības zīmola atpazīstamības. Nepieciešama empīriski pamatota un efektīva komunikācijas stratēģija par ieguvumiem, studējot Latvijā.

Informācijas asimetrija izglītības tirgū veido situāciju, kad kvalitatīva izglītība var netikt atpazīta potenciālo studentu vidū nepilnīgas informācijas dēļ. Priekšstatu par labu vai sliktu izglītības kvalitāti veido gan patiesa informācija, gan stereotipos sakņoti un novecojuši priekšstati. Lai to mainītu, nepieciešams īstenot tādu komunikācijas stratēģiju, kas potenciālajiem studentiem, viņu vecākiem un plašākai sabiedrībai ļautu uzzināt par to, kāds ir aktuālais mācību process, kā tas balstās uz mūsdienu zinātnes sasniegumiem, kāda ir izglītības iestāžu nodarbinātības statistika un pieredzes stāsti.

Profesionālās izglītības iestādes, koledžas un augstskolas orientējas uz dažādām studējošo auditorijām. Lai savu vēstījumu varētu veidot pēc iespējas mērķtiecīgāk, katrai izglītības iestādei nepieciešams apzināties savu misiju un vīziju, identificēt atbilstošāko empīrisko materiālu, kas parāda, kā izglītības iestāde sasniedz savus noteiktos mērķus un kā šie mērķi atbilst potenciālo studentu mērķiem un interesēm. Efektīvākai šīs informācijas komunikācijai jāiesaista sabiedrisko attiecību, izglītības tirgus izpētes speciālisti

un jāpilnveido digitālā mārketinga metodes, lai piesaistītu diasporas jauniešus.

2. Vienotas valsts stratēģijas izstrāde, kas pozicionētu diasporas jauniešus kā Latvijas terciārās izglītības mērķa grupu.

Pētījums atklāj nepieciešamību pēc vienotas nacionāla līmeņa stratēģijas diasporas studentu uzrunāšanai un piesaistei. Latvijas izglītības iestādēm ar nelieliem resursiem ir grūti sasniegt plašu diasporas auditoriju. Savukārt nacionāla līmeņa pieeja būtu piemērots šīs problēmas risinājums.

Pasākumi, kurus varētu īstenot šī rīcības virziena ietvaros, ir sekojoši: (1) piedāvāt informāciju pasākumos Latvijā un arī citās valstīs, ko diasporas jaunieši jau apmeklē. Piemēram, vasaras nometnes varētu sasaitīt ar augstskolu, koledžu vai profesionālo skolu apmeklējumiem, iekļaujot darbnīcas, seminārus, kas ir daļēji izglītojoša un daļēji izklaidējoša rakstura; (2) attīstīt īsā formāta iepazīšanās programmas, kas ļautu diasporas jauniešiem atbraukt uz īsāku laiku uz Latviju mācīties dažādos izglītības posmos un līmeņos; (3) jāpārvērtē esošo tiešsaistes platformu efektivitāte, kuru mērķis ir stāstīt par terciārās izglītības iespējām Latvijā, jo dati šajā pētījumā liecina, ka esošās netiek plaši izmantotas diasporas interesentu vidū. Jāpārlicinās, ka šajās tiešsaistes platformās izvietotās informācijas saturs ir aktuāls potenciālo studentu auditorijai un sniedz noderīgu informāciju. Piemēram, informācijas platforma varētu apkopot sīkāku informāciju par īstermiņa studentu apmaiņas iespējām ar augstskolām Latvijā, kas ļautu diasporas jauniešiem iepazīt Latviju; (4) iespēju robežās studējošo piesaistīšanai var izmantot stipendijas, jo finansiāls atbalsts studējošajiem ir efektīvs veids, kā viņus piesaistīt; (5) iespējams, ir vērts domāt par jauniešu centriem ar plašāku sociālo atbalstu kā alternatīvu studentu viesnīcām, veidojot ataktīvu studentu dzīves vidi.

Veidojot vienotu pieeju diasporas jauniešu piesaistei profesionālajai un augstākajai izglītībai Latvijā, nepieciešams paredzēt arī finansējumu šīs vienotās pieejas īstenošanai Latvijas izglītības sistēmā.

3. Ārvalstīs iegūtas izglītības kvalifikācijas atzišanas vienkāršošana Latvijā.

Pētījuma dati liecina par smagnēju ārvalstīs iegūtas izglītības kvalifikācijas atzišanu Latvijā. Lai gan precīzas statistikas nav, šī pētījuma dati liecina, ka gan valsts nodevas lielums, gan pats formalitāšu kārtrošanas process, kas var ietvert papildus izmaksas, ir šķērslis diasporas jauniešiem mācīties profesionālās un augstākās izglītības iestādēs Latvijā. Lai šo šķērslī novērstu, būtu jāapsver iespēja noteiktām potenciālo audzēkņu vai studentu grupām atcelt vai ļaut no izglītības iestādes budžeta segt ārzemēs iegūtas izglītības dokumentu atzišanu Latvijā.

4. Diasporas jauniešiem sniegtā sociālā atbalsta pieejamības koordinācijas pilnveidošana.

Pētījuma dati liecina, ka nepilngadīgu diasporas jauniešu sociālai iekļaušanai Latvijā nepieciešams koordinēts vietēja līmeņa atbalsts, iesaistot sociālo darbinieku. Tas ir īpaši aktuāls nepilngadīgiem diasporas jauniešiem, kas Latvijā atgriezušies bez vecākiem. Pašvaldībai un sociālajam darbiniekam būtu jābūt informācijai par šiem jauniešiem, lai varētu sniegt viņiem atbalstu, nepieļaujot krīzes situāciju veidošanos.

5. Valsts valodas politika un prakse izglītībā, kas nodrošinātu sekmīgas studiju iespējas Latvijā.

Šī pētījuma dati liecina, ka nepietiekošas valsts valodas zināšanas un neatbilstošas izglītības iestādēs īstenotās pieejas valodas zināšanu uzlabošanai, vienlaikus ar mācību satura apgūšanu, rada barjeru diasporas jauniešu sekmīgām un jēgpilnām studijām terciārajā izglītībā. Lai novērstu neatbilstības starp valsts valodas lietojuma prasībām

un jēgpilnu izglītības procesu, nepieciešams pārdomāt mehānismus, kā uzlabot valsts valodas apguvi studējošo vidū.

Viens no risinājumiem varētu būt bilingvālu studiju programmu īstenošana, intensīvi apgūstot latviešu valodu un uz studiju beigām pārejot uz mācībām latviešu valodā, vienlaikus ļaujot mācību procesā lietot arī to valodu, kuru studējošais, studijas sākot, prot labāk. Piemērs šādai pieejai ir atrodams Igaunijā.

Būtu jādažādo arī diasporas jauniešiem pieejamie latviešu valodas kursi. To var darīt, piemēram, organizējot sagatavošanas kursus, kas iekļauj gan valodas mācīšanos, gan arī dažādu sadzīves aspektu izzināšanu, pirms jaunieši ir atbraukuši uz Latviju.

Augstskolās būtu jānodrošina akadēmiskās latviešu valodas kursi un atbalsts diasporas jauniešiem, izskatot iespēju veidot valodas centrus, kas var sniegt atbalstu gan pašmāju, gan arī diasporas un ārzemju studentiem akadēmiskās latviešu valodas jautājumos. Šādus modeļus, piemēram, akadēmiskās angļu valodas prasmes uzlabošanai, sekmīgi īsteno daudzas universitātes, kur studiju programmas tiek piedāvātas angļu valodā.

6. Holistiska pieeja dažādu studējošo vajadzību atbalstam.

Šī pētījuma dati liecina, ka izglītības iestādēs, kuras īsteno visaptverošus, studentus atbalstošus soļus, adekvātu atbalstu saņem arī diasporas studenti. Jo labāk izvērstu studentu atbalsta politika izglītības iestādē, jo sekmīgāks būs diasporas studējošo atbalsts.

Izglītības iestādēm arī jāpārlicinās, ka formāts, kādā studijas tiek piedāvātas, atbilst studentu iespējām, jo studenti nav viendabīga sociāla grupa. Tā ietver dažāda vecuma un dzīvesgājuma cilvēkus, kam ir dažādas iespējas veltīt laiku studijām. Ir jādomā par dažādiem studiju formātiem, lai sasniegtu plašāku potenciālo studentu auditoriju.

7. Nepārtraukts un organizāciju caurvi- jošs kvalitātes novērtēšanas process izglītības iestādēs.

Šī pētījuma dati liek jautāt, kā profesio-
nālās un augstākās izglītības iestādes veido
savu kvalitātes novērtēšanas un uzlaboju-
mu ieviešanas procesu. Pētījuma dati lieci-
na, ka daļā izglītības iestāžu spēja novērtēt
izglītības procesu kvalitāti un atbilstību
mūsdienu studiju procesa prasībām varētu

būt jāpilnveido. Izglītības iestāžu kvalitā-
tes pašnovērtējuma kompetence veicinātu
izglītības kvalitātes stiprināšanu un līdz ar
to tās eksporta potenciālu. Savas izglītības
kvalitātes novērtēšanā izglītības iestādēm
būtu vēlams veidot dialogu ar savas jo-
mas profesionālajām organizācijām, darba
devējiem, diasporas organizācijām un ci-
tiem partneriem, kas var atbalstīt izglītī-
bas iestādes kvalitātes uzlabošanas mērķu
sasniegšanu.

BIBLIOGRĀFIJA

- AIC (2020) *Ārvalstīs iegūtu izglītības dokumentu akadēmiskā atzišana Latvijā*. Pieejams: <http://www.aic.lv/portal/arvalstu-diplomu-atzisana/arvalstis-iegutu-izglitibas-dokumentu-akademiska-atzisana-latvija> [skatīts 10.10.2020].
- Ārlietu ministrija (2020) *Latvijas Rīcības plāna darbam ar diasporu 2021.–2023. gadam*. Npublicēts materiāls.
- Auers, D. (2016) *Augstākās izglītības eksporta pienesums tautsaimniecībai*. Rīga: Certus. Pieejams: <http://certusdomnica.lv/news/augstakas-izglitibas-eksporta-pienesums-tautsaimniecibai/> [skatīts: 20.02.2017].
- Bužinska, L., Salmiņa, L., Mieriņa, I. (2017) *Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas pētījumu centra ziņojums par Latvijas diasporas jauniešu piesaistes iespējām Latvijas augstākās izglītības iestādēs un izglītības iestādēs, kuras isteno profesionālās izglītības programmas*. Rīga: LU DMPC.
- De Wit, H., et al. (2015) *Internationalisation of higher education*. Brussels: European Parliament. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540370/IPOL_STU%282015%29540370_EN.pdf [skatīts 05.02.2019].
- Chankseliani, M., & Wells, A. (2019) 'Big Business in a Small State: Rationales of Higher Education Internationalisation in Latvia', *European Educational Research Journal*, 18(6), 639–655.
- Dill, D. & Soo, M. (2004) 'Transparency and quality in higher education markets', in Teixeira, P., Jongbloed, B., Dill, D. & Amaral, A. (Eds.) *Markets in higher education: Rhetoric or reality?* Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 61–87.
- Hancock, S. (2020) 'The employment of PhD graduates in the UK: what do we know?', *Higher Education Policy Institute*. Pieejams: <https://www.hepi.ac.uk/2020/02/17/the-employment-of-phd-graduates-in-the-uk-what-do-we-know/> [skatīts 10.09.2020].
- Izglītības un zinātnes ministrija (2020) *Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam "Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai"*. Projekta versija. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/izglitibas-attistibas-pamatnostadnes-2021-2027gadam> [skatīts 13.11.2020].
- Kaša, R. (2015) 'Latvijas studentu augstākās izglītības studiju finansēšana ārzemēs', Mieriņa, I. (Red.) *Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 93–107.
- Kaša, R. (2019) 'The nexus between higher education funding and return migration examined', Kaša, R. & Mieriņa, I. (Eds.) *The emigrant communities of Latvia National identity, transnational belonging, and diaspora politics*. Cham: Springer, 283–294.
- Knight, J. (2013) "The changing landscape of higher education internationalisation—For better or worse?", *The Perspectives: Policy and Practice in Higher Education*, 17, 84–90.
- Latvijas Universitāte (2020) *Kā uzsākt studijas LU, ja vidējā izglītība iegūta ārvalstīs*. Pieejams: <https://www.lu.lv/gribustudet/uznemsanas-kartiba/pamatstudijas/videja-izglitiba-arvalstis/> [skatīts 12.10.2020].
- Levitt, P. (2004) 'Transnational migrants: When „home” means more than one country', *The Online Journal of the Migration Policy Institute*. Pieejams: <http://www.migrationpolicy.org/article/transnational-migrants-when-home-means-more-one-country> [skatīts 24.11.2014].
- Lönnqvist, A., Laihonon, H., Cai, Y., & Hasanen, K. (2018) 'Re-Framing Education Export from the Perspective of Intellectual Capital Transfer', *Journal of Studies in International Education*, 22(4), 353–368.
- LSM (2020) *IZM koledžu statusu skatīs atsevišķi; sola konsultēties ar bažas pautošo IeM*. Pieejams <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/izm-koledzu-statusu-skatis-atseviski-sola-konsulteties-ar-bazas-pauduso-iem.a348241/> [skatīts 20.02.2020].
- Lulle, A. & Bužinska, L. (2015) 'Kultūras kapitāls, atgriešanās motīvi un pieredze: Latvijas studenti ārvalstīs' in Lulle, A. & Kļave, E. (Red.) *Radot iespējas attīstībai: Diasporas bērnu un jauniešu izglītība*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 227–240.
- Lulle, A. & Kļave, E. (Red.) (2015) *Radot iespējas attīstībai: Diasporas bērnu un jauniešu izglītība*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Mieriņa, I. & Koroļeva, I. (2015) 'Metodoloģiskie risinājumi emigrantu viedokļu izziņāšanai pētījumā «Latvijas emigrantu kopienas»', Mieriņa, I. (Red.) *Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 26–41.

- Migration Data Portal (2020) *International students*. Pieejams: <https://migrationdataportal.org/themes/international-students> [skatīts 18.11.2020].
- Ministru kabineta noteikumi nr. 778 (2018) *Nodibinājuma "Akadēmiskās informācijas centrs" maksas pakalpojumu cenrādis*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303641#piel0> [skatīts 18.11.2020].
- Murphy-Lejeune, E. (2002) *Student mobility and narrative in Europe: The new strangers*. London: Routledge.
- NIID (2020) *Izglītības sistēma Latvijā*. Skatīts: <http://www.niid.lv/node/9> [skatīts 18.11.2020].
- Robertson, S. (2013) *Transnational student-migrants and the state: The education-migration nexus*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Saeima (1995) *Augstskolu likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/37967-augstskolu-likums> [skatīts 24.11.2020].
- Saeima (1999) *Izglītības likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50759-izglitibas-likums#p11.1> [skatīts 22.11.2020].
- Saeima (2010) *Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Pieejams: <http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/?doc=13857> [skatīts 20.11.2020].
- Saeima (2014) *Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.–2020. gadam apstiprināšanu*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnu-2014-2020-gadam-apstiprinasanu> [skatīts 22.11.2020].
- Saeima (2018) *Diasporas likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/302998-diasporas-likums> [skatīts 24.11.2020].
- Saeima (2020) *Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021. –2027. gadam (NAP2027)*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315879-par-latvijas-nacionalo-attistibas-planu-20212027-gadam-nap2027> [skatīts 20.11.2020].
- Schatz, M. (2015) 'Toward one of the leading education-based economies? Investigating aims, strategies, and practices of Finland's education export landscape', *Journal of Studies in International Education*, 19, 327–340.
- VISC (2020) *Diagnosticējošo valsts valodas prasmes pārbaudes darbu izveide*. Pieejams: <https://www.visc.gov.lv/lv/pakalpojumi/diagnosticejoso-valsts-valodas-prasmes-parbaudes-darbu-izveide> [skatīts 12.10.2020].

1. pielikums

FOKUSGRUPU DISKUSIJAS VADLĪNIJAS

Uzruna

Labdien! Paldies, ka esat piekrituši piedalīties Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas centra pētījumā par diasporas jauniešu piesaisti Latvijas augstākajai un profesionālajai izglītībai.

Mani sauc [intervētāja vārds] un es esmu [amats]. Pēdējā e-pastā Jums nosūtīju (jūs saņēmāt) Piekrišanas formu dalībai fokusgrupā. Šī piekrišanas forma sniedz informāciju par pētījumu un tā norisi. Tā paskaidro, ka dalība šajā pētījumā ir brīvprātīga un, ja ir kāds jautājums, uz kuru Jūs nevēlaties atbildēt, Jūs to varat darīt bez jebkādiem paskaidrojumiem. Būšu pateicīga, ja Jūs to varat parakstīt un atsūtīt man atpakaļ.

Lai varētu precīzi fiksēt fokusgrupas diskusijā teikto, es vēlos lūgt Jūsu piekrišanu fokusgrupu ierakstīt. Sarunas teksts tiks transkribēts, un, kad tā pareizība pārbaudīta, fokugrupas norises ieraksts tiks pilnīgi izdzēsts. Šīs sarunas laikā teiktais pētījuma rezultātos tiks atspoguļots anonīmā veidā. Tāpat lūgums fokusgrupas dalībniekiem neapspriest šeit teikto ar citiem, kas šeit nepiedalījās, lai nodrošinātu teiktā privātumu.

Vai Jūs piekrītat, ka fokusgrupas diskusija tiek ierakstīta?

Sāksim ar jautājumu par kontekstu, kādā darbojas Jūsu izglītības iestāde.

Konteksts

1. Kādi ir aktuālākie izaicinājumi šobrīd augstskolām/ koledžām/ profesionālajai skolām?

Izvēle mācīties/studēt ārzemēs vai Latvijā

2. Kas, Jūsaprāt, motivē jauniešus braukt mācīties uz ārzemēm? Kas piesaista braukt vai atgriezties mācīties Latvijā?
3. Vai vērā ņemamai daļai ārvalstīs dzīvojošo vai mācīties izbraukušo jauniešu varētu būt interese par mācībām Latvijā? Cik izplatīta vispār, Jūsaprāt, ir situācija, kad ārvalstīs dzīvojošie Latvijas izcelsmes jaunieši (turpmāk – diasporas jaunieši) brauc vai atgriežas, lai studētu Latvijā?
4. Vai, Jūsaprāt, Latvijas pirmā līmeņa, profesionāli orientētās augstākās izglītības iestādes ir konkurētspējīgas pretstatā ārvalstu izglītības iestādēm? Kādas ir jūsu izglītības iestādes priekšrocības, trūkumi? Kādi ir riski un izaicinājumi?

Izglītības iestādes orientācija uz diasporas jauniešiem

5. Vai jūsu iestāde orientējas uz diasporas jauniešiem kā vienu no atsevišķām mērķa grupām? Kāpēc?
6. Kā jūsu izglītības iestādē tiek izlemts par stratēģiskiem jautājumiem attiecībā uz konkrētām mērķa grupām? Kas virza un kas apstiprina šos lēmumus?
7. Kādi piedāvājumi, Jūsaprāt, varētu būt interesanti diasporas jauniešiem jūsu izglītības iestādē?

Diasporas jauniešu vajadzības

8. Kā Jūs domājat, vai diasporas jauniešu mācību vajadzības atšķiras no ārzemnieku jauniešu vajadzībām? Kādā veidā?
9. Kā Jūs domājat, vai diasporas jauniešu mācību vajadzības atšķiras no Latvijā dzīvojošo jauniešu vajadzībām? Kādā veidā?

10. Kas, Jūsaprāt, ir lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras diasporas jaunieši, lai iekļautos mācību vidē jūsu izglītības iestādē?
11. Kas, Jūsaprāt, ir lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras diasporas jaunieši, lai iekļautos Latvijā vispār?

Izglītības iestādes atbalsts diasporas jauniešiem

12. Kādu atbalstu, kas varētu palīdzēt diasporas jauniešiem veiksmīgāk iekļauties mācību procesā, piedāvā jūsu izglītības iestāde?
13. Kas, Jūsaprāt, ir lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras jūsu izglītības iestāde, lai piesaistītu diasporas jauniešus (sākt domāt un izskatīt diasporas jauniešu piesaistišanu) un palīdzētu viņiem iekļauties mācību vidē?
14. Kāpēc, Jūsaprāt, jūsu izglītības iestādei būtu vērts (arī turpmāk) vai arī nebūtu vērts piesaistīt diasporas jauniešus?

Valsts politika diasporas jauniešu piesaistei

15. Vai valsts politikas līmenī būtu nepieciešama koncepcija par izglītības eksportu diasporas jauniešu mērķauditorijai? Kāpēc?
16. Kas, Jūsaprāt, būtu jādara, lai Latvijas izglītības iestādes nākotnē piesaistītu vairāk diasporas jauniešu? Kādi faktori ir svarīgi jūsu izglītības iestādes līmenī un kuri varētu būt nozīmīgi Latvijas izglītības politikas līmenī?

Tie bija visi mani jautājumi. Vai Jums ir vēl kas piebilstams, ko es nepajautāju vai kas netika pateikts?

Noslēgums

Liels paldies par Jūsu dalību šajā pētījumā! Kā jau minēju, pētījumā iegūtie dati tā ziņojumā tiks atspoguļoti anonīmā veidā. Taču mēs vēlētos pielikumā iekļaut informāciju par izglītības iestādēm, kas atbalstījušas šo pētījumu ar savu līdzdalību. Vai Jūs piekrītat, ka Jūsu izglītības iestāde ir minēta kopējā sarakstā kā piedalījusies fokusgrupas diskusijā?

Pētījuma rezultāti būs brīvi pieejami mūsu centra tīmekļa vietnē www.migracija.lv

2. pielikums

FOKUSGRUPU DISKUSIJĀS PIEDALĪJUŠĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDES

Baltijas Starptautiskā akadēmija

Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskola RISEBA

Biznesa vadības koledža

Daugavpils Būvniecības tehnikums

Daugavpils Universitāte

Jelgavas Amatu vidusskola

Kuldīgas Tehnoloģiju un tūrisma tehnikums

Latvijas Universitāte

Latvijas Universitātes Rīgas 1. medicīnas koledža

Profesionālās izglītības kompetences centrs “Liepājas Valsts tehnikums”

Profesionālās izglītības kompetences centrs “Rīgas Tehniskā koledža”

Rīgas Stradiņa universitāte

Rīgas Stradiņa universitātes Sarkanā Krusta medicīnas koledža

Rīgas Ekonomikas augstskola/ Stockholm School of Economics in Riga

Rīgas Tehniskā universitāte

Smiltenes tehnikums

Starptautiskā Kosmetoloģijas koledža

Ventspils Augstskola

Vidzemes Augstskola